I.

ЧЕШСКАЯ ПОЭЗІЯ.

Два сонета

изъ Столиственной Розы

Ф. В. Челяковскаго.

POEZYA CZESKA.

Dwa sonety

z Róży Stulistéj

F. W. Czelakowskiego.

(Růže stolistá. Báseň a prawda.)

LXXIII.

Ty-li pěješ srdce swého
Neb swych bratřj hosanna!
Přjklad z obloholetného
Wezmi sobě skřiwana.

*

Wyše se a wyše nesa
Před zřitelem rozwinůj
Let swůj, a naň zwuky třesa
Za sebau mu pokynuj.

*

W hauštj ale po slawjku
Sebe-li umjš, básnjku,
Skryti a w se staupiti,
Wjce budeš kauzliti.

LXXIX.

Již we wjsce mezi bory
Swatwečer se odzwonil,
A přes obrůžené hory
Letnj den se překlonil.

*

Jak zlatý štjt bohatýra
Luna plá we blankytu:
Wlij, ó duše wšehomjra,
Lad i mého do citu.

*

Ztiš tý wlny w pláni hladkau,
Daj, by přjtomnost twau sladkau
Srdce moje poznalo,
W sauzwuku twém plésalo.

Когда ты воспѣваешь торжество своего сердца или своихъ братьевъ, бери примѣръ съ жаворонка, летающаго по поднебесью.

Возносись выше и выше, устремляй передъ зрителемъ полетъ свой и, изливая на него звуки, оставляй ихъ ему за собою.

Но если ты, о поэтъ, какъ соловей, можешь укрыться въ чащахъ деревьевъ и погрузиться въ самаго-себя, — ты будешь болѣе очаровывать.

Уже въ деревнѣ, между лѣсами, отзвонили къ вечернему отдыху, и за горы, подернутыя розовымъ свѣтомъ, склонился лѣтній день.

Луна, какъ золотой щитъ богатыря, сіяетъ въ лазури: влей прохладу и въ мое чувство о ты, душа вселенной!

Разстели эти волны гладкою равниною; допусти, чтобы мое сердце познало твое сладостное присутствіе, чтобы оно радовалось въ твоей созвучности.

Kiedy opiewaš uročystość swego serca lub swoich braci, bieř přykład z skowronka, unošącego się w niebo.

Wzbijaj się wyžéj, a wyžéj, rozwijaj před widzem lot swój, i wylewając na niego dźwięki, řucaj mu je za sobą.

Leč ježeli w gęstwinie dřew jak słowik potrafiš, poeto, ukryć siebie i wstąpić w samego siebie, — więcéj będzieš čarować.

W wiosce między lasami dzwoniono na wiečorny spočynek i za góry róžaném świałem okryte, schylił się letni dzień.

Jak złota tarča bohatera, księžyc świeci w błękicie: duchu świata, daj ochłodę mojemu učuciu.

Rozściel te fale w gładką równinę; spraw, aby serce moje doznało twojéj słodkiéj přytomności, ažeby się zachwycało w twéj harmonii.

БАНДИТЪ.

Отрывокъ изъ памятныхъ записокъ моего отца.

Адама Косиньскаво. *

Мой пріятель Джіованни ди Аріано былъ въ прекрасномъ расположеніи духа; онъ выражалъ свой восторгъ и по-италіански и по-французски, когда мы, оставивъ передъ свѣтомъ Беневентъ, по негодной, утомительной и каменистой дорогѣ, достигли наконецъ вершины горы *Фуско*. Отсюда его проницательный взоръ открылъ и развалины древняго города *Еривенто* и верхи зáмка *Санто-Индельфонсо*, котораго цинковыя крыши, подъ лучами палящаго іюньскаго солнца, горѣли какъ жаръ между темнозелеными деревьями масличной рощи, словно волшебнымъ жезломъ Морганы превращенныя въ драгоцѣнную серебряную руду.

— Не правда ли, что̀ за чудный край — divina Italia! — сказалъ мой товарищъ, обращаясь ко мнѣ и потирая себѣ руки отъ восторга; въ эту минуту его глаза блестѣли и лице горѣло отъ внутренняго удовольствія. — Что за очаровательный видъ и какая во всемъ гармонія природы: голубое небо, пирамиды нагихъ скалъ, зелень масличныхъ рощей и наконецъ серебряная лента питомца Абруццовъ, бурливаго *Калове!*

— Жаль только, отвѣчалъ я съ легкою улыбкою, что на этомъ голубомъ небѣ не появится ни одна тучка, которая бы хотя немного прохладила жаръ палящаго солнца; жаль, что масличныя рощи находятся слишкомъ далеко и мы не можемъ подкрѣпить нашихъ силъ подъ ихъ тѣнью; пирамиды скалъ слишкомъ скользки, какъ стезя на небо, а гармонія природы утомила насъ и нашихъ лошадей.

— Ахъ, капитанъ, какъ вы можете это говорить!..... Но чему я удивляюсь? Житель суроваго сѣвера, ледяной Сарматіи, поймете ли вы питомца Абруццовъ, южнаго Италіянца? Привыкши къ степямъ, на которыхъ негдѣ отдохнуть ни мысли, ни глазу, можетъ ли красота этой дикой страны и этихъ скалъ заговорить вашему сердцу, воображенію, душѣ? Ахъ, Италія, Италія! кто тебя не обожаетъ? кто

* Окончаніе повѣсти: *Приключеніе Путешественника*, не могло быть помѣщено по обстоятельствамъ, *независящимъ* отъ редакціи. *Ред.*

не удивляется съ восторгомъ твоему минувшему и той очаровательной прелести, которую ты до сихъ поръ сохранила, хотя твое могущество исчезло и твои герои покоятся въ могилѣ!

— Да вы поэтъ, хоть куда, поручикъ! Отвѣчалъ я, разсмѣявшись.— Какъ жаль, что вы не взялись за перо вмѣсто сабли, мы имѣли бы въ васъ новаго Тасса, Данте, или по-крайней-мѣрѣ Боккачіо! Что касается до меня, то вы справедливо сказали: дитя равнинъ и льдовъ, я люблю смотрѣть на горы, по взбираться на нихъ тяжело, и потому, послѣ такой негодной дороги, я думаю и самъ отдохнуть, да часа два дать отдохнуть и эскадрону; вижу, что наши люди имѣютъ въ этомъ надобность, и хотя бо́льшая часть изъ нихъ— ваши соотечественники, но всѣ они равно утомлены зноемъ, покрыты пылью и съ трудомъ достигли бы вершины горы.

— Что вы это говорите, капитанъ! Одыхать тогда, когда мы почти у цѣли нашего похода, когда до Санто-Индельфонсо остается только двѣ небольшія мили.

— Двѣ мили гористой дороги стоятъ четырехъ по гладкому шоссе; я не хочу и не могу идти дальше.— Эй, сержантъ, вели солдатамъ слезать съ лошадей, снять съ нихъ мундштуки и напоить; а послѣ пусть они и сами что нибудь перекусятъ.

Замѣтно было, что мой приказъ не понравился поручику: онъ нахмурился и принялся объяснять мнѣ, что владѣтельница Санто-Индельфонсо, маркеза делла Плата, приготовила для насъ въ замкѣ роскошный завтракъ, и что невѣжливо будетъ заставить ее долго ждать.

— Я извинюсь въ этомъ передъ нею, отвѣчалъ я весело, а завтракъ, съ которымъ, какъ вы говорите, она ожидаетъ насъ, мы съѣдимъ вмѣсто обѣда, или даже вмѣстѣ съ обѣдомъ: вамъ извѣстно, что хотя мать природа скупо надѣлила насъ, Поляковъ, поэтическимъ духомъ, но за то она дала намъ слишкомъ вмѣстительные желудки.

Синьоръ ди Аріано, зная, что я не люблю разсужденій со стороны подчиненныхъ офицеровъ, ничего не отвѣчалъ, но сдѣлалъ гримасу, какъ театральный паяццо, которому публика не апплодируетъ, молча отошелъ на нѣсколько шаговъ, разостлалъ плащъ на обломкѣ скалы, бросился на него, закурилъ неаполитанскую сигаретту и сталъ дремать, или по-крайней-мѣрѣ показывалъ видъ, будто дремлетъ.

Между-тѣмъ солдаты съ радостными криками приняли мой приказъ; они поспѣшно слезли съ лошадей, сняли съ нихъ мундштуки

подложили имъ сѣна, подсыпали овса, сложили пики въ небольшія пирамиды и усердно принялись варить себѣ ѣсть; я то же не былъ забытъ: вѣрный поваръ моего эскадрона въ одно мгновеніе разложилъ огонь изъ вѣтвей дикаго виноградника, приставилъ маленькій котелъ, бросилъ въ него порядочный кусокъ баранины, влилъ бутылку вина, подсыпалъ перцу, а вмѣсто соли горсть пороху, и изъ этой смѣси приготовилъ мнѣ кушанье, которое, Богъ знаетъ, какъ бы можно было назвать; въ добавокъ оно немного пахло дымомъ; перцу насыпано было черезъ-чуръ, мясо было полу-сырое, но мнѣ, утомленному дорогою и голодавшему съ самаго утра, это кушанье показалось превосходнымъ.

Поручикъ синьоръ ди Аріано хотя былъ природный Италіянецъ, но обыкновенно имѣлъ порядочный аппетитъ и любилъ ѣсть полюдски: при звукѣ ножа и ароматическомъ запахѣ, выходящемъ изъ котла, онъ поднялся съ своего твердаго ложа, вынялъ свѣжую сигару и, показывая видъ, будто бы хочетъ закурить ее, приблизился ко мнѣ.

— Ну, товарищъ! Сказалъ я ему: полно дуться; забудьте о роскошномъ завтракѣ вашей маркезы и раздѣлите со мною обѣдъ солдата.

Мой синьоръ не заставилъ себя долго просить, спряталъ сигарету въ карманъ и принялся ѣсть, но едва только онъ проглотилъ небольшой кусокъ жаркаго, какъ вдругъ поперхнулся, закашлялся и скривился, словно оса ужалила его въ языкъ.

— Per Dio immortale! Что это такое? Воскликнулъ онъ: это ядъ, огонь!

— Нѣтъ: это жаркое alla Pollacca, отвѣчалъ я, смѣясь; поваръ черезъ-чуръ подсыпалъ въ него перцу и пороху, но кушанье само по себѣ здоровое и вкусное.

— Вкусное! проворчалъ Италіанецъ. Diavolo! Развѣ для вашихъ польскихъ желудковъ?

Тщетны были всѣ мои просьбы, онъ ни за что не хотѣлъ взять другаго куска; тогда я велѣлъ подать нѣсколько булокъ, купленныхъ въ Беневенто и бутылку сладкаго вина; мой Италіянецъ съ наслажденіемъ сталъ ѣсть одно и пить другое; когда же булки и сладенькое Sogliano уложились въ его желудкѣ, онъ сдѣлался веселъ по-прежнему.

— Ну, что, сказалъ я ему, не хорошо ли я придумалъ отдохнуть здѣсь? Мы подкрѣпили наши силы, дали отдохнуть лошадямъ и съ бодрымъ видомъ, какъ слѣдуетъ рыцарямъ короля Іоахима, совершимъ въѣздъ въ замокъ маркезы.

— Кажется, что вы были правы, капитанъ; но вы не можете се-

бѣ вообразить, какъ непріятна для меня каждая минута промедленія и съ какимъ удовольствіемъ я хотѣлъ бы уже быть въ Санто-Ипдельфонсо.

— Отчего жъ это? Спросилъ я, немного удивившись.

— Развѣ вы не знаете, что синьора делла Плата — моя невѣста?

— Невѣста? Per Bacco! объ этомъ я ничего не слыхалъ; знаю только, что вы съ нею знакомы, потому-что когда, нѣсколько недѣль тому назадъ, въ Неаполѣ, вы возвратились съ ея бала на strada di Toledo, то вы въ эту ночь прожужжали мнѣ уши возгласами о ея красотѣ, умѣ, богатствѣ и тому подобное.

— Ахъ, вы не можете себѣ представить, какъ я ее люблю!

— Тѣмъ лучше для васъ и для нея: кто думаетъ жениться, тому любовь очень нужна, хотя бы это было на одинъ только медовый мѣсяцъ.

— Но я не увѣренъ, любитъ ли *она* меня....

— Какъ? Она ваша невѣста и вы сомнѣваетесь въ ея любви! Per Dio! Прекрасна ваша Италія, но странны ваши обычаи; въ нашей холодной, какъ вы называете, ледяной Польшѣ, по-крайней мѣрѣ, женихъ и невѣста не смѣютъ сомнѣваться въ любви другъ къ другу.

— Виноватъ, я дурно выразился, синьоръ, — мы *были* женихъ и невѣста. Если хотите, я вамъ коротко разскажу всю исторію.

Не зная, какъ убить время, я охотно согласился на предложеніе моего поручика, и закурилъ сигару; онъ сдѣлалъ то же, и, наслаждаясь легкимъ благовоннымъ дымомъ, началъ такъ:

— Надо вамъ сказать, капитанъ, что я по матери съ родни Ленорѣ ди Чинтра д'Альбертини, теперешней маркезѣ делла Плата, и что мы были вмѣстѣ воспитаны въ Санто-Ипдельфонсо. Наши родители, жившіе въ тѣсной дружбѣ между собою, назначали насъ другъ для друга: мнѣ это было извѣстно и я вовсе на то не досадовалъ: гдѣ я могъ найдти другую таку пригожую и веселую дѣвушку, какою была моя Ленора? Я скоро увѣрился, что и она меня любитъ: когда мой отецъ отсылалъ меня, для окончанія наукъ, въ неаполитанское Collegio Reale, она лила горькія слезы, ломала себѣ руки и едва можно было удержать ее, чтобы она не побѣжала пѣшкомъ въ слѣдъ за тѣмъ, кто уѣзжалъ отъ нея.

Сначала мнѣ было очень скучно въ Неаполѣ, но вскорѣ я освоился съ моимъ новымъ положеніемъ; науки и веселости выгнали у меня изъ головы воспоминаніе о Ленорѣ, до такой степени, что когда, по прошествіи двухъ лѣтъ, я могъ уже возвратиться домой, я успѣлъ

однако жъ упросить моего отца, подъ предлогомъ усовершенствованія себя въ наукахъ, оставить меня еще на одинъ годъ въ древней Партенопѣ. Въ это-то время я вмѣшался въ извѣстное вамъ дѣло; меня заключили въ тюрьму, но моя отвага и рѣшимость вскорѣ вырвали меня изъ рукъ насилія.

Подобное доказательство мужества не могло однако жъ понравиться князю Мондовѣ — такъ покрайней мѣрѣ я думалъ; и потому, въ ту же самую ночь, я отыскалъ Sperati, * которая плыла въ Ливорно, и черезъ три дня я уже находился въ этомъ городѣ. Онъ былъ осажденъ французскими легіонами, подъ начальствомъ генерала Массены. Ничего лучшаго не могъ я придумать, какъ вступить въ ихъ ряды, и вотъ такимъ образомъ служу до-сихъ-поръ, какъ это вы знаете, капитанъ. — Что касается до Леноры, то она скоро утѣшилась послѣ моего бѣгства и, достигнувъ восемнадцати лѣтъ, вышла замужъ за богатаго, стараго маркеза делла Плата; овдовѣвъ въ прошедшемъ году, она поселилась въ Неаполѣ, и тамъ я имѣлъ случай возобновить съ нею наше давнее знакомство. Что я ее люблю — въ этомъ я не сомнѣваюсь, но любитъ ли она меня — это вопросъ, который разрѣшится въ Санто-Индельфонсо, гдѣ я намѣренъ откровенно объясниться ей въ любви и вмѣстѣ напомнить мои прежнія права.

Во время разсказа поручика я только два раза задремалъ, однако не заснулъ. Когда же онъ мнѣ открылъ свое намѣреніе жениться на маркезѣ, я отъ всей души пожелалъ ему успѣха: признаюсь, что я любилъ его болѣе всѣхъ другихъ Италіянцевъ, и онъ дѣйствительно непохожъ былъ на своихъ неаполитанскихъ земляковъ и товарищей по оружію, которые закрывали глаза при видѣ штыка или обнаженной сабли, дрожали при звукѣ оружія, а услыхавъ пушечный выстрѣлъ, падали въ обморокъ, если не могли уйти. Синьоръ ди Аріано, напротивъ, смѣло шелъ въ аттаку, умѣлъ дѣйствовать пикою, и если иногда храбрость его осѣкалась, то развѣ это не могло случиться даже съ самыми опытными служаками?

Спустя полъ-часа, когда солдаты и лошади немного отдохнули, я далъ приказъ къ выступленію; мой товарищъ снова пришелъ въ восторгъ, жалъ мнѣ руки и всю дорогу насвистывалъ сонеты и аріи изъ оперъ Чимарозо; когда же, часа черезъ два, мы въѣхали въ длинную аллею, усаженную каштановыми деревьями и на-

* Такъ называются большія италіянскія лодки, употребляемыя для прибрежной торговли.

правленную къ зáмку Санто-Индельфонсо, то его радость не имѣла болѣе предѣловъ: онъ шпорилъ коня и припуждалъ его дѣлать лапцады, до тѣхъ поръ, пока и онъ самъ и его лошадь, покрытые пылью и потомъ, не остановились у воротъ зáмка.

Зáмокъ Санто-Индельфонсо, какъ и всѣ неаполитанскіе зáмки, былъ памятникомъ минувшей славы этой страны и богатства ея жителей; стѣны башень, бастіоновъ и даже пристѣнки были одѣты блестящимъ мраморомъ изъ Monte Calcone; корпусъ зáмка былъ обширенъ, принадлежащія къ нему строенія — соотвѣтственной величины; тутъ мнѣ нечего было ломать себѣ голову, гдѣ бы помѣстить свой эскадронъ, — пожалуй стало бы мѣста для цѣлаго полка и даже бригады. Синьоръ ди Аріано, видя, что я со вниманіемъ и удивленіемъ разсматриваю огромный зáмокъ, шепнулъ мнѣ на ухо:

— Что, синьоръ: видѣли ль вы что-нибудь подобное въ Польшѣ? Вотъ истинно княжеское жилище; а земли, принадлежащія къ зáмку! онѣ тянутся по-крайней-мѣрѣ на полъ-мили кругомъ.

Я улыбнулся при этомъ замѣчаніи. — Поручикъ! Отвѣчалъ я: вы правы въ томъ, что домъ не одного польскаго шляхтича легко бы вмѣстился во флигелѣ этого дворца, но за то не одно изъ вашихъ маркизатствъ и даже княжествъ потонуло бы, какъ дождевая капля, во владѣніяхъ какого-нибудь нашего магната, даже не изъ числа богатѣйшихъ.

Синьоръ хотѣлъ мнѣ что-то возразить, но не успѣлъ: главныя двери зáмка вдругъ растворились и, сопровождаемая своими женщинами и слугами, вышла къ намъ на встрѣчу сама владѣтельница, маркеза делла Плата

Это была женщина лѣтъ не болѣе двадцати пяти; ея черные глаза сверкали, какъ огонь, изъ-подъ густыхъ, лоснящихся рѣсницъ; лице ея, немного худощавое, немного смуглое, было однако жъ не безъ привлекательности, только это была красота, которую мы, Поляки, не слишкомъ жалуемъ, желая видѣть въ женщинахъ ангеловъ; но какъ въ этомъ мірѣ довольно трудно найдти ангеловъ, то мы ищемъ въ женщинѣ по-крайней-мѣрѣ сколько-нибудь ихъ доброты и кротости. Въ маркезѣ едва ли существовали подобныя качества; напротивъ, при первомъ на нея взглядѣ, вы бы сказали, что это одна изъ тѣхъ Римлянокъ, которыя, во времена суроваго Катона, не колеблясь, готовы были умертвить своихъ мужей, которыхъ не страшила пытка и рука которыхъ не дрожала, мѣшая ядъ въ нектаръ; — одна изъ тѣхъ Италіянокъ, у которыхъ кровь есть потребностію

жизни, которыхъ любовь столько же пылка и огненна, какъ Везувій, но столько же и опасна, и у ко торыхъ кинжалъ готовъ сверкнуть тотчасъ вслѣдъ за поцѣлуемъ. —Охъ! подумалъ я: вовсе же я не завидую моему любезному поручику; будетъ у него жена, отъ какой да сохранитъ меня Богъ. Гдѣ у него былъ разсудокъ, гдѣ были глаза, когда онъ полюбилъ ее?— Но чему удивляться? Мудрая природа знаетъ, что она дѣлаетъ; для Италіянца было бы отравою мое жаркое съ перцомъ, — для меня то же самое была бы его любезная. Каждый имѣетъ свое что нибудь особенное, что можетъ быть и горько, да ему пріятно. Пусть же они женятся, когда они этого хотятъ, а если случится, что она схватится за кинжалъ, то вѣдь и онъ умѣетъ имъ владѣть.

Маркеза приняла насъ съ радушіемъ, рѣдкимъ у Италіанцевъ, которые въ каждомъ гостѣ, кажется, видятъ врага своего кармана и считаютъ каждый кусокъ, который, по ихъ милости, пройдетъ въ его горло. Обѣдъ былъ роскошный, вина—вдоволь, и не только слабенькаго италіянскаго, но бургонскаго и шампанскаго, этого любимаго напитка всѣхъ богатырей великаго Наполеона и его союзниковъ. — Къ концу обѣда я намѣкнулъ о цѣли моего прибытія, состоявшей въ томъ, чтобы истребитъ шайку разбойниковъ, которые съ годъ уже, какъ поселились въ Абруццахъ. Этою шайкою предводительствовалъ нѣкто Фра-Бартоломео, экс-сержантъ короля Фердинанда, человѣкъ жестокій и дерзкій. Въ то время, когда весь неаполитанскій полуостровъ повиновался королю Іоахиму, онъ одинъ не хотѣлъ признать его власти; налагалъ подати на окрестныя деревни и города, грабилъ и жегъ тѣ изъ нихъ, которыя оказывали ему сопротивленіе; нападалъ на меньшіе отряды войскъ, умерщвлялъ безъ всякой пощады попадавшихся ему въ плѣнъ солдатъ; также точно поступалъ съ чиновниками и даже священниками, которые были на сторонѣ новаго правительства; недавно онъ даже разбилъ военную казну, посланную для полка Альвинція, и которую десятокъ солдатъ сопровождало отъ Беневенто до Мирабелли. Все это пробудило наконецъ полицію, дремавшую со смерти министра Саличетти. Комендантъ беневентскій, генералъ Биньонъ, получилъ приказъ, выслать одинъ эскадронъ улановъ —это былъ мой— и баталіонъ пѣхоты, подполковника Мельпацци, чтобы занять горы и истребить бандитовъ. Главнымъ пунктомъ нашихъ дѣйствій былъ назначенъ замокъ Санто-Инедельфонсо, съ котораго мы должны были начать и подвигаться по направленію горы

Ирпино и городковъ Bisaceia La cedogna и Асколи до большой дороги, ведущей, черезъ Авеллино, Мирабеллу и Кавозу, изъ Неаполя въ портовой городъ Бари, памятный намъ, Полякамъ, по жительству въ немъ нѣкогда королевы Боны.

Когда я объяснилъ маркезѣ планъ нашихъ будущихъ дѣйствій, который она выслушала съ большимъ вниманіемъ, нежели какого можно было ожидать отъ женщины,—мой поручикъ, синьоръ ди Аріано, сдѣлалъ замѣчаніе:

—«Мнѣ удивительно, прекрасная кузина, сказалъ онъ, что этотъ дерзкій злодѣй до-сихъ поръ васъ не потревожилъ, тѣмъ-болѣе, что уже три мѣсяца какъ онъ находится въ этихъ горахъ и разграбилъ всѣ сосѣднія деревни и замки.» Вдова отвѣчала, немного краснѣя:

— Вы забываете, синьоръ Джіованне, что хотя этимъ замкомъ владѣетъ женщина, но онъ не лишенъ защиты: кромѣ множества слугъ, я могу еще во всякое время собрать значительное число моихъ вассаловъ; но, признаюсь вамъ, я не довѣряю силѣ, и потому, когда Фра-Бартоломео потребовалъ отъ меня выкупа, я охотно ему заплатила столько, сколько онъ желалъ, чтобы только избавиться отъ докучливыхъ гостей.

— Вы навсегда отъ нихъ избавитесь, прекрасная кузина, не теряя даже ни одного карлина! Воскликнулъ мой вѣжливый товарищъ. Эта сабля, прибавилъ онъ, ударяя въ рыцарскомъ жару по ея рукояти, будетъ залогомъ вашей безопасности.

— Ахъ! Отвѣчала маркеза съ ироніею, которой она во-все не старалась скрыть: я знаю, что синьоръ Джіованне великій герой, особенно съ беззащитными сбиррами, но будетъ ли онъ таковъ съ Фра-Бартоломео — позвольте мнѣ въ этомъ усумниться: Фра Бартоломео носитъ также саблю и въ добавокъ карабинъ, изъ котораго, говорятъ, онъ не дѣлаетъ промаха въ четырехъ стахъ шагахъ; а что онъ храбръ и не боится своихъ непріятелей, такъ это онъ доказалъ болѣе, нежели во ста сраженіяхъ.

При этихъ словахъ маркезы мой бѣдный поручикъ поблѣднѣлъ и не зналъ, что отвѣчать; я рѣшился ему помочь, не столько по долгу дружбы, сколько по причинѣ, что сомнѣніе маркезы въ томъ, что мы можемъ усмирить бандита, оскорбило мое самолюбіе, какъ начальника экспедиціи. Я возразилъ:

— Какъ я замѣчаю, вы, синьора, не полагаетесь на наше мужество и слишкомъ довѣряете счастію разбойника; но я надѣюсь, что, по

прошествія нѣсколькихъ дней, вы перемѣните ваше мнѣніе, если только Фра-Бартоломео, по какому-нибудь счастливому случаю, не ускользнетъ отъ сраженія.

— Вы ошибаетесь, синьоръ! Отвѣчяла Италіянка поспѣшно и съ какимъ-то замѣшательствомъ: вы солдатъ и потому должны быть храбры— въ этомъ я не сомнѣваюсь, и не могу сомнѣваться; цѣлый свѣтъ отдаетъ вамъ въ этомъ должную справедливость; но позвольте вамъ замѣтить, что ни вы, ни вашъ отрядъ, не привыкли сражаться въ горахъ; на ровномъ мѣстѣ— это другое дѣло: тамъ, искусно дѣйствуя саблею и управляя конемъ, вы можете быть увѣрены въ побѣдѣ, но среди скалъ, есть ли возможность употребить саблю или коня, какъ слѣдуетъ? Я женщина и не знаю военной тактики, думаю однако жъ, что я не много права.

И дѣйствительно она была права, я это очень хорошо чувствовалъ. Но какъ признаться, что въ предстоящей борьбѣ съ бандитами, мы должны были играть только второстепенную роль наблюдательнаго корпуса и военнаго кордона, для настоящихъ же дѣйствій назначалась пѣхота подполковника Мельнацци? Послѣ похвальбы поручика и моего отвѣта маркезѣ, такое признаніе не сдѣлало ли бы насъ смѣшными въ ея глазахъ и не показались ли бы мы ей только хвастунами? Имѣть же видъ военнаго хвастуна, когда есть чѣмъ дѣйствительно гордиться—не горько ли это для стараго солдата— не должно ли это взволновать всю его кровь?— Я сказалъ:

— Правда, что для меня и для моего отряда будетъ совершенно ново сражаться въ горахъ, но я надѣюсь, что это еще не самая труднѣйшая вещь на свѣтѣ; мы уже преодолѣли столько препятствій, что одно лишнее ни удивитъ насъ, ни отниметъ у насъ бодрости.

— И этому я вѣрю, signor capitano! Кто съ другаго конца Европы, съ саблею въ рукѣ, прошелъ даже въ наши стороны, тотъ можетъ говорить о своемъ мужествѣ и полагаться на свое счастіе; по-этому я охотно вѣрю, что и въ битвѣ съ бандитами вы выйдете побѣдителемъ, особенно при пособіи пѣхоты.

Хвалить пѣхоту передъ кавалеристомъ, не значитъ ли это бросить ему обиду въ лице, оскорбить его гордость и, можетъ быть, слишкомъ высокое мнѣніе его о своемъ достоинствѣ. Я съ живостію отвѣчалъ:

— Вы забываете, синьора, что кавалеристъ привыкъ къ побѣдѣ безъ посторонней помощи, чьей бы то ни было; вы вѣрно читали бюллетени нашей Большой Арміи и знаете, что подъ Іеной, Ваграм

номъ и въ вашей Италіи, подъ Млессимо, Павіей, Кастильоне, Мондови, мы рѣшили битву, прежде нежели пѣхота приняла въ ней участіе.

— Точно, вы правы, — но припомните также себѣ, капитанъ, что вы дѣйствовали тамъ массою, на ровномъ мѣстѣ и противъ непріятеля, который, до вступленія еще въ сраженіе, былъ же въ-половину побѣжденъ однимъ именемъ Наполеона. Тутъ другое дѣло: во первыхъ горы, потомъ непріятель совершенно инаго рода, сражающійся не за славу, не за честь, но за жизнь свою, и который идетъ въ бой иначе, нежели воины австрійскіе или прусскіе. Въ рукопашной схваткѣ, въ лицо, непріятель готовъ наносить и получать смертельные удары; но здѣсь у васъ врагъ хитрый, лукавый, которому извѣстна каждая тропинка въ горахъ, каждый камень, каждая разсѣлина скалы, и который не пропуститъ воспользоваться своимъ выгоднымъ положеніемъ: засѣвъ въ густомъ кустарникѣ, укрывшись за камнемъ, онъ станетъ поражать васъ, прежде нежели вы разсмотрите, откуда онъ цѣлетъ вамъ неизбѣжную смерть. — Вѣрьте мнѣ, синьоръ: битва съ италіянскимъ бандитомъ опаснѣе всякой другой. Дай Богъ, чтобы та, въ которую вы рѣшаетесь вступить, кончилась благополучно! Впрочемъ, я въ этомъ не сомнѣваюсь, если отрядъ пѣхоты, о которомъ вы упомянули, столько же храбръ, какъ ваши уланы, какъ вы сами, синьоръ.

Представьте себѣ, читатель, человѣка, который, бывъ брошенъ съ четырнадцати-лѣтняго возраста въ омутъ войны, смѣло могъ о себѣ сказать, что въ сорока битвахъ въ которыхъ онъ участвовалъ, онъ ни одного разу не запятналъ себя трусостію, ни разу не задрожалъ, когда даже былъ окруженъ врагомъ и когда этотъ врагъ угрожалъ ему смертію или, что еще хуже, постыднымъ плѣномъ; представьте себѣ человѣка, которому Наполеонъ самъ пожаловалъ крестъ почетнаго легіона и чинъ капитана старой гвардіи, котораго онъ зналъ по имени и называлъ «своимъ храбрымъ»; — представьте себѣ теперь этого человѣка передъ женщиною, которой черные огненные глаза, выраженіе лица, даже улыбка коралловыхъ устъ, произаютъ до глубины души, дышатъ гордостію, недовѣрьемъ, насмѣшкою надъ его отвагою, его мужествомъ. Это было невыносимо! Сотая доля подобнаго оскорбленія не прошла бы безнаказанно мужчинѣ; но что сказать женщинѣ? Какъ тутъ отмстить за себя? Вспомните еще, что кровь вдвойнѣ кипѣла въ моихъ жилахъ отъ множества выпитыхъ рюмокъ превосходнаго вина, и вы не удивитесь, что я отвѣчалъ марквзѣ:

— Синьора! Не черезъ нѣсколько дней, какъ сказалъ поручикъ, но завтра же я докажу вамъ, что солдатъ Наполеона, все равно, принадлежитъ ли онъ къ пѣхотѣ или кавалеріи, какъ на полѣ, такъ и въ горахъ, будетъ смѣло смотрѣть въ глаза врагу, хотя бы онъ былъ также хитеръ и столько же полагался на свою ловкость и неприступное положеніе, какъ вашъ бандитъ, экс-монахъ Фра-Бартоломео.

— Какъ, синьоръ! Вы хотите войдти въ горы и сразиться съ Фра-Бартоломео, безъ пособія отряда подполковника Мельпацци?

— Да, и завтра же— даю вамъ честное слово.— Глаза Италіянки пылали чуднымъ, невыразимымъ огнемъ; это былъ и сверкающій взглядъ кошки, стерегущей свою добычу, и тотъ злобно-насмѣшливый взглядъ, какой Буонаротти съ такимъ искусствомъ придалъ сатанѣ, искушающему Спасителя. Послѣ нѣсколькихъ минутъ молчанія, въ которыя она, казалось, боролась съ мыслями и составляла въ головѣ какой-то планъ, она сказала:

— Хотя я и не думаю, чтобы Фра Бартоломео захотѣлъ избѣгать сраженія съ вашимъ отрядомъ, signor capitano, но чтобы вы не долго его искали среди скалъ и пропастей, я дамъ вамъ проводниковъ: двое изъ моихъ слугъ, возвращаясь сегодня по-утру изъ Монтефальконе, были схвачены бандитами и приведены къ ихъ начальнику, между скалами горы Ирпино; они возвратились въ замокъ, не болѣе какъ часъ тому назадъ, и могутъ вамъ сообщить вѣрныя свѣдѣнія о силѣ разбойниковъ и о мѣстѣ, гдѣ они скрываются; кромѣ-того вы найдете въ нихъ превосходныхъ проводниковъ, которые родились въ этихъ горахъ и знаютъ въ нихъ каждую тропинку, каждый уголокъ.

Я поблагодарилъ Италіянку за ея предложеніе, и разговоръ обратился на другіе предметы.— Ввечеру, когда я возвратился въ свою квартиру и кровь во мнѣ немного утишилась, я задрожалъ, вспомнивъ мое обѣщаніе и мои похвальбы: гдѣ же было эскадрону кавалеріи, состоящему изо ста человѣкъ съ небольшимъ, мѣряться съ многочисленною шайкою бандитовъ, которыхъ силы увеличивала мѣстность еще въ десять разъ. Напротивъ, я хорошо зналъ, что противъ разбойничьихъ шаекъ, менѣе многочисленныхъ и менѣе смѣлыхъ, нежели шайка Фра-Бартоломео, часто недостаточно было цѣлаго баталіона и даже полубригады пѣхоты. Недавно былъ именно подобный случай съ бригадою генерала Чеккіо, которая должна была съ потерею отступить передъ шайкою Іеронима Це-

вари, состоявшею едва изъ ста человѣкъ. Сверхъ того, рѣшаясь на этотъ шагъ, вопреки приказу моего начальства, не бралъ ли я на себя чрезъ то самое строгой отвѣтственности, и въ случаѣ неудачи не грозилъ ли мнѣ военный судъ смертію или исключеніемъ изъ списковъ?— Да, это было ужасно! Но я не могъ колебаться — я далъ честное слово, а когда солдатъ измѣнялъ своему честному слову?

На другой день, чуть свѣтъ, по моему приказанію, весь эскадронъ былъ готовъ выступить. Солдаты, благодаря щедро имъ розданнымъ порціямъ вина и обѣщанной имъ значительной наградѣ, обнаруживали большую охоту къ битвѣ. По извилистой дорогѣ, карабкаясь по скаламъ, мы пустились къ горѣ Ирпино, подымающей свои обнаженные в рхи высоко подъ облака; по временамъ мы встрѣчали то крестьянина въ рубищѣ, то абруцційскаго пастуха, въ грязной епанчѣ, стерегущаго овецъ или козъ, то монаха изъ Вико или Аригенто, на тощемъ мулѣ, который, собравъ *квесту*, спѣшилъ обратно въ свой монастырь. На наши вопросы о бандитахъ, каждый изъ нихъ качалъ головою, ворча:

— Богъ знаетъ, гдѣ они, signore!— jo suono uno puoverro homo, смотрю за моимъ стадомъ или муломъ, и мало думаю о томъ, что дѣлается вокругъ меня,— притомъ bravi никогда не нападаютъ на такого бѣдняка, какъ я, зная, что добыча, которую бы они получили, не стоила бы выстрѣла или щербины на кинжалѣ.

Послѣ двухъ-часоваго марша, мы остановились наконецъ у подошвы горы Ирпино — далѣе невозможно было ѣхать верхомъ.— Чтобы достигнуть того мѣста, гдѣ, по словамъ проводниковъ, скрывалась шайка разбойниковъ, надо было карабкаться почти по отвѣснымъ скаламъ, переходить черезъ глубокіе ручьи, идти по краю овраговъ, по узкой и крутой тропинкѣ, гдѣ стóяло только поскользнуться или оступиться, чтобы упасть въ бездонную пропасть. Но нечего было и думать о томъ, чтобы возвратиться. Я приказалъ эскадрону спѣшиться, согнать лошадей въ табунъ и оставить ихъ подъ прикрытіемъ нѣсколькихъ солдатъ; потомъ, отдохнувъ немного, мы пустились въ горы.— Мнѣ знакома вся Европа,— и кто ее не зналъ изъ гвардейцевъ Наполеона! Я тонулъ въ болотахъ Голландіи, жарился въ пустыняхъ египетскихъ и сирійскихъ, костенѣлъ отъ холода въ сѣверныхъ снѣгахъ; но я не знаю дороги утомительнѣе той, по которой мы шли противъ абруцційскихъ бандитовъ! На каждомъ шагу мы встрѣчали какое-нибудь препятствіе: здѣсь глубо-

кій и быстрый ручей, тамъ оврагъ, далѣе обломокъ скалы, кустарникъ барбарисса или дикой масличы; къ этому прибавьте еще солнце неаполитанское, жгучее, въ полномъ значеніи этого слова, дышащее огнемъ!

Но всѣ, преодолѣнныя уже нами, препятствія ничего не значили въ сравненіи съ тѣмъ, что теперь представилось нашимъ глазамъ: чтобы достигнуть вершины Ирпино, надо было пройдти ущелье, вьющееся по взгорью и образующее, какъ бы предгрудіе главной горы. Самый смѣлый изъ насъ задрожалъ, когда мы подошли къ устью этого ущелья: вообразите себѣ, читатель, двѣ стѣны изъ скалъ, наеженныя обломками камней, изузоренныя въ разныхъ направленіяхъ расщелинами, образовавшимися отъ землетрясеній или бурныхъ потоковъ во время весеннихъ разливовъ; въ ущельи тропинка, разорванная во многихъ мѣстахъ, вилась надъ пропастью, въ глубинѣ которой, можетъ быть, футовъ на пятьдесять, шумѣлъ, бурлилъ, ревѣлъ потокъ, низвергаясь съ камня на камень, со скалы на скалу.

Впрочемъ, это ущелье не столько бы насъ пугало, если бъ мы могли быть увѣрены, что въ немъ не скрывались разбойники, пользуясь мѣстоположеніемъ и узнавъ о нашемъ походѣ. Въ такомъ случаѣ вошедши въ ущелье, какимъ образомъ изъ него выйдти? Не могло ли нѣсколько смѣльчаковъ остановить насъ и даже всѣхъ истребить, безъ всякаго усилія, не подвергая себя ни малѣйшей опасности? Эта мысль заставила меня собрать офицеровъ моего эскадрона на небольшой военный совѣтъ; но только я да поручикъ ди Аріано, побуждаемые болѣе гордостію, нежели разсудкомъ, настаивали, чтобы войдти въ ущелье, всѣ же прочіе совѣтовали отступить или искать другаго мѣста, гдѣ бы можно было перейдти горы; когда же наши проводники поклялись, что нѣтъ другаго пути, то, признаюсь, я не зналъ, что дѣлать. Если бы дѣло шло только о моей жизни, я бы ни минуты не колебался, но подвергать опасности жизнь ста человѣкъ, брать на свою отвѣтственность кровь ихъ — это было слишкомъ тяжело. Я колебался и боролся съ своими мыслями, какъ подошелъ ко мнѣ подпоручикъ Ѳома Ковнацкій, мой храбрый соотечественникъ, съ береговъ Пилицы.

— Капитанъ! сказалъ онъ мнѣ: позвольте сдѣлать одно замѣчаніе: наружность нашихъ проводниковъ мало обѣщаетъ добра; мнѣ даже кажется, что они затѣваютъ измѣну: невозможно, чтобы на гору, на которую всѣ сосѣдніе жители гонятъ пасти свои стада, не льзя было иначе войдти, какъ черезъ

это ущелье. Я участвую уже въ третьей экспедиціи противъ бандитовъ и знаю по опыту, какъ мало можно довѣрять проводникамъ, взятымъ изъ поселянъ: они или въ связи съ негодяями, какъ этому былъ примѣръ въ экспедиціи генерала Чеккіо, или сами не лучше ихъ, а вы знаете, что воронъ ворону глазъ не выклюетъ. По мнѣ надо бы ихъ хорошенько допросить; только у Италіянца, какъ у чорта, ничего не льзя выиграть кротостію, — не мѣшало бы ихъ немного припугнуть.

Невольно взглянулъ я на двухъ вассаловъ вѣжливой маркезы: это были худощавые, тощіе, но мускулистые абруцційскіе горцы; глаза ихъ, черные какъ уголь, осѣненные густыми рѣсницами, злобно сверкали; блѣдныя щеки и смугло-желтый лобъ, на который спадывали пасмы жесткихъ волосъ, были изрыты глубокими складками и морщинами: тутъ можно было прочесть всѣ качества южныхъ Италіянцевъ: лукавство, упрямство, кипучія страсти и по-крайней-мѣрѣ два или три убійства. Такимъ-то людямъ я довѣрилъ мою судьбу и, что важнѣе, жизнь ста храбрыхъ товарищей. Но еще было время поправить ошибку; я чувствовалъ справедливость замѣчанія подпоручика и, приблизившись къ поселянамъ, сказалъ имъ громовымъ голосомъ:

— И такъ, вы увѣряете, что на вершину горы Ирпино не иначе можно взойдти, какъ пройдя это ущелье?

— Per Dio immortale e Santa Maria — точно такъ, синьоръ!

— Братцы! Сказалъ я тогда солдатамъ: намъ не остается другаго средства: надо исполнить то, что мы предприняли; отступить — запрещаетъ намъ честь: чтобы на это сказали наши полковые товарищи, цѣлая дивизія, особенно пѣхота нашего корпуса? Не сдѣлались ли бы мы для всѣхъ предметомъ насмѣшекъ; не заговорили ли бы объ насъ, что, можетъ быть, одинъ пустой страхъ удержалъ насъ пройдти это ущелье и сразиться съ горстью разбойниковъ; не сочли ли бы осторожности съ нашей стороны — трусостію? И такъ, съ Богомъ, впередъ! Проводники пусть по-прежнему указываютъ намъ дорогу. Но помните, братцы, что если въ этомъ ущельѣ, которое мы должны пройдти, укрылись бандиты, если замѣтите малѣйшую измѣну, то прежде, нежели обмѣняетесь выстрѣломъ съ разбойниками, стрѣляйте сперва въ этихъ двухъ злодѣевъ.

Громкое: Allons! Загремѣло въ цѣломъ эскадронѣ; страхъ насмѣшка придалъ храбрости самымъ боязливымъ. Я взглянулъ на проводниковъ: на ихъ блѣдныхъ загорѣвшихъ лицахъ можно было ви-

дѣть чудное, дьявольское выраженіе тревоги, мщенія и отчаянія. Они пошептались между собою и потомъ приблизились ко мнѣ.

— Signore! Сказалъ старшій изъ нихъ: мы — poveri huomi, вѣрные слуги маркезы; всѣ знаютъ насъ за честныхъ людей и, Богъ видитъ, что измѣны нѣтъ въ нашихъ сердцахъ; но можемъ ли мы ручаться, чтобы бандиты не скрывались въ этомъ ущельѣ? Должны ли мы заплатить кровью за нашу готовность исполнить приказъ нашей госпожи и служить вамъ? Умилосердитесь, signore! отмѣните вашъ приказъ, иначе мы отказываемся быть вашими проводниками.

— Нѣтъ! Это быть не можетъ, отвѣчалъ я спокойно: никогда я не перемѣняю моихъ словъ, и вы, какъ обѣщали, должны довести насъ до лагеря разбойниковъ.

Поручикъ ди Аріано шепнулъ мнѣ на ухо:

— Но, разсудите, капитанъ, что въ самомъ дѣлѣ вашъ приказъ страненъ и жестокъ; вы поступаете съ этими бѣдными людьми точно такъ, какъ бы вы были увѣрены въ измѣнѣ, но я давно уже ихъ знаю и могу поручиться за ихъ вѣрность.

— Позвольте мнѣ поступать, signore, какъ мнѣ угодно; я знаю, что дѣлаю, и скоро вы сами убѣдитесь, что мои подозрѣнія были не безъ основанія. — Эй, братцы! Прибавилъ я, обращаясь къ солдатамъ: не забывайте моего приказа, и съ Богомъ, впередъ!

Солдаты, взявшись за карабины, приготовились къ маршу; тогда оба проводника, поговоривъ между собою, опять приблизились ко мнѣ:

— Signore capitano! Сказалъ младшій изъ нихъ: мнѣ кажется — такъ точно, я припоминаю себѣ — надъ этимъ ущельемъ — гдѣ-то близко отсюда — должна быть тропинка на гору; если позволите, мы ее тотчасъ найдемъ.

— Ага! Подумалъ я: страхъ возвратилъ вамъ память. — Обратившись къ сержанту, я сказалъ:

— Возьми четырехъ людей и пойди вмѣстѣ съ этими добрыми христіянами, но если замѣтишь съ ихъ стороны малѣйшее желаніе убѣжать, то вели стрѣлять въ нихъ безъ пощады.

Когда проводники немного отошли отъ насъ, я сказалъ поручику:

— Ну, что? Не правъ ли я?

— Измѣнники! Воскликнулъ онъ съ гнѣвомъ.

Черезъ четверть часа возвратился сержантъ и вмѣстѣ съ нимъ оба проводника: тропинка дѣйствительно нашлась.

Вдругъ одна мысль пришла мнѣ въ голову: если въ ущельи дѣйствительно укрылись бандиты, то нѣтъ ничего легче, какъ аттаковать

ихъ съ высоты, — для этого стоитъ только скрыть отъ негодяевъ нашъ маршъ и отклонить отъ него ихъ вниманіе. Сообразно съ этимъ, я раздѣлилъ мой отрядъ: двадцать солдатъ я оставилъ при входѣ въ ущелье, велѣвши имъ производить, сколь можно болѣе шуму и будто бы готовиться къ маршу, а съ остальными, въ глубочайшей тишинѣ, я пустился по тропинкѣ, указанной нашими проводниками.

Сначала эта тропинка была крута и утомительна, какъ и прежнія, по которымъ мы шли, но съ каждымъ нашимъ шагомъ она становилась шире, такъ, что вскорѣ три и четыре человѣка могли безопасно идти по ней въ военномъ порядкѣ. Выбравшись на вершину горы, я съ радостію увидѣлъ, что ущелье, казавшееся намъ снизу безконечнымъ, было не болѣе полуторы стадіи въ длину, такъ, что я легко могъ окружить его: надо было только сперва увѣриться, дѣйствительно ли въ немъ скрываются разбойники. Вскорѣ я уже не сомнѣвался въ этомъ: подползши къ самому краю ущелья и взглянувъ внизъ, я увидѣлъ за кустарниками дикой маслины, въ разрывахъ скалъ, между грудами камней, мрачныя, загорѣвшія лица бандитовъ, съ длинными карабинами, обнаженными кинжалами за поясомъ и широкими саблями на боку.

Мой планъ былъ готовъ: по краю ущелья, на каждыхъ десяти шагахъ, я разставилъ по одному солдату; остальныхъ я поставилъ въ засадѣ у выхода, — все это не заняло и четверти часа времени. Тогда, по данному мною знаку, уланы подвинулись къ ущелью, загремѣли выстрѣлы и нѣсколько бандитовъ легло на мѣстѣ.

Невозможно описать болѣе ужасной сцены, которая представилась тогда моимъ глазамъ; разбойники попали въ собственныя свои сѣти, въ полномъ значеніи этого выраженія; не они насъ, но мы ихъ окружили: подвергнутые выстрѣламъ солдатъ, не бывъ въ состояніи отвѣчать на нихъ съ своей стороны, какъ слѣдуетъ, они гибли безъ всякаго средства къ спасенію или по-крайней-мѣрѣ къ отмщенію за себя. Въ невыразимомъ бѣшенствѣ, съ ужасными криками отчаянія, они разсыпались по ущелью; одни изъ нихъ карабкались на отвѣсную стѣну ущелья, чтобы грудь съ грудью сразиться съ нападающими, другіе бросились къ обоимъ выходамъ, въ надеждѣ спастись бѣгствомъ, но ни тѣмъ, ни другимъ намѣреніе ихъ не удалось: тѣхъ, которые лезли на стѣну, мѣткіе выстрѣлы скоро принудили къ отступленію, бѣгущихъ легко разгромили поставленные мною въ засадѣ солдаты. Въ-продолженіи можетъ быть пяти минутъ, шумъ

сраженія, громъ выстрѣловъ, проклятія и безсильные крики отчаянія разбойниковъ, стоны раненыхъ и умирающихъ, разносились въ глубинѣ ущелья, сливаясь въ одинъ потрясающій душу гулъ, какъ вдругъ выбѣжалъ изъ засады какой-то смуглый молодой бандитъ, въ черномъ кафтанѣ, въ огромной шляпѣ и съ карабиномъ въ рукѣ. Никогда онъ не выйдетъ у меня изъ памяти: ему было не болѣе тридцати лѣтъ; его загорѣвшее лице было не безъ пріятности и даже могло назваться прекраснымъ; его черные волоса небрежно спадали на широкія плечи; большія, горделивыя очи сверкали въ эту минуту бѣшеннымъ гнѣвомъ и безсильною жаждою мщенія. Онъ сталъ на высокомъ камнѣ, торчащемъ надъ бездною, въ которой ревѣлъ потокъ; сжалъ руку въ кулакъ, какъ бы грозя намъ, и не обращая вниманія на выстрѣлы моихъ солдатъ, ни даже на то, что нѣсколько пуль просвистало надъ его головою, онъ сильнымъ свистомъ подалъ знакъ своимъ товарищамъ и громовымъ голосомъ сказалъ имъ нѣсколько словъ, которыхъ однако жъ я не могъ разслышать.— Почти въ то же самое мгновеніе цѣлая шайка, состоявшая, кромѣ свѣжей потери, еще человѣкъ изъ сорока, отказавшись отъ тщетныхъ усилій выбиться изъ ущелья, разбѣжалась вдоль его и скрылась подъ кучами наваленныхъ камней, раздробленныхъ скалъ и въ глубокихъ разсѣлинахъ.

Я понялъ намѣреніе разбойниковъ: въ этихъ безопасныхъ мѣстахъ они конечно хотѣли дождаться ночи и, пользуясь темнотою, освободиться изъ гибельной тюрьмы;— это легко могло имъ удаться или по-крайней-мѣрѣ многимъ изъ нихъ. Но этого-то я вовсе не желалъ; я раздѣлилъ мой отрядъ на три части: поручика ди Аріано съ тридцатью людьми я оставилъ на краю ущелья, а самъ, съ остальными, вошелъ въ его жерло.

Наступила страшная битва, на жизнь и смерть, съ обѣихъ сторонъ; я потерялъ ранеными и убитыми двадцать человѣкъ; пуля, пущенная изъ карабина, пробила мнѣ самому ногу, но мы были щедро награждены за наши усилія и за пролитую кровь: тридцать пять бандитовъ легло на мѣстѣ, двадцатерыхъ мы взяли въ плѣнъ и только участь восьми изъ нихъ осталась для насъ загадкою: видя безполезность сопротивленія и не желая попасться въ наши руки, они бросились въ потокъ. Но погибли ли они въ его безднѣ или спаслись, по какому-нибудь счастливому случаю — никто этого не могъ узнать.

Я бы не столько обратилъ на это вниманія, если бы въ числѣ тѣхъ, которые спаслись, не нахо-

дился начальникъ шайки, Фра-Бартоломео. Я узналъ его въ разгарѣ битвы: это былъ тотъ самый молодой человѣкъ, которому пришла счастливая мысль приказать своимъ людямъ скрыться, гдѣ кто можетъ,—этимъ онъ едва не спасъ шайки отъ совершенной гибели. Я дѣйствительно долженъ былъ удивляться его мужеству, хладнокровію и необыкновенному упорству въ сопротивленіи—это стоило лучшей цѣли. Каждый шагъ, каждый футъ земли онъ принуждалъ насъ покупать дорогою цѣною; двухъ моихъ солдатъ онъ убилъ собственною рукою, нѣсколькихъ ранилъ, даже та пуля, которая пробила мнѣ ногу, вылетѣла изъ его карабина. Когда же, окруженный со всѣхъ сторонъ, онъ потерялъ по-очереди храбрѣйшихъ своихъ товарищей, разстрѣлялъ всѣ свои заряды и изрубилъ саблю, тогда онъ увидѣлъ, что не можетъ долѣе сопротивляться. Не желая попасть въ плѣнъ, онъ, не колеблясь, я бросился въ бездну потока, съ берега, возвышавшагося надъ нимъ въ этомъ мѣстѣ по-крайней-мѣрѣ на тридцать футовъ и наъженнаго обломками скалъ, кустарниками терновника и огромныхъ кактусовъ.

Послѣ нѣсколькихъ тщетныхъ усилій спуститься къ потоку, чтобы узнать о судьбѣ Фра-Братоломео, осмотрѣвъ раны солдатъ и мою собственную, около четырехъ часовъ по полудни, я далъ приказъ къ возвращенію, и уже поздно вечеромъ мы благополучно прибыли въ Санто-Индельфонсо.

Рана моя была легкая, но она была раздражена утомительнымъ маршемъ, продолжавшимся нѣсколько часовъ, а еще болѣе осмотромъ хирурга нашего эскадрона, члена нѣсколькихъ ученыхъ академій, человѣка съ глубокими свѣдѣніями или по-крайней-мѣрѣ такъ думающаго о себѣ: онъ непремѣнно хотѣлъ найдти въ моей ногѣ пулю бандита, тогда-какъ она засѣла, Богъ знаетъ, въ какой скалѣ горы Ирпино. Тщетно я просилъ, умолялъ, заклиналъ его, наконецъ сердился,—онъ рѣзалъ и сверлилъ мою бѣдную ногу, до того, что она опухла, загноилась и продержала меня около двухъ недѣль въ постелѣ.

Что дѣлать — надо было покориться своей участи; а между-тѣмъ вы не можете себѣ представить, читатель, съ какимъ нетерпѣніемъ ожидалъ я своего выздоровленія, какъ мнѣ хотѣлось встрѣтиться съ маркезою и отмстить ей насмѣшкою, также точно лицемъ къ лицу, какъ недавно она меня осмѣяла. Ни похвала короля Іоахима, ни командорскій крестъ ордена обѣихъ Сицилій, ни обѣщанное мнѣ повышеніе чиномъ, не радовали меня столько, сколько та мысль, что истребленіемъ шайки бандитовъ

я убѣждалъ насмѣшливую Италіянку въ нашемъ мужествѣ и вмѣстѣ съ тѣмъ давалъ ей понятіе о томъ, что-такое солдатъ, гвардеецъ великаго Наполеона!

Но пока, волею неволею, я долженъ былъ сидѣть и скучать въ своей квартирѣ, пить декоктъ и прикладывать къ ногѣ, не помню уже который счетомъ, бальзамъ италіянскаго доктора, мой поручикъ, синьоръ ди Аріано, не терялъ между-тѣмъ времени и цѣлые дни проводилъ въ обществѣ прелестной вдовы, бывшей своей невѣсты.

Однако жъ онъ не былъ такъ счастливъ, какъ надѣялся и сколько я ему этого желалъ отъ всей души; онъ безпрерывно жаловался на неровный нравъ, странный характеръ и колкости маркезы.— Вы не можете понять, капитанъ! не разъ говорилъ онъ мнѣ: какъ я страдаю: я ее люблю и между-тѣмъ боюсь ее, пламенно желаю получить ея руку и однако жъ чувствую, что, получивши, не буду счастливъ; она вмѣстѣ и привлекаетъ и отталкиваетъ меня, ласкаетъ и мучитъ. Клянусь, что жизнь мнѣ опротивѣла!

Впрочемъ, къ концу недѣли, онъ былъ въ лучшемъ расположеніи духа.— Она меня любитъ, сказалъ онъ мнѣ; я въ этомъ увѣренъ, дорогой мой signor capitano! Понимаете ли вы мое счастіе? Я буду ея мужемъ, господиномъ этого за́мка,— я оставлю службу, мы будемъ жить вмѣстѣ, неразлучно. — Неоцѣненная Ленора пожала мнѣ сегодня руку, назвала меня милымъ своимъ кузиномъ— завтра я во всемъ ей откроюсь.

Мнѣ жаль было бѣднаго поручика и я желалъ ему успѣха, однако жъ *завтра* настало, а онъ ни въ чемъ не открылся; не чувствовалъ въ себѣ столько рѣшимости, какъ онъ говорилъ. — Въ этотъ самый день я получилъ отъ генерала Биньона депешу, въ которой онъ давалъ мнѣ знать, что взятые мною въ плѣнъ бандиты сознались при допросѣ, что начальникъ ихъ былъ въ связи съ нѣсколькими слугами маркезы делла-Платы, особенно съ двумя бывшими нашими проводниками, которыхъ онъ и приказывалъ мнѣ отправить въ Беневенто. Генералъ писалъ еще, что Фра-Бартоломео не погибъ, какъ мы полагали, но что поселяне видѣли его въ сосѣдствѣ Ермевто, и потому вѣроятно, что онъ нашелъ убѣжище гдѣ-нибудь въ окрестностяхъ этого города, можетъ быть, даже въ за́мкѣ Санто-Инделефонсо. По всѣмъ этимъ причинамъ генералъ приказывалъ мнѣ дѣлать строгіе розыски и быть особенно бдительнымъ.

Исполняя этотъ приказъ, я ежедневно разсылалъ патрули по окрестнымъ высотамъ; солдаты, за-

охоченные обѣщанною наградою въ три тысячи чекиновъ за голову Фра-Бартоломео, не жалѣли трудовъ и стараній, — но все было тщетно; слуги маркезы, которые были обвинены, скрылись, не оставивъ по себѣ никакого слѣда. Такъ прошло нѣсколько дней; въ это время моя рана, благодаря благодѣтельной природѣ, но вовсе не убійственному доктору, немного зажила, и я рѣшился на слѣдующее утро отправиться съ моимъ эскадрономъ въ горы, на розыскъ.

Когда я сообщилъ объ этомъ намѣреніи собравшимся въ моей квартирѣ офицерамъ, подпоручикъ Ковнацкій сказалъ мнѣ по польски:

— Ну, капитанъ, не то ли это самое значитъ, какъ говоритъ наша пословица: мужикъ сидѣлъ на конѣ и коня искалъ. Мы пойдемъ рыскать по проклятымъ Абруццамъ, станемъ карабкаться по скаламъ, рискуя сломить себѣ шею въ каждомъ оврагѣ, не пропустимъ ни одной тропинки, ни кустарника — а забудемъ только осмотрѣть самый зáмокъ.

— Какъ! Отвѣчалъ я со смѣхомъ: вы хотите, чтобы Фра-Бартоломео укрывался между нашими солдатами или среди слугъ маркезы, изъ которыхъ каждый знаетъ, какая щедрая награда ожидаетъ его за выдачу злодѣя! Да за три тысячи чекиновъ, любезный подпоручикъ, въ этомъ краю отецъ сына, братъ брата охотно бы продалъ!

При этихъ словахъ, мой невѣрный Ѳома кивнулъ слегка головою и сказалъ:

— Да развѣ слуги маркезы непремѣнно должны знать о пребываніи разбойника въ зáмкѣ?

— Стало быть, вы просто подозрѣваете нашу гостепріимную хозяйку?

— Почему же нѣтъ? — Отвѣчалъ онъ спокойно.

Я не могъ удержаться отъ смѣха. Подпоручикъ хладнокровно продолжалъ:

— Если позволите поговорить съ вами наединѣ нѣсколько минутъ, можетъ быть, вы перемѣните ваше намѣреніе, и мои подозрѣнія не будутъ болѣе вамъ казаться странными.

Я простился съ моими италіянскими товарищами. Тогда Ковнацкій сказалъ мнѣ.

— Надо вамъ сперва знать, что я познакомился здѣсь, въ зáмкѣ, такъ, по-походному, съ Паулиною, горничною маркезы; добрая дѣвушка и, для Италіянки, вовсе не дурна собою.

— Не сомнѣваюсь въ этомъ; я столько разъ имѣлъ случай удостовѣриться въ вашемъ вкусѣ.

— Когда скучаешь, надо же чѣмъ-нибудь развлечься. Мнѣ еще хотѣлось выучиться по-ита-

ліянски, чтобы хотя чѣмъ-нибудь похвалиться, когда мы возвратимся домой на родину, а вы знаете, что молодая прекрасная дѣвушка — самый лучшій учитель: тутъ выучиваешься самъ-собою. Какъ бы то ни было, только два дни тому назадъ, мы ходили съ Паулиною въ-вечеру по саду, разговаривая о томъ о семъ; вдругъ бѣдняжка задрожала и поблѣднѣла. Я спросилъ у нея, что это значитъ? Тогда она указала мнѣ на боковую аллею, по которой въ эту минуту бѣжала маркеза, по направленію къ бельведеру; у нея въ рукѣ была корзинка, старательно прикрытая шалью; сама она безпокойно озиралась по сторонамъ, но къ счастію насъ не замѣтила, и мы поспѣшили скрыться въ бесѣдкѣ изъ густаго виноградника.

— Что же далѣе?

— Что далѣе? — Мы возвратились въ зáмокъ.

— И только на этомъ вы основываете ваши подозрѣнія противъ маркезы, любезный товарищъ! Сказалъ я, смѣясь во все горло.

— Позвольте, капитанъ, я еще не кончилъ. Эта вечерная прогулка маркезы къ уединенному и заброшенному зданію не выходила у меня изъ головы. «Въ этой проклятой Италіи, разсуждалъ я самъ съ собою, часто случаются дивныя вещи; тутъ никому нельзя вѣрить и на каждомъ шагу — измѣна.» Мои подозрѣнія еще болѣе усилились, когда Паулина призналась мнѣ по секрету, что съ нѣкотораго времени ея госпожа, то вечеромъ, то ночью, спѣшитъ въ бельведеръ и каждый разъ беретъ съ собою что-нибудь изъ съѣстнаго. — Кого же она навѣщаетъ? О комъ заботится? Кого кормитъ? Нѣсколько разъ нарочно ходилъ я прогуливаться въ ту сторону, гдѣ бельведеръ, но всегда двери его были заперты, внутри — тихо, угрюмо. Вдругъ сегодня, послѣ обѣда, возвращаясь съ прогулки, я неожиданно встрѣтился съ маркезою: въ маленькой корзинѣ, которую она прятала подъ мантильей, я замѣтилъ бутылку шампанскаго, кусокъ жаренаго и изрядный запасъ пирожнаго. Увидя меня, она поблѣднѣла и сильно встревожилась; на вопросъ мой, въ какой части сада она располагаетъ гулять, она, запинаясь, проговорила что-то; изъ вѣжливости я предложилъ нести ея корзинку, — она задрожала, и ея глаза загорѣлись чуднымъ огнемъ. — Я не большой знатокъ человѣческаго сердца, но мнѣ кажется, что она охотно познакомила бы остріе своего кинжала съ моею грудью, и, можетъ быть, къ счастію моему она не нашла его у себя за пазухой. Однако жъ она отвѣчала мнѣ, что несетъ корзинку къ бѣдному больному садовнику, что она

его ищетъ и тому подобное; я притворился, будто всему вѣрю и возвратился въ свою квартиру.— Вотъ все, что́ я знаю, но этого, кажется мнѣ, довольно, чтобы имѣть въ сильномъ подозрѣніи нашу любезную маркезу.

Я не скрылъ, что извѣстіе, сообщенное мнѣ подпоручикомъ, произвело на меня сильное впечатлѣніе, но я также подумалъ: почему знать, кого скрываетъ маркеза въ бельведерѣ? Италіянки не слишкомъ разборчивы въ любовникахъ; можетъ-быть, она отдала это уединенное жилище какому-нибудь amoroso или cavaliero servante, чтобы скрыть его передъ свѣтомъ, особенно же передъ бѣднымъ синьоромъ ди Аріано. Какъ бы то ни было, но я не могъ колебаться и долженъ былъ осмотрѣть замокъ; это былъ мой долгъ, долгъ солдата и начальника экспедиціи противъ бандитовъ; въ противномъ случаѣ, не могли ли меня обвинить въ нерадѣніи и дурномъ исполненіи приказовъ начальства?

Я далъ нужныя приказанія и, сдѣлавъ смотръ эскадрону, поздно вечеромъ возвратился въ свою квартиру.— Было десять часовъ; послѣ жаркаго дня, ночная прохлада была тѣмъ пріятнѣе; я захотѣлъ ею воспользоваться и вмѣстѣ взглянуть на окрестности замка, чтобы мнѣ было легче составить планъ дѣйствія на завтрашній день;— для этого я пошелъ въ садъ.

Ночь была прекрасная, подлинно неаполитанская. Надо впрочемъ вамъ знать, что въ южной Италіи однѣ только ночи подлинно стоятъ того, чтобы ими восхищаться, днемъ же вы жаритесь какъ въ печи, а если къ этому присоединится еще душный сироко, то вы готовы проклясть тѣхъ, кто сказывалъ вамъ сказки о пріятностяхъ италіянскаго климата.— По небу, не тускло-голубаго цвѣта, какимъ оно обыкновенно бываетъ у насъ, но темно-лазуревому, прозрачному, искристому, покатился мѣсяцъ золотымъ шаромъ. Тысячи птицъ, укрывшихся въ зелени высокихъ каштановъ, яворовъ и исполинскихъ фруктовыхъ деревьевъ, привѣтствовали его мелодическими пѣснями. Блуждая въ тѣни густыхъ шпалеръ изъ золотистой вербы, лавра — этого благороднаго дерева великой Греціи—розъ и чудовищныхъ иглистыхъ кактусовъ, я былъ невольно проникнутъ какою-то невыразимою тоскою, грустью. Мысль моя обратилась къ минувшему, къ прекраснымъ годамъ моей юности, проведеннымъ среди родныхъ и въ родной странѣ. Ахъ, здѣсь все прекрасно, чудесно, думалъ я: здѣсь небо безъ облаковъ, жизнь безъ заботъ, здѣсь — рай; тамъ, напротивъ, небо рѣдко бываетъ

ясное; тамъ край холодный и бѣдный, и природа, словно скупая мачиха; но тотъ край—свой, то родная земля, богатая воспоминаніями семейственными и своими собственными. Боже мой! Скоро ли я ее увижу и буду жить въ родной землѣ, скоро ли отдохну послѣ столькихъ трудовъ, обниму моихъ друзей, добрую сестру, милаго престарѣлаго отца!

У меня совѣмъ вышли изъ головы и цѣль прогулки, и маркеза, и бандиты. Сидя на дерновой скамьѣ, въ густотѣ шпалеръ, и глядя на лазуревое небо, я утопалъ въ моихъ мечтахъ, тѣшилъ себя заманчивою будущностію, погружался въ пріятныя воспоминанія о быломъ—какъ вдругъ я услышалъ не вдалекѣ отъ себя шумъ шаговъ двухъ человѣкъ; вскорѣ послѣ того до меня достигли и слова разговаривающихъ. Я легко узналъ гармоническій, чистый, но рѣзкій и насмѣшливый голосъ маркезы, и жалостный голосъ моего друга, поручика ди Аріано. Маркеза говорила:

— И такъ, въ часъ по полуночи, я буду тебя ожидать, Джіованне! Все уже приготовлено, лошади разставлены до самаго *Салерно*, паспорты въ порядкѣ; отъ тебя, повторяю, я ничего болѣе не требую, какъ провести несчастливцевъ мимо часовыхъ, вашихъ улановъ, до *Пуско*.

— Ты хочешь погубить меня, Ленора?

— Погубить! Но развѣ ты не знаешь, какая награда тебя за это ожидаетъ? Послѣ-завтра— завтра, если ты хочешь, я буду твоею, твоею навсегда.

— Но честь, честь.

— Такъ вотъ любовь, въ которой ты мнѣ клялся, любовь, безъ которой ты, говоришь, жить не можешь! Теперь все отъ тебя зависитъ; если ты несогласенъ— пусть и такъ будетъ; только въ такомъ случаѣ никогда,—слышишь ли, никогда я не буду твоею.

— Но зачѣмъ же непремѣнно сегодня? Дай мнѣ одинъ день подумать, распорядиться.

— Нѣтъ! Ни минуты долѣе, какъ до часу по полуночи,— ты знаешь причину: этотъ проклятый польскій офицеръ встрѣтилъ меня сегодня, когда я несла несчастнымъ пищу; онъ вѣрно догадался, что они здѣсь— онъ насмѣшливо улыбался. Ахъ, зачѣмъ я не могла вонзить кинжалъ въ его грудь, вырвать языкъ ему изъ горла! Ручаюсь тебѣ, что завтрашній день капитанъ велитъ осмотрѣтъ весь зáмокъ!

Отвѣта поручика я не могъ разслушать; маркеза и онъ поворотили въ боковую аллею, и по скрыпу двери я догадался, что они вошли въ зáмокъ.

Я не могъ болѣе сомнѣваться въ справедливости догадки моего

земляка, подпоручика, но немногое, что я услышалъ изъ разговора маркезы, показало мнѣ, что въ ея замыслѣ приметъ дѣятельное участіе синьоръ ди Аріано. Я хорошо его зналъ: честь ему была, конечно, дорога, но поколеблется ли когда-нибудь Неаполитанецъ между честью и любовью?

Была половина двѣнадцатаго, когда я возвратился въ свою квартиру— слѣдовательно у меня мало времени оставалось для размышленій. Два средства представлялись мнѣ: или тотчасъ же осмотрѣть за́мокъ или ждать условленнаго времени и, скрывшись въ засадѣ, схватить бѣглецовъ. Но въ первомъ случаѣ, могъ ли я быть увѣренъ, что они не ускользнутъ отъ меня: пользуясь ночью и всѣми извѣстными имъ притонами, не могли ли они легко скрыться?— Во второмъ случаѣ, не подвергалъ ли я поручика тяжкой отвѣтственности и строгимъ выговорамъ начальства? Я уже сказалъ, что я любилъ его, и теперь у меня было тяжело на сердцѣ отъ одной мысли — обезславить храбраго сотоварища.

Для человѣка даже самыхъ твердыхъ правилъ непріятна борьба между долгомъ и его наклонностями; но мысль о чести наконецъ ее рѣшила. — Нѣтъ! Подумалъ я: не могу болѣе колебаться; если же мнѣ удастся схватить отчаяннаго начальника шайки, то не уже ли я не найду средства пособить поручику въ этомъ несчастномъ дѣлѣ, въ которое замѣшала его безумная страсть? Не уже ли начальство не будетъ снисходительно къ проступку неосторожнаго молодаго человѣка, и одна недѣля ареста, или переводъ въ другой полкъ, не будетъ ли для него достаточнымъ наказаніемъ?

Занятый этими мыслями, я выбралъ десятерыхъ солдатъ, на храбрость и расторопность которыхъ могъ положиться, и съ возможною поспѣшностію, въ глубочайшей тишинѣ, вышелъ съ ними на дорогу, ведущую въ *Нуско.* Мѣстность благопріятствовала засадѣ: я скрылъ мой маленкій отрядъ въ густомъ кустарникѣ, растущемъ по сторонамъ дороги и, давъ строжайшій приказъ употребить силу только въ случаѣ рѣшительнаго сопротивленія, съ нетерпѣніемъ ожидалъ условленнаго времени.

Едва пробилъ часъ по полуночи, какъ мы увидѣли небольшую толпу, выходившую изъ сада; она состояла изъ пяти человѣкъ: маркезы, поручика, какой-то женщины и двухъ бывшихъ нашихъ проводниковъ. Признаюсь, я обманулся въ моемъ ожиданіи и сталъ раскаяваться въ своей рѣшимости, которая могла подвергнуть маркезу и синьора ди Аріа-

но тысячѣ непріятностей, тогда-какъ тутъ явно дѣло шло о спасеніи не Фра-Бартоломео, но двухъ менѣе виновныхъ бѣдняковъ. Какъ бы то ни было, однакожъ я долженъ былъ исполнить мой планъ, иначе, допустивъ бандитовъ бѣжать, не подвергалъ ли я самъ себя подозрѣнію и ропоту моихъ собственныхъ солдатъ, тѣхъ наполеоновскихъ солдатъ, которыхъ невозможно было заставить молчать, которые не колебались разбирать поступки своихъ офицеровъ и не разъ были ихъ обвинителями и строгими судьями?

На данный мною знакъ, небольшая група въ одно мгновеніе была окружена. «Сдайтесь!» Закричалъ я громовымъ голосомъ. Поручикъ, узнавъ меня, поблѣднѣлъ, задрожалъ и выпустилъ изъ рукъ саблю, которую, въ первую минуту, выхватилъ изъ ножонъ;— два крестьянина позволили взять себя безъ всякаго сопротивленія; только женщина, сопровождавшая маркезу, выхватила пистолетъ, выстрѣлила, и солдатъ, который заступилъ ей дорогу, палъ бездыханенъ; такая же участь постигла другаго солдата, — я бросаюсь впередъ, сильною рукою схватываю убійцу и въ дерзкой женщинѣ узнаю— начальника абруцційскихъ бандитовъ, грозу южной Италіи— Фра-Бартоломео!

Борьба моя съ бандитомъ длилась нѣсколько минутъ, и хотя природа не скупо одарила меня рѣшимостію и силою, но я не могъ уже болѣе продолжать борьбы,— какъ подоспѣли ко мнѣ на помощь четыре солдата, и вскорѣ бандитъ, извергая проклятія, дрожа отъ безсильной жажды мщенія и отчаянія, опрокинутый на землю и связанный, долженъ былъ сдаться.

Тогда только я вспомнилъ о прочихъ плѣнникахъ, особенно о поручикѣ; но когда я подошелъ къ тому мѣсту, гдѣ оставилъ его въ началѣ схватки, кровь застыла въ моихъ жилахъ, дрожь пробѣжала по тѣлу— ужасное зрѣлище представилось моимъ глазамъ— несчастный, облитый собственною кровью, катался по травѣ, борясь съ смертію!

— Боже мой! Что это?..... Что это значитъ?.... Вскричалъ я.

— Я убила его! Отвѣчала мнѣ маркеза хриплымъ, злобно-насмѣшливымъ голосомъ. Я взглянулъ на нее— нѣтъ! Это не была женщина— это былъ дьяволъ— фурія— какой-то адскій духъ, съ огненными очами, налитыми кровью, съ растрепанными волосами, съ блѣднымъ лицемъ, съ вздувшимися жилами на лбу и съ обнаженнымъ, облитымъ кровью кинжаломъ въ рукѣ....

— Какъ! Вы это сдѣлали? — Едва могъ я проговорить, когда

прошли первыя минуты ужаса, гнѣва и горести, и я успѣлъ собраться немного съ мыслями.

— Га! Чему же ты удивляешься, надменный Полякъ! Отвѣчала она. Развѣ ты не знаешь, какъ мы, Италіянцы, мстимъ за измѣну? Кровь за кровь — развѣ это несправедливо? Онъ продалъ тебѣ *его*, погубилъ Фра-Бартоломео— онъ погубилъ вмѣстѣ съ нимъ меня, мое счастіе, мою будущность— и долженъ былъ самъ погибнуть. О, если бы такая же участь постигла всѣхъ измѣнниковъ! А теперь я въ твоихъ рукахъ— убей, умертви меня! Дѣлай со мною, что́ хочешь— я не испугаюсь, не задрожу, только позволь, позволь мнѣ одну минуту, проститься съ *нимъ*, съ твоею жертвою, съ твоимъ врагомъ, Фра-Бартоломео. Да! Смѣйся, издѣвайся надо мною, зови меня, какъ хочешь — онъ мой мужъ, мой любовникъ!

Она вырвалась изъ рукъ двухъ солдатъ, которые стерегли ее съ обнаженными саблями, и бросилась къ бандиту, стенавшему съ отчаянія въ своихъ оковахъ. Я приблизился къ бѣдному моему товарищу— онъ былъ еще живъ, но его рана была смертельна и никакой надежды не было къ его спасенію: кинжалъ глубоко вошелъ ему въ грудь; я сжалъ руку несчастливца — онъ хотѣлъ что-то сказать, но голосъ замеръ въ его груди, уста поблѣднѣли, лицо посинѣло, онъ вздохнулъ — и испустилъ духъ...

Маркезу я отправилъ въ Неаполь, гдѣ судъ приговорилъ ее къ смерти, но, благодаря искательствамъ ея многочисленной и сильной родни, это наказаніе было измѣнено королевою Каролиною на пожизненное заключеніе въ Ospedale di poveri. Послѣ паденія Іоахима, преступницѣ была возвращена свобода; прославленная, какъ героиня, она вышла за мужъ за одного сицилійскаго князя и, можетъ быть, живетъ еще до-сихъ-поръ, окруженная блескомъ богатства и почестей. Фра-Бартоломео не избѣгъ справедливаго наказанія: онъ былъ преданъ военному суду и на слѣдующей же недѣлѣ повѣшенъ въ Беневенто; трупъ его, какъ это водится въ Италіи, для внушенія страха бандитамъ, былъ запертъ въ желѣзную клятку и выставленъ на высокомъ столбѣ, на дорогѣ отъ Сантъ-Индельфонсо къ Нуско. Два поселянина, бывшіе наши проводники, показали при допросѣ, что уже годъ, какъ маркеза была постоянно въ связи съ Фра-Бартоломео, не разъ давала ему убѣжище въ своемъ за́мкѣ и извѣщала его о планахъ и дѣйствіяхъ войскъ правительства, высылаемыхъ дл

его поимки. Она-то устроила засаду въ ущельи горы Ирпино, думая погубить нашъ эскадронъ, но судьба распорядилась иначе, какъ ужъ это читатель знаетъ изъ моего разсказа.

Что касается до поручика Джіованне ди Аріано, то мы похоронили его тѣло со всѣми военными почестями, на монастырскомъ кладбищѣ, въ Эригенто. Сначала смерть этого несчастливца произвела сильное впечатлѣніе въ Неаполѣ; по крайней-мѣрѣ цѣлую недѣлю онъ былъ исключительнымъ предметомъ разговоровъ и сожалѣній во всѣхъ обществахъ, высшихъ и низшихъ; но новыя происшествія были причиною новыхъ впечатлѣній и изгладили воспоминаніе о несчастливцѣ изъ памяти не только его товарищей, но даже его родственниковъ. Теперь же, по прошествіи тридцати лѣтъ, кто вспомнитъ, что онъ жилъ и палъ жертвою безумной любви и ужасной, неистовой италіянской мести? — Но чему я удивляюсь? Зачѣмъ сожалѣю о такомъ легкомысліи свѣта, издѣвающагося надъ нашею гордостію? Не конечное ли это слѣдствіе множества впечатлѣній, посылаемыхъ свѣту временемъ? Побѣдить въ этомъ отношеніи время, передать потомству свое имя—это удѣлъ чрезвычайно малаго числа людей. Ахъ, кто вспомнитъ и обо мнѣ по прошествіи тридцати лѣтъ? Кто на моей могилѣ уронитъ слезу или испуститъ вздохъ? и между-тѣмъ я не мечталъ, подобно многимъ другимъ, о вѣковѣчной славѣ, хотя въ столькихъ битвахъ я охотно жертвовалъ для нея жизнію и лилъ свою кровь. Жалка жизнь человѣческая; но когда будущность перестаетъ уже намъ обольстительно улыбаться и когда мы должны растаться со всѣми ея чарами, въ то время жизнь недостойна даже называться жизнію: она переходитъ тогда въ мертвое и болѣзненное состояніе, которое такъ справедливо и прекрасно одинъ изъ нашихъ юныхъ поэтовъ сравнилъ съ муками вампира.

Съ польск. *Ѳ. Евецкій.*

POEZYA ROSSYJSKA.

МѢДНЫЙ ВСАДНИКЪ.

Петербургская повѣсть,

А. С. ПУШКИНА.

ВСТУПЛЕНІЕ.

На берегу пустынныхъ волнъ
Стоялъ Онъ, думъ великихъ полнъ,
И вдаль глядѣлъ. Предъ Нимъ широко
Рѣка неслася; бѣдный челнъ
По ней стремился одиноко.
По мшистымъ, топкимъ берегамъ,
Чернѣли избы здѣсь и тамъ,
Пріютъ убогаго Чухонца;
И лѣсъ, невѣдомый лучамъ
Въ туманѣ спрятаннаго солнца,
Кругомъ шумѣлъ.
И думалъ Онъ:
„Отсель грозить мы будемъ Шведу;
Здѣсь будетъ городъ заложенъ,
На-зло надменному сосѣду;
Природой здѣсь намъ суждено

BRONZOWY JEŹDZIEC.

Powieść petersburska,

Przez A. PUSZKINA. *

WSTĘP.

Na brzegu rozległego morza stał On, pełny wzniosłych pomysłów, zatapiał wzrok w dalekim widnokręgu. Przed Nim szeroko płynęła rzeka; nędzne czółno samotnie po niéj sunęło. Na brzegach, okrytych mchem i bagnistych, czerniały tu i owdzie chaty, przytułek ubogiego Czuchońca, a na około szumiał las, nieprzystępny dla promieni ukrytego we mgle słońca.

I myślał On: „Stąd będziemy grozić Szwedom; tu miasto będzie założone, na złość dumnemu sąsiadowi; tu przyrodzenie przeznaczyło nam, abyśmy do Europy przerąbali okno, ** i stanęli pewnym krokiem na morzu; tutaj przybędą do nas w gościnę wszystkie flagi przez nieznajome im głębiny i świetnie będziemy obchodzić nasze tryumfy.“

Przeszło sto lat— i nowe miasto, ozdoba i cud północnych krajów, wzniosło się wspą-

* Zdarzenie opisane w téj powieści jest prawdziwe. Szczegóły wezbrania Newy wzięte są z ówczesnych pism. Ciekawi mogą je porównać z opisem, ułożonym przez W. J. Bercha. *Przyp. autora.*

** Algarotti gdzieś powiedział: „Pétersbourg est la fenêtre, par la quelle la Russie regarde en Europe.“

Въ Европу прорубить окно,
Ногою твердой стать при морѣ;
Сюда, по новымъ имъ волнамъ,
Всѣ флаги въ-гости будутъ къ намъ—
И запируемъ на-просторѣ.“
Прошло сто лѣтъ— и юный градъ,
Полнощныхъ странъ краса и диво,
Изъ тмы лѣсовъ, изъ топи блатъ,
Вознесся пышно, горделиво:
Гдѣ прежде финскій рыболовъ,
Печальный пасынокъ природы,
Одинъ у низкихъ береговъ
Бросалъ въ невѣдомыя воды
Свой ветхій неводъ, нынѣ тамъ
По оживленнымъ берегамъ
Громады стройныя тѣснятся
Дворцовъ и башенъ, корабли,
Толпой со всѣхъ концовъ земли,
Къ богатымъ пристанямъ стремятся;
Въ гранитъ одѣлася Нева;
Мосты повисли надъ водами;
Темнозелеными садами
Ея покрылись острова—
И передъ младшею столицей,
Главой склонилася Москва,
Какъ передъ новою Царицей,
Порфироносная вдова.
Люблю тебя, ПЕТРА творенье;
Люблю твой строгій, стройный видъ,
Невы державное теченье,
Береговой ея гранитъ;
Твоихъ оградъ узоръ чугунный,
Твоихъ задумчивыхъ ночей
Прозрачный сумракъ, блескъ безлунный,
Когда я въ комнатѣ моей
Пишу, читаю безъ лампады,
И ясны спящія громады
Пустынныхъ улицъ, и свѣтла
Адмиралтейская игла,
И, не пуская тму ночную
На золотыя небеса,

niałe, dumnie z ciemności lasów, z bagnisk, gdzie dawniéj fiński rybak, biedny pasierb natury, z niskich brzegów, samotny, zarzucał w nieznajome wody swój stary niewód, — dzisiaj na ożywionych brzegach cisną się kształtne gromady pałaców i wież; okręty, ze wszystkich krańców ziemi, tłumem pędzą do bogatych przystani; w granit ubrała się Newa; mosty zawisły nad wodą, wyspy okryły się ciemno-zielonemi ogrodami— i przed młodszą stolicą głowę schyliła Moskwa, jak przed nową caricą cesarska wdowa.

Lubię cię, PIOTRA utworze; lubię twoję poważną, kształtną postać, wspaniały pęd Newy, granit jéj brzegów; krat twoich żelazne wzory; przezroczysty zmierzch i światło bez księżyca w czasie twoich ponurych nocy, kiedy w moim pokoju piszę lub czytam bez lampy, kiedy widne są śpiące gromady twoich szerokich ulic, i błyszczy strzała admiralicyi; kiedy jedna zorza spieszy zastąpić drugą, niedopuszczając mgły na złociste niebiosa, a noc trwa tylko półgodziny; lubię twojéj srogiéj zimy nieruchome powietrze i mrozy, lot sanek wzdłuż Newy szerokiéj, lica dziewic świeższe od róż, i blask i szum i gwar balów, a podczas zabawy młodzieży szum pieniących się puharów i ponczu płomień niebieski; lubię wojenny ruch wesołych marsowych pól; jednostajny, lecz przyjemny widok piechotnych wojsk i koni, porozrywane szczątki znamion zwycięzkich w kolumnach wojennych, kształtnie poruszających się, blask kaszkietów miedzianych, kulami przeszytych w boju; lubię, stolico wojenna, twojéj twierdzy dym i grzmoty, kiedy północna Carica w dani przynosi syna do Domu Cesarskiego, albo kiedy Rossya obchodzi zwycięztwo nad nieprzyjacielem, lub gdy Newa, złamawszy swój siny lód, niesie go do morza, radosna, że czuje nadchodzące dni wiosenne.

Одна заря смѣнить другую
Спѣшить, давъ ночи полчаса;
Люблю зимы твоей жестокой,
Недвижный воздухъ и морозъ,
Бѣгъ санокъ вдоль Невы широкой,
Дѣвичьи лица ярче розъ,
И блескъ и шумъ и говоръ баловъ,
А въ часъ пирушки холостой
Шипѣнье пѣнистыхъ бокаловъ
И пунша пламень голубой;
Люблю воинственную живость
Потѣшныхъ марсовыхъ полей,
Пѣхотныхъ ратей и коней
Однообразную красивость,
Въ ихъ стройно-зыблемомъ строю
Лоскутья сихъ знаменъ побѣдныхъ,
Сіянье шапокъ этихъ мѣдныхъ,
Насквозь прострѣленныхъ въ бою;
Люблю, военная столица,
Твоей твердыни дымъ и громъ,
Когда полнощная Царица
Даруетъ сына въ Царскій домъ,
Или побѣду надъ врагомъ
Россія снова торжествуетъ,
Или, взломавъ своей синій ледъ,
Нева къ морямъ его несетъ
И, чуя вешни дни, ликуетъ.
Красуйся, градъ Петровъ, и стой
Неколебимо, какъ Россія!
Да умирится же съ тобой
И бобѣжденная стихія.
Вражду и плѣнъ старинный свой
Пусть волны финскія забудутъ
И тщетной злобою не будутъ
Тревожить вѣчный сонъ ПЕТРА!
Была ужасная пора:
Объ ней свѣжо воспоминанье.....
Объ ней, друзья мои, для васъ
Начну свое повѣствованье.
Печаленъ будетъ мой разсказъ.

Upiększaj się, grodzie Piotra, i stój niezachwianie, jak Rossya. Niechże się uśmierzy z tobą i zwycięzony żywioł: niech fińskie balwany zapomną swéj dawnéj nieprzyjaźni i napadów, i niech bezsilnym gniewem nie przerywają wiecznego snu PIOTRA!

Czas był okropny: jeszcze tak żywe o nim wspomnienie.... O nim, przyjaciele moi, zacznę dla was powieść; smutném będzie moje opowiadanie....

CZĘŚĆ PIERWSZA.

Nad zasępionym grodem Piotra powiewał Listopad jesiennym chłodem; Newa, pluskując szumiącemi bałwany o kraje kształtnych brzegów, rzucała się, jak chory w swojém dolegliwém łożu; już było późno i ciemno; natarczywie deszcz bił w okno, i zrywał się wiatr smutnie wyjąc. W tym czasie z zabawy wrócił do domu młody Eugeniusz.... Będziemy główną osobę naszéj powieści nazywać tém mianém; — brzmi przyjemnie, z niém już oddawna moje pióro jakoś się sprzyjaźniło; nazwisko jest nam niepotrzebne— chociaż, być może, w dawnych czasach było ono świetne i, pod piórem Karamzina, zabrzmiało w rodzinnych podaniach; lecz dzisiaj jest zapomniane przez świat i ludzi. Nasz bohater mieszka w Kołomnie; gdzieś służy, oddala się od wielmożnych panów i nie tęskni za zmarłemi krewnemi, ani za dawnemi zapomnianemi czasy. Otóż Eugeniusz wrócił do domu, otrząsł płaszcz, rozebrał się, położył, lecz długo nie mógł zasnąć od trwogi różnych myśli. O czém że myślał? O tém, że był ubogim, że pracą musiał zarabiać na niezawisłość i honor, że Bóg mógł by mu więcéj dać i rozumu i pieniędzy; że są tacy szczęśliwi próżniacy, z ograniczonym rozumem, leniwcy, dla których życie jest tak łatwém; że służy już dwa lata;

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ.

Надъ омраченнымъ Петроградомъ
Дышалъ Ноябрь осеннимъ хладомъ:
Плеская шумною волной
Въ края своей ограды стройной,
Нева металась, какъ больной
Въ своей постелѣ безпокойной;
Ужъ было поздно и темно;
Сердито бился дождь въ окно
И вѣтеръ дулъ, печально воя.
Въ то время изъ-гостей домой
Пришелъ Евгеній молодой.....
Мы будемъ нашего героя
Звать этимъ именемъ. Оно
Звучитъ пріятно; съ нимъ давно
Мое перо ужъ какъ-то дружно;
Прозванье намъ его не нужно—
Хотя въ минувши времена
Оно, быть можетъ, и блистало
И, подъ перомъ Карамзина,
Въ родныхъ преданьяхъ прозвучало;
Но нынѣ свѣтомъ и молвой
Оно забыто.— Нашъ герой
Живетъ въ Коломнѣ; гдѣ-то служитъ,
Дичится знатныхъ и не тужитъ
Ни о покойницѣ роднѣ,
Ни о забытой старинѣ.
И такъ, домой пришелъ Евгеній,
Стряхнулъ шинель, раздѣлся, легъ—
Но долго онъ заснуть не могъ
Въ волненьи разныхъ размышленій.
О чемъ же думалъ онъ? О томъ,
Что былъ онъ бѣденъ; что трудомъ
Онъ долженъ былъ себѣ доставить
И независимость и честь;
Что могъ бы Богъ ему прибавить
Ума и денегъ; что вѣдь есть
Такіе праздные счастливцы,
Ума недальняго, лѣнивцы,

---

myślał także, że niepogoda nie ustawała, że rzeka co raz więcéj wzbierała; że z Newy już może zdjęto mosty, i że z Pauliną będzie rozłączony na dwa lub trzy dni.

Tak marzył. I smutno mu było téj nocy; chciał, ażeby wiatr nie wył tak ponuro, i ażeby deszcz nie tak gniewnie bił w okno..... Nakoniec przymrużył senne źrenice. I oto mgła niepogodnéj nocy rozpierzcha się, i blady dzień już nadchodzi.... Okropny dzień!

Newa przez całą noc rzucała się w morze, walcząc przeciw burzy, nie mogła zwyciężyć jéj nawalnicy.... I musiała poddać się.... Nazajutrz, nad jéj brzegami cisnęły się gromady ludu, przypatrując się, jak rozjątrzone wody ciskały pianą i falą, i podnosiły się górami; lecz siłą wiatru od zatoki przegrodzona Newa, napowrót płynęła gniewnie, gwałtownie, i zatapiała wyspy; burza coraz więcéj się srożyła; rzeka podnosiła się, ryczała, jak w kotle, klekocąc i wzbijając kłęby — i wnet, jak zwierz wściekły, na miasto się rzuciła. Przed nią wszystko uciekło, na około wszystko spustoszało...... Wody nagle wpłynęły w podziemne sklepienia domów, do krat rzuciły się kanały — i spłynął gród Piotra, jak Triton, po pas pogrążony w wodzie.

Oblężenie! Napad! Złośliwe bałwany, jak złodzieje, przekradają się do okien; czółna gwałtownie rozbijają sterem szyby; resztki chat, belki, dachy, towary zamożnych kupców, sprzęty wychudłéj nędzy, burzą zerwane mosty, trumny z smentarzy rozniesionych wodą płyną po ulicach!

Lud widzi gniew Boga i kary oczekuje. Niestety! wszystko ginie: schronienie i pożywienie. Gdzież je potém znaleźć?

W tym okropnym roku nieboszczyk Cesarz z chwałą panował w Rossyi. Niespokojny, zasmucony wyszedł na balkon i przemówił: „Z żywiołem bożym monarchom niepodobna walczyć.“ Usiadł— i w zadumaniu, zasępionym

Которымъ жизнь куда легка!
Что служитъ онъ всего два года;
Онъ также думалъ, что погода
Не унималась; что рѣка
Все прибывала; что едва ли
Съ Невы мостовъ уже не сняли,
И что съ Парашей будетъ онъ
Дня на два, на три разлученъ.
Такъ онъ мечталъ... И грустно было
Ему въ ту ночь, и онъ желалъ,
Чтобъ вѣтеръ вылъ не такъ уныло
И чтобы дождь въ окно стучалъ
Не такъ сердито...
Сонны очи
Онъ наконецъ закрылъ. И вотъ
Рѣдѣетъ мгла ненастной ночи,
И блѣдный день ужъ настаетъ....
Ужасный день!
Нева всю ночь
Рвалася къ морю противъ бури,
Не одолѣвъ ихъ буйной дури....
И спорить стало ей не въ-мочь....
Поутру надъ ея брегами
Тѣснился кучами народъ,
Любуясь брызгами, горами
И пѣной разъяренныхъ водъ.
Но силой вѣтра отъ залива
Перегражденная Нева
Обратно шла, гнѣвна, бурлива,
И затопляла острова;
Погода пуще свирѣпѣла;
Нева вздувалась и ревѣла,
Котломъ клокоча и клубясь—
И вдругъ, какъ звѣрь остервенясь,
На городъ кинулась. Предъ нею
Все побѣжало, все вокругъ
Вдругъ опустѣло..., Воды вдругъ
Втекли въ подземные подвалы;
Къ рѣшоткамъ хлынули каналы
И всплылъ Петрополь, какъ Тритонъ
По поясъ въ воду погруженъ.

---

wzrokiem na klęskę okropną patrzał: place obróciły się w jeziora, a do nich, jak szerokie rzeki, wlewały się ulice. Pałac zdawał się być ponurą wyspą. Cesarz przemówił, i wszędzie, równie po blizkich, jak dalekich ulicach, rzucili się jego jenerałowie w niebezpieczną drogę, w pośród burzliwych wód, aby ratować lud, przerażony strachem i w domach tonący. W ten czas, na placu Piotra, gdzie nowy dom na rogu powstał, gdzie nad wysokim gankiem, z podniesioną łapą, jak żywe stoją dwa lwy strażnicze,—na zwierzu marmurowym, bez kapelusza, złożywszy ręce na krzyż, siedział nieruchomy, okropnie blady Eugeniusz. Biedny, lękał się, ale nie o siebie. Nie słyszał, jak podnosił się gwałtowny bałwan, podmywając mu nogi; jak deszcz zalewał mu twarz; jak wiatr, burzliwie wyjąc, zerwał mu kapelusz. Jego obłąkane oczy nieruchomo zwrócone były w jednę stronę. Jak góry, ze wzburzonej przepaści, powstawały tam bałwany i srożyły się; burza jęczała, wszędzie płynęły szczątki.... Boże, Boże! tam — niestety! blisko bałwanów, prawie nad samą zatoką, parkan niemalowany, wierzba i chatka stara: tam są one: wdowa i córka, jego Paulina, jego marzenie..... Czyż we śnie to widzi? Czyż całe życie nasze nie co innego, tylko sen, urąganie losu nad ziemią? A on, niby zaczarowany, niby do marmuru przykuty — nie może stamtąd zejść! — Naokoło niego woda — i nic więcéj. I zwrócony do niego tyłem, w niedosięgnionéj wysokości, nad wzburzoną Newą siedzi na koniu bronzowym Olbrzym z rozpostartą prawicą. *

CZĘŚĆ DRUGA.

Nasycona zniszczeniem i zuchwałém szaleństwem, strudzona Newa, popłynęła napo-

* Mowa o pomniku Piotra Wielkiego. *Przyp. red.*

Осада! Приступъ! Злыя волны,
Какъ воры, лѣзутъ въ окна; челны
Съ разбѣга стекла бьютъ кормой;
Садки подъ мокрой пеленой,
Обломки хижинъ, бревна, кровли,
Товаръ запасливой торговли,
Пожитки бѣдной нищеты,
Грозой снесенные мосты,
Гроба съ размытаго кладбища
Плывутъ по улицамъ!
Народъ
Зритъ Божій гнѣвъ и казни ждетъ.
Увы! Все гибнетъ: кровъ и пища:
Гдѣ будетъ взять?
Въ тотъ грозный годъ
Покойный Царь еще Россіей
Со славой правилъ. На балконъ
Печаленъ, смутенъ вышелъ Онъ
И молвилъ: „Съ Божіей стихіей
Царямъ не совладѣть.“ Онъ сѣлъ
И въ думѣ скорбными очами
На злое бѣдствіе глядѣлъ:
Стояли стогны озерами,
И въ нихъ широкими рѣками
Вливались улицы. Дворецъ
Казался островомъ печальнымъ.
Царь молвилъ — изъ конца въ конецъ,
По ближнимъ улицамъ и дальнымъ,
Въ опасный путь, средь бурныхъ водъ,
Его пустились генералы
Спасать и страхомъ обуялый
И дома тонущій народъ.
Тогда на площади Петровой —
Гдѣ домъ въ углу вознесся новый,
Гдѣ надъ возвышеннымъ крыльцомъ
Съ подъятой лапой, какъ живые,
Стоятъ два льва сторожевые —
На звѣрѣ мраморномъ верхомъ,
Безъ шляпы, руки сжавъ крестомъ,
Сидѣлъ недвижный, страшно блѣдный
Евгеній. Онъ страшился, бѣдный,

---

wrót, radosna ze swego zaburzenia, niedbale porzucała zdobycz. Tak rozbójnik ze swoją okrutną bandą wdarłszy się do sioła, napastuje, morduje, niszczy i rabuje; płacz i zgrzytanie zębów, gwałt, przekleństwo, trwoga, jęki!.... I rozbójnicy, obładowani łupem, bojąc się pogoni, zmęczeni, pospieszają do siebie, rzucając zdobycz po drodze.

Woda opadła i bruk się odkrył, nasz Eugeniusz z ściśnionem sercem, w obawie i smutku, pospiesza do rzeki zaledwie uspokojonéj. Lecz bałwany, tryumfując ze zwycięztwa, jeszcze wściekle wrzały, jak by się ogień tlił pod niemi; jeszcze okryte były pianą, a Newa ciężko dyszała, jak koń, który przybiegł z bitwy. Eugeniusz patrzy: widzi łódkę, bieży do niéj, jak do skarbu znalezionego, woła przewoźnika, i odważny przewoźnik za złotówkę chętnie wiezie go przez straszne bałwany.....

Długo ze wzburzonemi bałwany walczył doświadczony majtek; czółno ze śmiałemi żeglarzami co moment gotowe było pogrążyć się w głębinie fal, — i nakoniec przypłynęło do brzegu.

Nieszczęśliwy leci w znajomą ulicę do miejsc mu znanych. Patrzy.... nie może poznać. Widok okropny! Wszystko przed nim zawalone, zrzucone lub zniesione; pochyliły się domy; inne ze wszystkiém się zawaliły; inne znowu uniesione bałwanami; naokoło, jak na bojowisku rzucone trupy. Eugeniusz, o niczém nie pamięta, upada na siłach od cierpień, ale co tchu leci tam, gdzie oczekuje go los z nieznaną wiadomością, jak z zapieczętowanym listem. Oto bieży już w przedmieście, oto zatoka, i domek blisko..... Cóż to?...

Zatrzymał się, poszedł nazad — i wrócił.... Patrzy...... idzie...... jeszcze patrzy: tu oto miejsce, gdzie stał ich domek, tu oto wierzba. Tu była brama; jak widać, zniesioną została. Gdzież domek? I pełny smutnéj troskliwości,

Не за себя. Онъ не слыхалъ,
Какъ подымался жадный валъ,
Ему подошвы подмывая,
Какъ дождь ему въ лице хлесталъ;
Какъ вѣтеръ, буйно завывая,
Съ него и шляпу вдругъ сорвалъ;
Его отчаянные взоры
На край одинъ наведены
Недвижно были. Словно горы,
Изъ возмущенной глубины
Вставали волны тамъ и злились,
Тамъ буря выла, тамъ носились
Обломки..... Боже, Боже! Тамъ—
Увы! Близехонько къ волнамъ,
Почти у самаго залива—
Заборъ некрашеный, да ива
И ветхій домикъ: тамъ онѣ,
Вдова и дочь, его Параша,
Его мечта.... Или во снѣ
Онъ это видитъ? Иль вся наша
И жизнь не что, какъ сонъ пустой,
Насмѣшка рока надъ землей?
И онъ, какъ будто околдованъ,
Какъ будто къ мрамору прикованъ,
Сойдти не можетъ. Вкругъ него
Вода— и больше ничего.
И, обращенъ къ нему спиною,
Въ неколибимой вышинѣ,
Надъ возмущенною Невою,
Сидитъ съ простертою рукою
Гигантъ на бронзовомъ конѣ.

ЧАСТЬ ВТОРАЯ.

Но вотъ, насытясь разрушеньемъ,
И наглымъ буйствомъ утомясь,
Нева обратно повлеклась,
Своимъ любуясь возмущеньемъ,
И покидая съ небреженьемъ
Свою добычу. Какъ злодѣй,
Съ свирѣпой шайкою своей,

---

ciągle chodzi i chodzi naokoło, głośno rozmawia sam z sobą — i nagle uderzywszy ręką w czoło, dziko śmieje się.....

Mgła nocna padła na strwożone miasto, lecz mieszkańcy długo nie spali i rozpowiadali sobie o zeszłym dniu.

Poranny promień z po za bladych chmur zabłysnął nad uciszoną stolicą — i już nie znalazł śladów wczorajszéj klęski. Złe już zniknęło Cesarską troskliwością, wszystko wróciło do dawnego porządku; już po pustych ulicach obojętnie chodził lud; biórzyści, wracając z noclegu, szli na służbę. Handlarz przebiegły mało się troszczy, otwiera przez Newę zrabowany sklep, zamierzając swoje ważne straty powetować na bliźnim. Z dziedzińców zwożono łodzie.

Hrabia Chwostow, poeta ukochany od niebios, już opiewał nieśmiertelnym wierszem nieszczęście newskich brzegów. *

Lecz nasz biedny, biedny Eugeniusz..... Niestety! jego strwożony rozum nie wytrzymał okropnych wstrząśnień. W jego uszach huczał gwałtowny szum Newy i wiatrów. Błąkał się w milczeniu, pełny okropnych myśli; męczył go jakiś sen. Skończył się tydzień, miesiąc — on do swojego domu nie wracał. Gospodarz, po upływie terminu, wynajął jego odosobnione mieszkanie biednemu poecie. Eugeniusz nie przychodził po swoje rzeczy. Wkrótce stał się dla świata obcym. Cały dzień błądził i spał na przystani; żywił się kawałkiem chleba, podanym mu z okna; jego wytarta odzież szarpała się i psuła. Złośliwe dzieci rzucały za nim kamieniami; niekiedy od stangretów biczem smagany, bo już nie uważał drogi; zdawało się, że to wszystk

* Jest to żart Puszkina. Hr. Chwostow był tylko lichym wierszokletą. *Red.*

Въ село ворвавшись, ловитъ, рѣжетъ,
Крушитъ и грабитъ; вопли, скрежетъ,
Насилье, брань, тревога, вой!....
И, грабежемъ отягощенны,
Боясь погони, утомленны,
Спѣшатъ разбойники домой,
Добычу на пути роняя.
Вода сбыла, и мостовая
Открылась, и Евгеній мой
Спѣшитъ, душею замирая,
Въ надеждѣ, страхѣ и тоскѣ,
Къ едва смирившейся рѣкѣ;
Но, торжествомъ побѣды полны,
Еще кипѣли злобно волны,
Какъ бы подъ ними тлѣлъ огонь;
Еще ихъ пѣна покрывала,
И тяжело Нева дышала,
Какъ съ битвы прибѣжавшій конь.
Евгеній смотритъ: видитъ лодку;
Онъ къ ней бѣжитъ, какъ на находку;
Онъ перевощика зоветъ—
И перевощикъ беззаботной
Его за гривенникъ охотно
Чрезъ волны страшныя везетъ.
И долго съ бурными волнами,
Боролся опытный гребецъ,
И скрыться въ глубъ межъ ихъ рядами
Всечасно съ дерзкими пловцами
Готовъ былъ челнъ— и наконецъ
Достигъ онъ берега.
Несчастный
Знакомой улицей бѣжитъ
Въ мѣста знакомыя. Глядитъ...
Узнать не можетъ. Видъ ужасный!
Все передъ нимъ завалено,
Что сброшено, что снесено,
Скривились домики; другіе
Совсѣмъ обрушились; иные
Волнами сдвинуты; кругомъ,
Какъ будто въ полѣ боевомъ,
Тѣла валяются. Евгеній
Стремглавъ, не помня ничего,

wcale go nie obchodziło. Był ogłuszony burzą wewnętrznéj trwogi. I tak przepędzał swoje dni nieszczęsne, ni to zwierz, ni człowiek, dziwna istota, ani mieszkaniec świata, ani mara grobowa.....

Raz spał na newskiéj przystani. Lato było na schyłku. Wiatr burzliwy powiewał. Posępny bałwan uderzył o przystań, i niby zanosił skargi, niby czołem bił o granitowe schody, jak proszący przededrzwiami sędziów, którzy nie słuchają. Nieszczęsny tułacz ocknął się. Było pochmurno, deszcz kropił, wiatr wył posępnie, a odgłos szyldwacha odpowiadał mu w nocnéj mgle..... Zerwał się Eugeniusz, żywo przypomniał sobie przeszłą klęskę; spiesznie powstał; postąpił kilka kroków i nagle się zatrzymał, i naokoło zaczął wodzić oczami z dziką bojaźnią na twarzy. Zatrzymał się wreszcie pod kolumnami wielkiego pałacu. Na krużganku, z podniesioną łapą, jakby żywe, stały lwy strażnicze, a naprzeciw w ciemnéj wysokości, na otoczonéj kratą skale, z wzniesioną prawicą siedział Olbrzym na bronzowym koniu.

Eugeniusz zadrżał. Okropnie zajaśniały w nim myśli. Poznał i miejsce, gdzie powódź burzyła, gdzie drapieżne bałwany srożąc się, tłumnie cisnęły się naokoło niego; poznał i lwy i plac i Tego, co nieruchomo wznosił się wysoko w ciemności, z głową bronzową, z wyciągniętą prawicą, jakby go cieszył widok miasta.

Biedny obłąkany obszedł z dzikim smutkiem naokoło skały i przeczytał błyszczący napis, i serce ścisnęła mu głęboka rozpacz. Czoło jego przyległo do kraty zimnéj, w oczach zaciemniało..... Członki przejęło zimno — zadrżał...... I stanął posępny przed cudnym Olbrzymem Rossyi. I wzniósłszy groźno na niego swój palec, zamyślił się..... I nagle co tchu zaczął uciekać. Zdało mu się, że twarz groźącego Monarchy w mgnieniu oka zapali-

Изнемогая отъ мученій,
Бѣжитъ туда, гдѣ ждетъ его
Судьба съ невѣдомымъ извѣстьемъ,
Какъ съ запечатаннымъ письмомъ.
И вотъ бѣжитъ ужъ онъ предмѣстьемъ,
И вотъ заливъ, и близокъ домъ....
Что жъ это?
Онъ остановился;
Пошелъ назадъ— и воротился.
Глядитъ..., идетъ.... еще глядитъ:
Вотъ мѣсто, гдѣ ихъ домъ стоитъ;
Вотъ ива. Были здѣсь ворота;
Снесло ихъ, видно. Гдѣ же домъ?
И, полонъ сумрачной заботы,
Все ходитъ, ходитъ онъ кругомъ,
Толкуетъ громко самъ съ собою—
И вдругъ, ударя въ лобъ рукою,
Захохоталъ....
Ночная мгла
На городъ трепетный сошла;
Но долго жители не спали
И межъ собою толковали
О днѣ минувшемъ.
Утра лучъ
Изъ-за усталыхъ блѣдныхъ тучь
Блеснулъ надъ тихою столицей,
И не нашелъ уже слѣдовъ
Бѣды вчерашней. Багряницей
Уже прикрыто было зло,—
Въ порядокъ прежній все вошло;
Уже по улицамъ свободнымъ,
Съ своимъ безчувствіемъ холоднымъ,
Ходилъ народъ. Чиновный людъ,
Покинувъ свой ночной пріютъ,
На службу шелъ. Торгашъ отважный,
Не унывая, открывалъ
Невой ограбленный подвалъ,
Сбираясь свой убытокъ важный
На ближнемъ вымѣстить. Съ дворовъ
Свозили лодки.—
Графъ Хвосговъ,
Поэтъ, любимый небесами,
Ужъ пѣлъ безсмертными стихами
Несчастье невскихъ береговъ;
Но бѣдный, бѣдный мой Евгеній...,
Увы! Его смятенный умъ
Противъ ужасныхъ потрясеній
Не устоялъ. Мятежный шумъ
Невы и вѣтровъ раздавался

---

wszy się gniewem, powoli zwracała się..... I Eugeniusz przez plac pusty leci i słyszy za sobą, niby piorunów grzmoty, ciężko-brzmiący tętęt po wstrząśnionym bruku. I oświecony bladym księżycem, z wyciągniętą w górę prawicą, pędzi za nim Jeździec Bronzowy na brzmiąco-skaczącym konia,— i przez całą noc, gdzie tylko krok swój zwrócił biedny obłąkany, wszędzie Jeździec bronzowy z ciężkim tętętem go ściga.

Od tego czasu, kiedy mu się zdarzało iść przez ów plac, w twarzy jego wyrażała się trwoga: do serca nagle przyciskał rękę, jak by chciał uśmierzyć jego cierpienia; wytartą czapkę zdejmował, nie podnosił oczów strwożonych i szedł bokiem.

Małą wyspę widać na morzu. Niekiedy przystanie tam z siecią rybak, który spóźnił się na łowach, i gotuje ubogą swoję wieczerzę; niekiedy w niedzielę urzędnik spacerem w czółnie przyjedzie odwiedzić samotną wyspę. Ale na niéj i trawa nie rośnie. Powódź niszcząca zaniosła tam nędzną chatkę. Jak czarny krzew, sterczała nad wodą. Zabrano ją przeszłéj wiosny. Była pustą i cała zniszczoną. Przy jéj progu znaleziono naszego obłąkanego..... I tuż zimny jego trup pochowano przez litość boską. *

---

* M. pięknym wierszem opisał dzień, który poprzedzał powódź w Petersburgu. Szkoda tylko, że opis jego jest niewierny: nie było śniegu i Newa nie była okryta lodem. Opis nasz jest wierniejszy, chociaż nie ma w nim świetnych barw polskiego poety. *Autor.*

Въ его ушахъ. Ужасныхъ думъ
Безмолвно полонъ, онъ скитался;
Его терзалъ какой-то сонъ.
Прошла недѣля, мѣсяцъ— онъ
Къ себѣ домой не возвращался.
Его пустынный уголокъ
Отдалъ въ-наймы, какъ вышелъ срокъ,
Хозяинъ бѣдному поэту.
Евгеній за своимъ добромъ
Не приходилъ. Онъ скоро свѣту
Сталъ чуждъ. Весь день бродилъ пѣшкомъ,
А спалъ на пристани; питался
Въ окошко поданнымъ кускомъ;
Одежда ветхая на немъ
Рвалась и тлѣла. Злыя дѣти
Бросали камни въ-слѣдъ ему;
Нерѣдко кучерскія плети
Его стегали, потому
Что онъ не разбиралъ дороги
Ужъ никогда; казалось— онъ
Не примѣчалъ. Онъ оглушенъ
Былъ шумомъ внутренней тревоги.
И такъ онъ свой несчастный вѣкъ
Влачилъ— ни звѣрь, ни человѣкъ;
Ни то, ни се— ни житель свѣта,
На призракъ мертвый...
Разъ онъ сталъ
У Невской пристани. Дни лѣта
Клонились къ осени. Дышалъ
Ненастный вѣтеръ. Мрачный валъ
Плескалъ на пристань, ропща пѣни
И бьясь о гладкія ступени,
Какъ челобитчикъ у дверей
Ему невнемлющихъ судей.
Бѣднякъ проснулся. Мрачно было;
Дождь капалъ; вѣтеръ вылъ уныло,
И съ нимъ вдали, во тмѣ ночной,
Перекликался часовой....
Вскочилъ Евгеній; вспомнилъ живо
Онъ прошлый ужасъ; торопливо
Онъ всталъ; пошелъ бродить, и вдругъ
Тихонько сталъ водить очами
Съ боязнью дикой на лицѣ.
Онъ очутился подъ столбами
Большаго дома. На крыльцѣ
Съ подьятой лапой, какъ живые,
Стояли львы сторожевые,
И прямо въ темной вышинѣ,
Надъ огражденною скалою
Гигантъ съ простертою рукою
Сидѣлъ на бронзовомъ конѣ.
Евгеній вздрогнулъ. Прояснились
Въ немъ страшно мысли. Онъ узналъ
И мѣсто, гдѣ потокъ игралъ,
Гдѣ волны хищныя толпились,
Бунтуя злобно вкругъ него,
И львовъ и площадь и Того,
Кто неподвижно возвышался
Во мракѣ съ мѣдной головой
И, съ распростертою рукой,
Какъ будто градомъ любовался.
Безумецъ бѣдный обошелъ
Кругомъ скалы съ тоскою дикой,
И надпись яркую прочелъ,
И сердце скорбію великой
Стѣснилось въ немъ. Его чело
Къ рѣшоткѣ хладной прилегло,
Глаза подернулись туманомъ,
По членамъ холодъ пробѣжалъ,
И вздрогнулъ онъ— и мраченъ сталъ
Предъ дивнымъ Русскимъ Великаномъ.
И перстъ свой на Него поднявъ,
Задумался. Но вдругъ стремглавъ
Бѣжать пустился. Показалось
Ему, что грознаго Царя,
Мгновенно гнѣвомъ возгоря,
Лице тихонько обращалось.....
И онъ по площади пустой
Бѣжитъ и слышитъ за собой,
Какъ будто грома грохотанье,
Тяжело-звонкое скаканье
По потрясенной мостовой,—
И, озаренъ луною блѣдной,
Простерши руку въ вышинѣ,

За нимъ несется Всадникъ мѣдный
На звонко-скачущемъ конѣ.
И во всю ночь безумецъ бѣдный,
Куда стопы ни обращалъ,
За нимъ повсюду Всадникъ мѣдный
Съ тяжелымъ топотомъ скакалъ.—
И съ той поры, когда случалось
Идти той площадью ему,
Въ лицѣ его изображалось
Смятенье: къ сердцу своему
Онъ прижималъ поспѣшно руку.
Какъ бы его смиряя муку;
Картузъ изношенный сымалъ,
Смущенныхъ глазъ не подымалъ
И шелъ сторонкой.
Островъ малый
На взморьѣ видѣнъ.... Иногда
Причалитъ съ неводомъ туда
Рыбакъ, на ловлѣ запоздалый,
И бѣдный ужинъ свой варитъ,
Или чиновникъ посѣтитъ,
Гуляя въ лодкѣ, въ воскресенье,
Пустынный островъ. Не взросло
Тамъ ни былинки. Наводненье
Туда, играя, занесло
Домишко ветхій. Надъ водою
Остался онъ, какъ черный кустъ,—
Его прошедшею весною
Свезли на баркѣ. Былъ онъ пустъ
И весь разрушенъ. У порога
Нашли безумца моего,
И тутъ же хладный трупъ его
Похоронили ради Бога.

II.

ПУБЛИЧНЫЯ ЧТЕНІЯ О СЛОВЯНАХЪ.

Давно ли ученые труженики, въ своихъ скромныхъ углахъ, стали работать надъ изысканіями о Словянахъ, скрываясь, какъ отшельники, не думая ни о вниманіи къ себѣ, ни о славѣ?.. Давно ли въ Европѣ говорили о Словянахъ, какъ будто о какой-нибудь погайской ордѣ? Тридцать лѣтъ тому, о Словянахъ никто почти и не думалъ, двадцать лѣтъ— мало кто о нихъ писалъ, десять — мало кто хотѣлъ разсуждать о нихъ. А те-

LEKCYE PUBLICZNE O SŁOWIANACH.

Czyż dawno niezmordowani uczeni w swoich samotnych zakątach, zaczęli pracować nad badaniami o Słowianach, kryjąc się, jak zakonnicy, nie myśląc o zwróceniu na siebie uwagi, ani o chwale?.. Czyż dawno mówiono w Europie o Słowianach, jakby o jakiéj nogajskiéj hordzie? Trzydzieści lat temu, o Słowianach prawie nikt nie myślał, dwadzieścia lat – mało kto o nich pisał, dziesięć— mało kto chciał rozprawiać o nich. A teraz, prawie razem,

жерь, чуть не разомъ, въ девяти городахъ Европы растворились аудиторіи для слушанія чтеній о Словянахъ. Время пришло; оно само даетъ знать о себѣ; само обращаетъ дѣятельность къ тому, что̀ ему нужно. Не каждый разгадаетъ, къ чему оно ведетъ, но каждый идетъ за нимъ, хотя противъ желанія, хотя лѣниво. Въ 1838 году только Каченовскій въ Москвѣ читалъ свои словянскія чтенія; вслѣдъ за Москвою пошли Парижъ и Брѣтислава (Pressburg), потокъ Берлинъ, Вратиславль, Липскъ, Казань, Петербургъ, Харьковъ.

Аудиторіи словянскихъ чтеній раскрылись; слушатели сбираются. Чего же могутъ ожидать эти слушатели отъ своихъ преподавателей; рѣшенія какихъ вопросовъ, живописи какихъ о̀бразовъ? Огромное поле раскрывается наблюдателю, съ ученымъ вниманіемъ обращающемуся къ словянству; огромное и еще не совсѣмъ изслѣдованное, огромное и разнообразное.

Тотъ бы ошибся, кто бы подумалъ, что преподаватель разсмотрѣніемъ одной литературной дѣятельности Словянъ удовлетворитъ своего слушателя-Словянина. — Конечно, и тутъ есть надъ чѣмъ остановиться, есть памятники чуть не десяти вѣковъ; и въ нихъ свѣтятъ проблески словянскаго духа, начиная съ тѣхъ, старшихъ, кото-

w dziewięciu miastach Europy, otworzyły się auditoria dla słuchania lekcyj o Słowianach. Czas nadszedł; sam daje znać o sobie; sam zwraca czynność ku temu, co mu jest potrzebném. Nie każdy odgadnie, do czego nas prowadzi, lecz każdy idzie za nim, chociaż przeciw życzeniu, chociaż leniwie. W 1838 roku tylko Kaczenowski w Moskwie czytał swoje słowiańskie lekcye; w ślady za Moskwą poszedł Paryż i Brzetisława (Pressburg), potem Berlin, Wrocław, Lipsk, Kazań, Petersburg, Charkow.

Auditoria lekcyj słowiańskich otworzone; słuchacze zbierają się. Czegoż mogą żądać ci słuchacze od swoich professorów,—roztrzygnienia jakich pytań, wystawienia jakich obrazów? Obszerne pole otwiéra się dla badacza, który z uczoną uwagą zwraca się do słowiaństwa; obszerne, a jeszcze niezupełnie obejrzane, obszerne i rozmaite.

Ten by się mylił, kto by myślał, że professor rozpatrzeniem saméj literackiéj działalności Słowian zaspokoi swego słuchacza-Słowianina. Zapewne, i tutaj jest nad czém zastanowić się,— są pomniki, ledwie nie z dziesięciu wieków, a w nich świecą odblaski ducha słowiańskiego, czy to w najdawniejszych, które były współczesne pierw-

рые были современны раннему распространенію старо словянскаго нарѣчія и вмѣстѣ съ нимъ свѣта Вѣры Христовой у Словянъ, и переходя къ тѣмъ, которые современны оживленію словянской мысли въ наше время. Впрочемъ, сколько ни любопытенъ обзоръ этихъ памятниковъ, Словянинъ не узнаетъ изъ него всего себя, узнаетъ скорѣе, какъ до-сихъ поръ онъ мало заботился о сознаніи своей народности, какъ часто и сильно увлекался чужимъ, какъ часто и сильно былъ только отзывомъ чужой мысли, только тѣнью отъ чужаго свѣта. Старо-Словянинъ повторялъ Грека, Чехъ— Латинца и Нѣмца, Полякъ— Латинца и Француза, Сърбъ— Латинца и Италіянца, Русской— сперва Грека, потомъ и Нѣмца и Француза. *Словянство* въ литературныхъ произведеніяхъ Словянъ чаще всего являлось, какъ недостатокъ, какъ слабость, или какъ упрямство; учились отставать отъ него, старались его изглаживать, вытравливать изъ своихъ мыслей. Литература отдѣлилась отъ народа, народъ отъ литературы. Словянскій преподаватель, не удовлетворяя ни себя, ни своихъ слушателей письменною литературой, по-неволѣ обратитъ вниманіе на произведенія народной словесности. Но и тутъ прежде всего пробудится въ немъ грустное чувство. Народная словес-

szemu rozszerzeniu staro-słowiańskiego narzecza, a razem z niém światła Wiary Chrystusowéj u Słowian, jak równie i tych, które są współczesne ożywieniu słowiańskiéj myśli w naszych czasach. Jednakowoż, jakkolwiek jest ciekawy przegląd tych pomników, Słowianin nie pozna z niego całego siebie, prędziéj dowie się, jak mało dotąd żył w literaturze, jak mało troszczył się o poznanie swojéj narodowości, jak często i silnie obstawał za obczyzną, jak często i silnie był tylko odgłosem cudzéj myśli, tylko cieniem obcego światła. Staro Słowianin powtarzał Greka, Czech— Łacinnika i Niemca, Polak Łacinnika i Francuza, Sérb— Łacinnika i Włocha, Rossyanin — naprzód Greka, potem Niemca i Francuza. *Słowiaństwo* w literackich tworach Słowian najczęściéj objawiało się, jako wada, lub przesada; starano się odzwyczaić od niego, wygładzać, wykorzeniać z myśli. Literatura oddzieliła się od ludu, lud od literatury. Professor słowiański, nie zaspokajając ani siebie, ani swoich słuchaczy piśmienną literaturą, będzie się widział zmuszonym zwrócić uwagę na utwory literatury ludu. Lecz i tu przede wszystkiém obudzi się w nim smutne uczucie. Literatura ludu stała się u Słowian gminną; myśl narodowa żyje, nie postępując naprzód ani na krok; pamięć ludu sama zacho-

ность сдѣлалась у Словянъ простонародною; народная мысль живетъ, не подвигаясь ни на шагъ впередъ; народная память сама сберегаетъ то, чего не хотѣли сберечь перо и бумага; она смѣшала памятники всѣхъ вѣковъ въ одномъ безвременьи, и утратила многое. Во всякомъ случаѣ, изученіемъ простонародной словесности необходимо долженъ быть распространенъ кругъ литературнаго изученія Словянъ. Ея памятники живаго слова, суть живые свидѣтели судебъ народа, безпристрастные указатели того, что̀ и народъ не умираетъ жизнью духа. Они же, эти памятники простонародной словесности, открываютъ, что̀ ожидаетъ словянскаго литератора-художника, который рѣшится свергнуть съ себя иго чуженародности; рѣшится доказать, что и Словяне могутъ занимать свое собственное мѣсто въ чредѣ народовъ, дѣйствующихъ на міръ мыслію и словомъ. Только такое двойственное изученіе словесности Словянъ, изученіе словесности письменной и изустной, можетъ быть достойно современнаго Словянина.— Но и оно само по-себѣ неудовлетворитъ всѣмъ требованіямъ. Напротивъ, оно вызываетъ три новые ряда вопросовъ. Чтобы понять словесность народа, надобно изучить его слово, его языкъ; чтобы понять народность въ словесности и сло-

wuje to, czego nie chciały przechować pióro i papier; pomieszała pomniki wszystkich wieków w jedném bezczasie i utraciła wiele. W każdym razie, badaniem gminnéj literatury koniecznie powinien być rozszerzony zakres badania Słowian w literaturze. Jéj pomniki — są pomniki żyjącego słowa, żywe świadki losów ludu; one to widocznie wskazują, że lud nie umiera życiem ducha. Też pomniki gminnéj literatury wykrywają zawód słowiańskiego literata-mistrza, który postanowi zrzucić z siebie jarzmo obcéj narodowości; udowodnić, że i Słowianie mogą zająć swoje własne miejsce w kolei ludów, działających na świat myślą i słowem.— Tylko takie podwójne badanie literatury Słowian, badanie literatury piśmiennéj i ustnéj, może być godném współczesnego Słowianina.— Lecz ono samo przez się nie zaspokoi wszystkich wymagań. Przeciwnie wywołuje trzy nowe kategorye pytań. Aby pojąć literaturę ludu, trzeba zbadać jego mowę, jego język; aby pojąć narodowość w li-

вѣ, надобно изучить народъ, его характеръ, нравы, бытъ, умственныя понятія; чтобы понять все это во временномъ развитіи и понять вліяніе этого развитія на дѣятельность народа, надобно изучить его прошедшее. Филологія, этнографія и исторія ждутъ своего мѣста въ порядкѣ чтеній словянскихъ.

Положимъ, что и не къ чему Словянину изучать грамматику соплеменныхъ нарѣчій въ такомъ видѣ, въ какомъ онъ изучаетъ грамматику чужихъ языковъ. Тѣмъ не менѣе онъ долженъ понять духъ словянскаго языка, его развитіе во всѣхъ нарѣчіяхъ; изучить ихъ характеристику сравнительно; разсмотрѣть химически словянскіе звуки, по ихъ силѣ и средству, анатомически — слова, какъ слія нія звуковъ для выраженія идей; физіологически — формы слiянія словъ, словные образы размышленія,— изучить ихъ въ живомъ словѣ, а не въ однихъ мертвыхъ памятникахъ. Много труда ожидаетъ его; но Добровскій и Шафарикъ, Востоковъ и Копитаръ, Линде и Павскій, облегчатъ его работу.

Языкъ есть памятникъ жизни народа, его образованія, его духовной силы, его народности; но его изученіемъ можетъ ограничиться только тотъ, кто не имѣетъ другихъ средствъ изучать народъ. Языкъ, объясняя многое, самъ наводить на вопросъ: «какъ въ на-

teraturze i mowie, trzeba zbadać naród, jego charakter, obyczaje, byt, umysłowe pojęcie; aby pojąć to wszystko w czasowém rozwinięciu i pojąć wpływ tego rozwinięcia na działalność ludu, trzeba zbadać jego przeszłość. Filologia, etnografia i dzieje oczekują swego miejsca w porządku lekcyj słowiańskich.

Przypuśćmy, że Słowianin nie ma potrzeby zgłębiać grammatyki pobratymczych narzeczy w takiéj obszerności, w jakiéj zgłębia grammatykę obcych języków. Jednak powinien pojąć ducha słowiańskiéj mowy, jéj rozwinięcie we wszystkich narzeczach, zbadać jéj charakterystykę sposobem porównawczym; chemicznie rozebrać brzmienia słowiańskie według ich mocy i środków; anatomicznie rozłożyć wyrazy, jako spojenia brzmień dla wyrażenia idei; fiziologicznie zgłębić formy spojenia wyrazów, mowne obrazy myślenia; zbadać je w żyjącéj mowie, lecz nie w samych martwych pomnikach. Tak, wiele pracy oczekuje go; lecz Dobrowski i Szafarzyk, Wostokow i Kopitar, Linde i Pawski— ułatwią robotę.

Mowa jest pomnikiém życia ludu, jego ukształcenia, jego duchowéj siły, jego narodowości; lecz na jéj badaniu może się ograniczyć tylko ten, kto nie ma innych środków do poznania ludu. Mowa, wiele objaśniając, sama może naprowadzić na pytanie: «jak istotnie żyło w naro-

родѣ въ-самомъ-дѣлѣ жило то, что отразилось въ языкѣ?» самъ наводитъ на важность науки народностей. Какъ есть наука древностей для народовъ, отжившихъ свой вѣкъ, такъ есть наука народностей для всѣхъ народовъ, мертвыхъ и живыхъ. Она-то и есть наука, которой древности составляютъ только часть, наука въ истинномъ значеніи слова, потому-что она одна можетъ поставить въ параллель народы всѣхъ вѣковъ и частей свѣта, и подвести ихъ жизнь къ одному общему неизмѣнному итогу законности. Выводя ли общіе законы жизни народа, рисуя ли отдѣльные народы, она обращаетъ вниманіе наблюдателя: *а)* на физическое образованіе народа, на тѣлосложеніе, физіогномію, темпераментъ, тѣлесную крѣпость, животныя силы, словомъ, на все, чѣмъ обусловливается характеръ народа, какъ массы лицъ, семей и поколѣній; *б)* на образованіе промышленное, на физическій бытъ народа, его жилища, одежду и пищу, привычки, труды и занятія земледѣльческія, ремесленныя, купеческія; *в)* на образованіе нравственное, на его понятія о Богѣ и природѣ, о человѣкѣ и его обязанностяхъ и правахъ, о его семейственности и народности, и на выраженія этихъ понятій въ религіи и законахъ, въ обрядахъ и обычаяхъ, въ литературѣ и худо-

dzie to, co się odbiło w mowie?» Sama wskazuje ważność nauki narodowości. Ponieważ jest nauka starożytności dla ludów, które przeżyły swój wiek, tak samo jest nauka narodowości dla wszystkich ludów, żywych i umarłych. Właśnie to jest nauka do której starożytności tylko częścią należą, — nauka w prawdziwém znaczeniu wyrazu, albowiem ona tylko może stawić w paralelli ludy wszystkich wieków i części świata, i podciągnąć ich życie pod jeden nieodmienny, z prawa wyczerpnięty ogólnik. Czy to wyprowadzając powszechne zasady życia ludu, czy wystawiając oddzielne ludy, nauka ta zwraca uwagę badacza: *a)* na fizyczne ukształcenie ludu, na skład ciała, fizyognomią, temperament, moc ciała, siły żywotne, słowem, na wszystko, co stanowi istotny charakter ludu, jako massy indiwiduów, rodzin i pokoleń; *b)* na ukształcenie przemysłowe, na fizyczny byt ludu, jego mieszkania, ubiór i pokarm, nałogi, prace i zatrudnienia rolnicze, rzemieślnicze, handlowe; *c)* na ukształcenie moralne, na jego wyobrażenia o Bogu i naturze, o człowieku, jego powinnościach i prawach, o jego familijném życiu i narodowości, i na wyrażenie tych pojęć w religii i ustawach, w obrzędach i zwyczajach, w literaturze i sztukach; *d)* na ukształcenie towarzyskie, na jego ogólny narodowy skład, na pod-

жествахъ; *г)* на образованіе общественное, на его общенародное устройство, на подчиненія закону и властямъ, на дѣйствія его, какъ одного нераздѣльнаго нравственнаго лица. Не зная всего этого, мы не можемъ знать народа, и Словянинъ, изучающій своихъ соплеменниковъ, пожелаетъ остановиться на этой отрасли знаній, болѣе-нежели на чемъ-либо другомъ.— При всемъ томъ, изученіе народностей еще не вполнѣ удовлетворитъ его. Что живетъ, то дѣйствуетъ во времени и, живя въ мірѣ дѣятельности, не только своими дѣйствіями имѣетъ вліяніе на себя и на то, что его окружаетъ, но и само находится подъ вліяніемъ постороннихъ дѣйствій: такъ и народъ. Кругъ дѣйствій народа очень разнообразенъ; въ этихъ дѣйствіяхъ не всегда принимаетъ участіе весь народъ, а только то или другое лицо, и между-тѣмъ всѣ они такъ сильны по своимъ послѣдствіямъ, какъ бы дѣйствовалъ весь народъ. Исторія, какъ изображеніе связи дѣйствій, которыми выражается жизнь народа извнѣ, которыя имѣютъ на него вліяніе, и посредствомъ которыхъ онъ самъ производитъ вліяніе, не можетъ не увлекать наблюдателя. Она окончательно поясняетъ ему то, что изучалъ онъ, какъ литераторъ, какъ филологъ, какъ этнографъ. Правда, что изученіе исторіи Сло

danie się prawu i władzy, na czyny, jako jednéj, nierozdzielnéj osoby. Nie znając tego wszystkiego, nie możemy znać ludu, i Słowianin, badający swoich pobratymców, zapewne będzie chciał zatrzymać się nad tym zakresem wiadomości, więcéj, aniżeli nad czém innėm. Z tém wszystkiém poznanie narodowości jeszcze nie zupełnie go zaspokoi. Co żyje, to działa w czasie, a żyjąc w obrębie działalności, nie tylko przez swoje działania ma wpływ na siebie i na to, co go otacza, lecz i samo znajduje się pod wpływem postronnych działań: podobnie i lud. Zakres działań ludu bardzo jest rozmaity; w tych działaniach nie zawsze cały lud przyjmuje udział, lecz tylko ta lub inna część jego, ta lub inna osoba, a jednakowoż wszystkie tak są silne ze swoich skutków, jakby działał cały lud. Dzieje, jako obraz związku czynów, które wyrażają życie ludów zewnątrz, które mają na niego wpływ, i za pośrednictwem których naród wywiera wpływ, muszą zająć badacza. Dzieje ostatecznie wyjaśniają mu to, co badał, jako literat, jako filolog, jako etnograf. Prawda, że badanie dziejów Sło-

вянъ, также какъ и словянскихъ народностей, не такъ легко, какъ изученіе словянскихъ литературъ и нарѣчій; правда, что труды Шафарика и Мацѣёвскаго суть только монографіи, труды частные, какъ труды Энгеля и Стриттера, Карамзина и Нарушевича, Снѣгирева и Голэмбёвскаго, и другихъ; однако и эти труды людей добросовѣстныхъ и ученыхъ, труды многочисленные и разнообразные, облегчатъ работу изыскателя. Чего же не достаетъ въ нихъ, то онъ самъ долженъ дополнить личными наблюденіями и размышленіемъ, личнымъ опытомъ.

Литература, филологія, народности и исторія Словянъ: вотъ, что̀ обращаетъ вниманіе Словянъ новаго поколѣнія; всему этому они посвящаютъ свои домашніе труды, обо всемъ атомъ захотятъ слышать въ словянскихъ чтеніяхъ. Они потребуютъ не возгласовъ и блеска, но правды и науки; не болтовни, но знаній; не гаданій, надеждъ и опасеній, но строгаго сознанія ученыхъ истинъ и отчетливости въ ихъ изложеніи; не предположеній, но доказанныхъ положеній. Они простятъ преподавателю многое, лишь бы онъ искренно говорилъ, что̀ знаетъ и въ чемъ сомнѣвается; лишь бы постоянно старался сдѣлаться достойнымъ своего мѣста.

Понятно, что преподавателемъ можетъ быть только Словянинъ, и

wian, jak i narodowości słowiańskich, nie tak jest łatwém, jak badanie słowiańskich literatur i narzeczy; prawda, że prace Szafarzyka i Maciejowskiego są tylko monografie, prace częściowe, jako prace Engla i Strittera, Karamzina i Naruszewicza, Sniegirewa i Gołębiowskiego, i innych; jednakowoż i te prace ludzi sumiennych i uczonych, prace liczne i różnorodne, ułatwią zatrudnienia badacza. Czego zaś w nich brakuje, sam powinien dopełnić własnemi spostrzeżeniami i obmyśleniem, tudzież własném doswiadczeniem.

Literatura, filologia, narodowości i dzieje Słowian: oto przedmioty, które właśnie ściągają na siebie uwagę Słowian nowego pokolenia; na to wszystko poświęcają oni swoje domowe prace, o tém wszystkiém będą chcieli usłyszeć na lekcyach słowiańskich.— Będą wymagali nie hałasu i blasku, lecz prawdy i nauki; nie gadaniny, lecz wiadomości; nie wróżb, nadziei i obawy, lecz ścisłego zeznania prawd naukowych i gruntowności w ich wykładaniu; nie przypuszczeń, lecz udowodnionych zadań. Wiele rzeczy przebaczą professorowi, aby tylko szczerze mówił, co wie i o czém powątpiewa, aby tylko ciągle usiłował stać się godnym swojego miejsca.

Rzecz jasna, że professorem może być tylko Słowianin, prócz te-

притомъ Словянинъ, знающій соплеменниковъ не изъ однихъ книгъ. Такъ и есть до-сихъ-поръ; изъ девяти преподавателей — четверо Русскихъ, два Поляка, одинъ Чехъ, одинъ Словакъ, одинъ Лужичанинъ. Какъ же они выполняютъ свое дѣло? Въ какой мѣрѣ удовлетворяютъ требованіямъ и ожиданіямъ слушателей? Конечно' лучше бы всего было, еслибы сами слушатели высказали объ этомъ свои мнѣнія; но когда-то мы еще дождемся этого! — Отчасти можно было бы судить о достоинствѣ чтеній по охотѣ слушателей, по ихъ прилежанію: но это еще труднѣе узнать. Даже и общихъ извѣстій о методахъ преподаваній очень мало. Покамѣстъ ограничимся хоть тѣмъ, что знаемъ. *

— — — — — — — — — — —

.....Въ Брѣтиславлѣ и Вратиславлѣ словянскія чтенія идутъ очень успѣшно. Въ Бретиславлѣ они поддерживаются охотою слушателей, въ Вратиславлѣ — ученостью преподавателя. Однако жъ, и тамъ и здѣсь, они не вполнѣ достигаютъ своей важной цѣли, ограничиваясь почти исключительно филологіею, сравнительнымъ разсмотрѣніемъ словянскихъ нарѣчій. Правда, Челяковскій посвящаетъ часть

* Со временемъ *Денница* поставитъ себѣ долгомъ дополнить пробѣлы въ этомъ отношеніи и слѣдить словянскія чтенія по мѣрѣ возможности.

go Słowianin, obeznany z pobratymcami nie z samych książek. Tak dotąd: z pomiędzy dziewięciu professorów — jest czterech Rossyan, dwóch Polaków, jeden Czech, jeden Słowak, jeden Łużyczanin. Jakże spełniają swój zawód? W jakim stopniu zaspokajają wymagania i oczekiwania słuchaczy? Zapewne, najlepiéj by było, ażeby sami słuchacze wyjawili w tym względzie swoje zdania; lecz kiedy doczekamy się tego? — Po części, można by było sądzić o wartości lekcyj podług ochoty słuchaczy, podług ich pilności; lecz i to jeszcze trudniéj poznać. Nawet i ogółowych wiadomości o metodach professorów bardzo jest mało. Tym czasem poprzestaniemy na tém co wiemy. *

— — — — — — — — — — —

..... W Brzetisławie i Wrocławiu lekcye słowiańskie bardzo postępują. W Brzetisławie wspierane są zamiłowaniem słuchaczy, we Wrocławiu — uczonością professora. Jednakowoż i tu i tam, nie zupełnie dochodzą swego ważnego celu, ograniczając się prawie wyłącznie na filologii, porównawczym przeglądzie narzeczy słowiańskich. Prawda, Czelakowski poświęca część swoich lekcyj także dziejom i lite-

* W *Jutrzence* naszéj starać się będziemy zapełnić próżne miejsce w tym względzie i śledzić lekcye słowiańskie w miarę możności.

своихъ бесѣдъ также исторіи и литературѣ Словянъ, но, кажется, его любимымъ занятіемъ останется филологія. Чтенія Штура могли бы получить общее направленіе, всѣхъ удовлетворяющее, покрайней-мѣрѣ энциклопедизмомъ; но ему мѣшаетъ мѣсто преподаванія.

Замѣтимъ, что всѣ эти преподаватели, исключая одного, хотя бо́льшею частію и читаютъ Словянамъ, но не по-словянски: въ Парижѣ Словянинъ сталъ Французомъ, въ Берлинѣ, Липскѣ, Вратиславлѣ— Нѣмцемъ. Только въ Брѣтиславлѣ Словяне слушаютъ чтенія о себѣ на своемъ языкѣ, на чешско словацкомъ нарѣчіи.

Остальные четыре преподавателя въ Россіи—для Русскихъ: Бодянскій въ Москвѣ, Григоровичъ въ Казани, Прейсъ въ Петербургѣ, Срезневскій въ Харьковѣ. Ихъ словянскія чтенія, по назначенію Правительства, имѣютъ главнымъ предметомъ исторію и литературу словянскихъ нарѣчій, однако жъ не исключаютъ изъ своего содержанія ни народностей, ни исторіи.

О чтеніяхъ въ Казани можемъ судить по программѣ, недавно изданной и утвержденной попечителемъ округа. «Сначала преподаватель знакомитъ слушателей съ словянскими племенами, обозначая

raturze Słowian, lecz zdaje się, wyłącznym jego przedmiotem pozostanie filologia, w któréj jest zamiłowany. Lekcye Sztura mogły by wziąść ogólny kierunek, zadowalniający wszystkich, przynajmniéj encyklopedycznością, lecz stoi mu na przeszkodzie miejsce, gdzie wykłada swoje lekcye.

Zważmy, że wszyscy ci professorowie, wyjąwszy jednego, chociaż po większéj części wykładają swoje lekcye Słowianom, lecz nie po słowiańsku: w Paryżu Słowianin stał się Francuzem, w Berlinie, Lipsku, Wrocławiu — Niemcem. Tylko w Brzetisławie Słowianie słuchają lekcyj o sobie w swoim języku, w narzeczu czesko-słowackiém.

Ostatnich czterech professorów wykłada w Rossyi— dla Rossyan: Bodjański w Moskwie, Grigorowicz w Kazaniu, Prejs w Petersburgu, Szrezniewski w Charkowie. Ich słowiańskie kursa, podług postanowienia Rządu, mają za główny przedmiot dzieje i literaturę narzeczy słowiańskich, jednakowoż nie wyłączają ze swéj treści ani narodowości, ani dziejów.

O lekcyach w Kazaniu można sądzić z programmatu, niedawno wydanego i potwierdzonego przez kuratora okręgu. «Z początku professor obznajmia słuchaczy z plemionami słowiańskiemi, wyznacza

границы языковъ и главныя историческія событія ихъ жизни до конца XIV вѣка; потомъ онъ переходитъ къ краткой теоріи языковъ сърбскаго, хорутанскаго, чешскаго, верхне-лужицкаго, польскаго и церковно-словянскаго, и къ общимъ замѣчаніямъ, долженствующимъ пока замѣнить сравнительную грамматику словянскихъ языковъ. Наконецъ онъ занимаетъ слушателей обзоромъ литературы Словянъ, древней, среднихъ вѣковъ, XI—XV и XV—XVI, XVII—XVIII столѣтій, и новой, выражающей стремленіе Словянъ извлечь содержаніе литературы изъ самородной словянской жизни.»— Нельзя не согласиться, что этотъ планъ обѣщаетъ многое.— На время эти чтенія должны будутъ прекратиться: преподаватель отправляется путешествовать по словянскимъ землямъ.

jąc granice języków i główne historyczne wypadki z ich życia do końca XIV w. Potem przechodzi do krótkiej teoryi języków serbskiego, chorutańskiego, czeskiego, górno-łużyckiego, polskiego i kościelno-słowiańskiego, i do ogólnych uwag, mających tym czasem zastąpić porównawczą grammatykę języków słowiańskich. Nakoniec przedstawia słuchaczom przegląd literatury Słowian, dawnéj, wieków średnich, XI — XV i XV — XVI, XVII—XVIII stulecia, i nowéj, która wyraża dążenie Słowian do wyprowadzenia wątku literatury z samorodnego słowiańskiego życia.»— Wypada przyznać, że plan ten wiele obiecuje.— Na niejaki czas lekcye te muszą ustać, bo professor wybiera się w podróż do krajów słowiańskich.

Чтенія въ Москвѣ имѣютъ нѣсколько другой планъ. Преподаватель предположилъ себѣ обозрѣть всѣ словянскіе народы монографически, одинъ за другимъ, и началъ съ Чеховъ. — Его ученость и любовь къ словянству ручаются за успѣхъ. Слушатели отзываются о немъ съ прекрасной стороны.

Dla lekcyj w Moskwie przyjęty nieco inny plan. Professor zrobił sobie zadanie—przejrzeć wszystkie słowiańskie ludy monograficznie, jeden po drugim, i zaczął od Czechów. Jego uczoność, gorliwość i zamiłowanie słowiańszczyzny ręczą za postęp. Słuchacze mówią o nim zaszczytnie.

Чтенія въ Петербургѣ расположены почти по тому же плану и раздѣлены на 4 года: преподаватель началъ обозрѣніемъ южныхъ

Lekcye w Petersburgu ułożone prawie podług tegoż planu, co w Moskwie, i podzielone na 4 lata: professor zaczął od przeglądu Sło-

Словянъ, потомъ перейдетъ къ Чехамъ и Словакамъ, потомъ къ Полякамъ и Лужичанамъ; на 4-ый годъ займется сравнительною грамматикою всѣхъ словянскихъ нарѣчій. Особенно въ отношеніи филологическомъ можно ожидать отъ него превосходныхъ разсужденій, глубоко-обдуманныхъ и строго повѣренныхъ по всѣмъ памятникамъ. Изъ всѣхъ филологовъ новаго поколѣнія, онъ, безспорно, занимаетъ первое мѣсто.

Чтенія въ Харьковѣ имѣютъ тотъ же порядокъ; однако сравнительная грамматика не вошла въ составъ ихъ; вмѣсто ея преподаватель старается обращать вниманіе слушателей на народности и народную словесность.

Берлинъ, Брѣтислава, Вратиславль, Казань, Липскъ, Москва, Парижъ, Петербургъ, Харьковъ, уже имѣютъ словянскія чтенія. Ждутъ ихъ Дерптъ, Кіевъ, Нѣжинъ, Одесса, Ярославль, ждутъ Варшава и Познань; ждутъ Прага и Пештъ, Загребъ и Бѣлградъ, Вѣна и Львовъ. Когда то исполнятся эти ожиданія! Не скажемъ, чѣмъ скорѣе, тѣмъ лучше; но и не скажемъ, чтобы они были совершенно неумѣстны. Они исполнятся, когда лучше будетъ понято новое поколѣніе Словянъ, когда оно само-себя пойметъ лучше, выскажетъ свое направленіе, свою душу.

wian południowych, potém przejdzie do Czechów i Słowaków, potem do Polaków i Łużyczanów; w 4-tym roku zajmie się porównawczą grammatyką wszystkich słowiańskich narzeczy. Szczególniéj we względzie filologicznym można oczekiwać od niego wybornych rozpraw, głęboko-obmyślanych i ściśle opartych na pomnikach. Ze wszystkich filologów nowego pokolania, bez zaprzeczenia, p. Prejs zajmuje pierwsze miejsce.

Lekcye w Charkowie odbywają się tym że samym porządkiem; jednakowoż grammatyka porównawcza nie weszła do ich zakresu; w miéjscu jéj professor stara się zwracać uwagę słachaczy na narodowości i literaturę gminną.

Berlin, Brzetisława, Wrocław, Kazań, Lipsk, Moskwa, Paryż, Petersburg, Charkow, już mają lekcye słowiańskie. Oczekują ich Dorpat, Kijów, Nieżyn, Odessa, Jarosławl, oczekują Warszawa i Poznań, Praga i Peszt, Zagreb i Bielgrad, Wiedeń i Lwów. Kiedyż spełnione zostaną te oczekiwania?— Nie wyrzeczemy— im prędzéj, tym lepiéj, lecz także nie powiemy, ażeby te oczekiwania zupełnie były niewłaściwe. Spełnią się, kiedy lepiéj będzie zrozumianém nowe pokolenie Słowian, kiedy lepiéj zrozumie samo siebie, wyjawi swoje dążenie, swoję duszę.

Въ-самомъ-дѣлѣ, что же такое новое поколѣніе? Не эта ли толпа молодежи, которая ищетъ возгласовъ о славѣ Словянъ, о ихъ доблестяхъ и доблестныхъ подвигахъ, о мученическомъ вѣнцѣ ихъ въ минувшемъ, и вѣнцѣ безсмертія въ будущемъ; о томъ, какъ имъ себя вести, какъ спорить и мириться, что́ любить, что́ ненавидѣть?..... Толпа шумитъ, кричитъ; на-минуту затихнетъ, и снова громъ восклицаній, перебой предположеній, вспышка необузданной мечтательности. Наукой она недовольна, за нею скучаетъ, засыпаетъ, или бѣжитъ отъ нея, какъ волкъ изъ клетки. Не уже ли она-то и составляетъ новое поколѣніе Словянъ?..... Нѣтъ. Такая толпа всегда бываетъ только жесткимъ плащемъ, которымъ время прикрываетъ то, что выводитъ къ жизни. Пусть на немъ остаются слѣды всякаго невзгодья: мирно зрѣетъ жизнь, скрытая подъ нимъ, и сама сорветъ съ себя эту шелуху, когда настанетъ година; — она терпитъ ее, пока безсильна и сама съ ней во враждѣ. То поколѣніе, которымъ начинается новая словянская жизнь, не кричитъ, а думаетъ о своихъ успѣхахъ; подкрѣпляетъ себя не чадомъ газетныхъ толковъ и самохвальства, а мыслію, что для дѣятельности нужны силы духа и нужно ихъ упрочивать и развивать. Если оно

W saméj rzeczy, cóż to jest nowe pokolenie? Czy nie ten tłum młodzieży, który szuka wykrzykników o chwale Słowian, o ich zaletach i zaszczytnych czynach, o ich męczeńskiéj koronie w przeszłości i koronie nieśmiertelności w czasach przyszłych; o tem, jak ma prowadzić się, jak spierać się i godzić, co kochać i co nienawidzieć?... Tłum hałasuje, krzyczy; na chwilę ucichnie, i znowu dają się słyszeć grzmoty wykrzykników, sprzeczka przypuszczeń, zapał niepohamowanego marzenia. Z nauki tłum ten nie jest zadowolony, nudzi się nią, zasypia lub ucieka od niéj, jak wilk z klatki. Czy w istocie ten sam tłum właśnie składa nowe pokolenie Słowian?... Nie. Taki tłum to tylko twarda skorupa, którą czas przykrywa to, co wyprowadza do życia. Niech pozostaną na niéj ślady wszelkiéj niepogody: spokojnie dojrzewa życie, ukryte pod nią i samo skruszy ową łupinę, kiedy nadejdzie pora,— cierpi, dopóki jest bezsilne i samo znajduje się z nią w sprzeczności. To pokolenie, od którego się zaczyna nowe słowiańskie życie, nie krzyczy, lecz myśli o swoich postępach; wzmacnia się nie gazem gazeciarskich rozpraw i samochwalstwa, lecz myślą, że dla czynności potrzebne są siły ducha, i że potrzeba je ustalać i rozwijać. Jeżeli to pokolenie jeszcze niezupełnie poznało-

еще и несовершенно сознало, по-крайней-мѣрѣ хочетъ, старается сознать свой долгъ; доходитъ до сознанія ученьемъ, трудомъ, опытами, терпѣньемъ; подвигается впередъ тихо, но отчетливо, съ оглядкой, безъ боязни, но и безъ отчаянной самонадѣянности, не смиряясь передъ прихотями общества, но и не враждуя противъ него; вноситъ въ него новую жизнь не украдкой, но и безъ разбоя; не растравляетъ ею, а лечитъ раны, которыя общество само себѣ наноситъ. Оно уважаетъ каждую народность и тѣмъ самымъ внушаетъ невольное уваженіе къ своей собственной, и въ своихъ, и въ чужихъ; въ каждомъ человѣкѣ любитъ человѣка, и этою любовью привлекаетъ къ себѣ и утѣшаетъ своихъ враговъ благородствомъ своихъ мыслей, чувствъ, поступковъ, скромностію и безпристрастіемъ. Оно не собрано въ дружины и ватаги, не раздѣлено на толки и партіи, потому-что не гонится за внѣшнимъ, несвязано внѣшними условіями, не терпитъ раздора, ищетъ не недруговъ, а друзей, не собесѣдниковъ, а души. Таково новое поколѣніе Словянъ, мирное въ своихъ помыслахъ, бодрое своей вѣрою въ Провидѣніе, дѣвственно-чистое въ своей любви ко всякому величію, ко всему доброму, правдивому и прекрасному. Нѣтъ словянскаго народа, въ ко

przynajmniéj chce, stara się poznać swoje przeznaczenie; zbliża się do tego uznania przez naukę, prace, doświadczenie, cierpliwość; postępuje naprzód spokojnie lecz rozważnie, oglądając się w przeszłość, bez bojaźni, lecz i bez ostatecznéj ufności w sobie, nie poddawając się kaprysom społeczeństwa, lecz razem i nie powstawając przeciwko niemu; wprowadza w towarzystwo nowe życie nie cichaczem, lecz i bez gwałtu; nie jątrzy niém, lecz leczy rany, które społeczeństwo samo sobie zadaje. To pokolenie szanuje każdą narodowość i przez to samo wznieca mimowolny szacunek ku swojéj własnéj, i między swoimi, i między obcymi; w każdym człowieku kocha człowieka, i tą miłością jedna sobie powszechną miłość; pociesza siebie i swoich nieprzyjaciół szlachetnością swoich pomysłów, uczuć, postępowania, skromnością i bezstronnością. Nie jest zebrane w drużyny i stronnictwa, nie podzielone na koterye i partye, ponieważ nie ugania się za powierzchownością; nieskrępowane zewnętrznemi warunkami, nienawidzi niezgód, szuka nie wrogów, lecz przyjaciół, nie biesiadników, lecz otwartości. Takiém jest-to nowe pokolenie Słowian, łagodne w swoich pomysłach, silne przez swoję wiarę w Opatrzność; dziewicze w swojéj miłości wszelkiego co jest wielkiém, co jest do-

торомъ бы оно не жило своей юной жизнію; нѣтъ сословія, въ которомъ бы оно не дѣйствовало, не противузаконно, не двоедушно, не съ рабской хитростію, не съ услужничествомъ доносчика и попрошайки; но прямо, открыто, хотя и безъ стремленія навязывать другимъ свои думы и вѣрованія. Оно даетъ лучшихъ подданныхъ, лучшихъ слугъ отчизны, лучшихъ исполнителей закона. Таково новое поколѣніе Словянъ, еще юное, но уже сильное, сильное терпимостью и терпѣніемъ. Въ немъ надежда словянства; въ немъ зерно его счастія и благоденствія двухъ третей Европы!...

И. Срезневскій.

brém, prawém i pięknem. Nie ma słowiańskiego ludu, w którym by to pokolenie nie żyło swojém młodocianém życiem; nie ma społeczeństwa, w którém by nie działało — nie bezprawnie, nie obłudnie, nie z nadskakiwaniem donosiciela i pochlebcy, lecz prosto, otwarcie, bez zamiaru narzucania innym swoich pomysłów i podań. Wydaje najlepszych poddanych, najlepszych sług ojczyzny, najlepszych wykonawców prawa. Takiém jest nowe pokolenie Słowian, jeszcze młode, lecz już silne, silne tolerancyą i cierpliwością. W niém jest nadzieja Słowiańswa, w niém ziarno jego szczęścia i pomyślności dwóch trzecich części Europy!....

J. Srezniewski.

III.

НАРОДНАЯ ПОЭЗІЯ СЛОВЯНСКИХЪ ПЛЕМЕНЪ.

Печальная женитьба.

(*Сърбо-илирская пѣсня, изъ Босны*).

NARODOWA POEZYA PLEMION SŁOWIAŃSKICH.

Smutne ożenienie.

(*Pieśń sérbo-ilirska, z Bosny*).

TUŽNA ŽENITBA.

Što se bili u kraj sinja mora?
Al je gruda sniga proljitnjega,
Al su pine od sinjega mora,
Al je golub iz-za jata osta',
Al su bile na zbojevih ovce?

Da je gruda proljitnjega sniga,
Davna bi je sunce razstopilo;
Da su pine od sinjega mora,
Davna bi je more raznijelo;
Da je golub iz-za jata osta',

Davna bi se jatu ositia:
Da su bile na zbojevih ovce,
Davna bi je čoban pokrenia.
Več je osta' Kovačewić Pere,
Nasrid Dolca, nasrid Sadikowca
Od udarca Juriše Butorca.
K njemu bila dolazila Vila,
Bere bilje po gorici Vila,
Da će njemu rane zaličiti.
Al joj veli Kovačević Pere:
— Ne ber' bilje, ne gub', Vilo, dana;
Neg mi zovni pobratima moga,
Pobratima Rukavinu Juru,
Da napiše listak knjige bile,
Da je šalje majci i ljubovci.
Majci šalje, da mi se ne nada,
A ljubovci da se priudaje,
Da se Pere junak oženia
Pod Veletom, pod bijlim gradom
Cárnom zemljom i zelenom travom.

Что бѣлѣется край синяго моря? Или то глыба снѣгу весенняго, или то пѣна синяго моря, или то голубь, отставшій отъ стада, или то бѣлыя овцы на пажитяхъ? Если бы то была глыба весенняго снѣгу, давно бы ее солнце разтопило; если бы то была пѣна синяго моря, давно бы ее море разнесло; если бы то былъ голубь, отставшій отъ стада, давно бы онъ стадо нашелъ; если бы то были бѣлыя овцы на пажитяхъ, давно бы ихъ пастухъ загналъ; но палъ Ковачевичъ Пере, посреди Дольца, посреди Садиковца, отъ удара Юрья Буторца. Приходила къ нему бѣлая Вила; собирала Вила травы на горѣ, чтобы залечить ему раны. И сказалъ ей Ковачевичъ Пере: „Не сбирай травъ, не губи времени, Вила, но позови побратыма моего, побратыма Рукавину Юрья; пусть напишетъ онъ грамотку, пусть пошлетъ ее матушкѣ и любезной; пусть пошлетъ матушкѣ, чтобъ она не ждала меня, а любезной, чтобы она за-мужъ вышла; что-де молодецъ Пере женился, подъ Велетомъ, подъ бѣлымъ градомъ, на черной землѣ, да на зеленой травѣ.

Cóž się to bieli na kraju modrego mořa? čy gruda śniegu wiosennego, čy piana mořa modrego, čy to nie gołąb', zabłąkany od stada, čy nie białe owce na pastwiskach? Gdyby to była gruda wiosennego śniegu, dawno by ją słońce stopiło; gdyby to była piana mořa modrego, dawno by ję moře rozniesło; gdyby to był gołąb', zabłąkany od stada, dawno by stado znalazł; gdyby to na pastwiskach białe owce były, dawno by je pasteř zapędził; ale to Kowačewič Pere, wpośród Dolca, wpośród Sadikowca, upadł od ciosu Jeřego Butorca. Přychodziła do niego biała Wila, zbierała Wila zioła na góře, aby ulečyć jego rany. I powiedział do niéj Kowačewič Pere: „Nie zbieraj ziela, nie trać času, Wilo, leč zawołaj mego pobratańca, pobratańca Rukawinę Jeřego; niech napiše list, niech pošle go do matki i kochanki, niech pošle do matki, ažeby nie čekała na mnie, a do kochanki — niech za mąž idzie, bo junak Pere juž się ożenił, pod Weletem, pod białym grodem, z czarną ziemią i zieloną trawą!

IV.

БИБЛІОГРАФІЯ. BIBLIOGRAFIA.

I. LITERATURA ROSSYJSKA.

46. Филологическія Наблюденія Протоіерея Г. Павскаго надъ составомъ русскаго языка: Badania Filologiczne księdza G. Pawskiego nad składem języka rossyjskiego. *Rozprawa I.* Petersb. 1841, w 8., 148 str. O prostych i złożonych dźwiękach, stanowiących podstawę mowy rossyjskiéj, i o ich wyobrażeniu na piśmie. — *Rozprawa II.* 1842. Str. 355 O imionach rzeczownych. *Rozprawa III.* 1842. Str. 238.— O słowie.— Zwracamy szczególną uwagę naszych czytelników na to niezmiernie ważne dzieło w dzisiejszéj słowiańskiéj filologii. — «Pod tytułem *badań filologicznych nad składem języka rossyjskiego*, mówi autor we wstępie,—przedstawiam uczonym badaczom ojczystéj literarury kilka rozpraw nad składem naszéj mowy. Rozprawy moje tyczą się wszystkich części grammatyki rossyjskiéj, prócz składni, i bardzo do niéj są podobne.» Cokolwiek niżéj znowu mowi autor: «Badając języki cudzoziemskie, dawne i nowe, zawsze miałem na widoku mowę ojczystą, porównywałem ją z niemi, i wielce podziwiałem prostotę i poprawność jéj składu. Czy jéj prostota i poprawność pochodzą ztąd, że czas wygładził w niéj wiele własności, czy dla tego, że nie miała czasu rozwinąć się, podobnie jak w innych pobratymczych językach, lecz w każdym razie grammatyka języka rossyjskiego nie powinna usuwać z widoku tych nader znacznych przymiotów. W rozprawach moich szczególną zwracałem na nie uwagę. Dla tego zawsze starałem się znaleźć główną zasadę, podług któréj różnie się odmieniają syllaby i wyrazy; w razie zaś, kiedy wyrazy odstępują od téj zasady, wskazywałem przyczynę, dla czego dopuszczono to odstąpienie.»— Założywszy sobie taki systemat, autor porównywał skład grammatyczny języka rossyjskiego ze składem innych pobratymczych, oznaczał ich podobieństwa i różnice i razem starał się poznać istotną własność rossyjskiego języka i jego stanowisko, jakie zajmuje w rzędzie języków pobratymczych. W wykładaniu prawideł autor najwięcéj trzymał się porządku grammatycznego,—to jest, naprzód mówi o składzie liter i syllab, i o wyobrażeniu ich na piś-

mie, potem o składzie i różnych przemianach imion, słów i cząstek. Zresztą, gdzie była potrzeba, autor robił odstąpienia, bo pisał nie grammatykę, lecz swobodne badania nad składem języka i grammatyki. — Prócz wydanych teraz rozpraw, p. Pawski przedstawi jeszcze następujące: *O Cząstkach* i *Spis wszystkich pierwiastków języka rossyjskiego*, gdzie wskazaném będzie podobieństwo jego pierwiastkowych wyrazów do pierwiastkowych wyrazów innych spokrewnionych języków.

47. Прогулки Русскаго въ Помпеи: Przechadzki Rossyanina w Pompei. Przez A. Lewszyna. Peters. 1843, w 8., str. 232. — Dzieło p. Lewszyna należy do liczby tych utworów, które swoją wysoką wartością zajmią wszystkich oświeconych i ukształconych ludzi. Autor przegląda miasto naprzód w ogólném jego położeniu, potem mówi o gmachach publicznych i placach, daléj o domach prywatnych, z których szczególniéj zajmującym jest opis domu Sallustiusza. Opisaniu smętarza poświęcony jest osobny rozdział, napisom także. Edycya dzieła p. Lewszyna jest bardzo piękna, ozdobiona wyobrażeniami przedmiotów Pompei, planami i widokami gmachów i t. d. Szczególniéj Rossyan Pompeja powinna zajmować, z powodu jenialnego obrazu wielkiego rossyjskiego malarza Brüłowa.

48. Исторія Малороссіи: Dzieje Małorossyi przez Mikołaja Markiewicza. Cztery tomy. Moskwa. 1842. W 8., 387,— 673,— 406,— 483 str. Dzieje Małorossyi właściwie zawierają się tylko w dwóch pierwszych tomach; w dwóch ostatnich umieszczone są same dodatki. Śmiało można powiedzieć, że praca ta słusznie zasługuje na uwagę uczonych.

49. Собраніе древнихъ грамотъ и актовъ: Zbiór dawnych dyplomatów i aktów miast Wilna, Kowna, Trok, greckich prawowiernych klasztorów, kościołów, i tyczących się różnych przedmiotów. 2 Tomy. Wilno. 1843., w 4., str. LXVI, 194 i 208, z trzema litografiami. — Dyplomata i akta umieszczone w tym zbiorze tyczą się: a) miejskich społeczeństw Wilna, Kowna i Trok; b) cechów rzemieślniczych i tak zwanych *Kontuberniów* miasta Wilna; c) wschodnich greckich kościołów, klasztorów i bractw w Wilnie, Trokach i w ogóle w kraju; d) różnych przedmiotów prywatnego obywatelskiego życia, szczególniéj co do posiadania ziem i innych majętności. Przedewszystkiém zastanawiają dokumenta, pisane w języku ruskim i literami ruskiemi. W tym zbiorze znajduje się 124 dokumentów. Najdawniejszy z nich jest z r. 1432, późniejsze do 1693 r. Pierwszy wy-

prowadzony stąd wniosek potwierdza niezaprzeczenie, że język ruski był panującym w tak nazywanéj niegdyś Litwie, nawet i w ten czas, kiedy już została przyłączoną do Polski. Wydane teraz dokumenta, tak językiem, jak swoją treścią, przedstawiają oczywiste dowody, że kraj i naród, do których one należą, były ruskie, że nieinaczéj same się nazywały, jak *Rusią*, że w nich panowały zwyczaje ruskie, i że nakoniec Wiara, główny pierwiastek życia społecznego, oddawna i zawsze była w nich wschodnią, grecką.

50. Михайло Чарнышенко: Michał Czarnyszenko czyli Małorossya osiemdziesiąt lat temu. Przez P. *Kulesza*. Kijów. 1843. Trzy części. W 8, str. 206—190—221. Romans ten nie jest pozbawiony interesowności; co zaś tyczy się jego dziejowéj zasady, przytaczamy dla ciekawości przeciwne zdanie recenzenta *Biblioteki do Czytania* (*Библіотека для Чтенія*. 1843. Kwiec.)

»W XIII w., kiedy Plano Karpini przejeżdżał przez Kijów, cała Małorossya i Podole, w obszerniejszém znaczeniu, wyjąwszy Kijów, była czystym stepem. Mongołowie dawne wielkie księstwo odmienili na bezludną pustynię i pasali tu swoje trzody. Kiedy Litwini powoli odparli *ułusy* tatarskie i zajęli Kijów, pod ich panowanie dostał się kraj, prawie wcale niezamieszkany. Dawna ludność zupełnie była wyniszczoną lub rozpędzoną. Litwini już zaczęli zaludniać tę pustynię ludźmi, których sprowadzali ze swoich ziem, z bagnisk pińskich, z północnego Wołynia i Czerwonéj Rusi. Właśnie ci osadnicy przynieśli z sobą do Małorossyi i ten język, który dziś znany jest pod imieniem *małoruskiego* albo *małorossyjskiego*. Kraj ten był litewską wojenną kolonią, dla obrony nowych granic przeciwko Tatarom. Litewska szlachta dostała w posiadanie puste ziemie, z warunkiem sprowadzania tutaj części swoich poddanych. Kiedy Litwa połączyła się z Polską i odstąpiła jéj Wołyń i Czerwoną Ruś, polska szlachta, na tychże warunkach, sprowadzała tu swoich chłopów i sama osiadła w pośród nich. W tym czasie, na wyspach Dniepru i w samym środku stepów, utworzyła się zgraja ze zbiegów litewskich i polskich. Jądro téj zgrai jeszcze istniało za Tatarów. Tu więc początek kozaków. W miarę zamieszkania stepów przez Litwinów i Polaków, zgraja kozaków powiększała się. Do niéj chętnie przyłączali się zbiegi z Moskwy. Często nawet i Tatarzy znajdowali tu przytułek. Pomiędzy prawemi właścicielami nowych osad i tą zgrają, z samego początku już miała miejsce zacięta nieprzyjaźń. Stefan Batory na niejaki czas wstrzy-

mał te niezgody, nadawszy kozakom prawe istnienie. Król ten widział całą korzyść, którą można było zyskać dla bezpieczeństwa granic przez utworzenie z tej licznéj i silnéj zgrai oddzielnego wojennego korpusu. Od tego czasu kozaczyzna wzniosła się. Nakoniec religijne zamieszki i okropne czasy Unii dały hasło do jawnéj niezgody między wojskiem i właścicielami. Powstały otwarte domowe rozruchy. Wiadomo, na czém się skończyły. We względzie historycznym sprawa Małorossyi ma nadzwyczajne podobieństwo do sprawy francuzkiéj kolonii, którą dawniéj nazywano *Saint-Domingo*, a teraz nazywają *Haiti*, z tą różnicą, że tu rzecz skończyła się na wynagrodzeniu wygnanych właścicieli za pozbawienie ich majątku, tam zaś hetmani, aby się uwolnić od wymagań właścicieli, poczęli naprzemiany to przechodzić w poddaństwo Rossyi lub Turcyi, to robić sprzymierzenia z Polską, to szukać zupełnéj niepodległości. Rozruchy te trwały aż do czasów Piotra W., i nakoniec stały się przyczyną zniesienia kozaczyzny, t. j. wyzwolenia Małorosyi z pod jarzma dzikiego wojska. Omyłkę Stefana Batorego, człowieka z rozsądkiem, który nie przewidywał niebezpiecznych skutków z przeistoczenia zgrai zbiegów w oddzielny wojenny korpus, poprawiła Katarzyna W. Oto cała historya! Lecz w tém wszystkiém nie widać ani śladu własnego życia Małorossyi. Z litewsko-polskiéj prowincyi stała się potém posiadłością hetmana, który był poddanym i sługą, to polskiego króla, to sułtana tureckiego, to monarchy rossyjskiego, i pędził grubą i nieszczęśliwą ludność kraju tam, gdzie mu kazano. Żadnéj ciwilizacyi, żadnéj oświaty, ani najmniejszéj oznaki przemysłu, handlu lub dążeń umysłowych tu nie widać, słowem, Małorossya nigdy nie żyła *własném życiem*.«

DZIEŁA, WYDANE W ROSSYI W JĘZYKACH OBCYCH.

2. Nouvelle biographie de Mozart, suivie d'un aperçu sur l'histoire générale de la musique et de l'analyse des principales oeuvres de Mozart par *Alexandre Oulibicheff*. — Trzy tomy. Moskwa. 1843. W 8. — Dzieło p. Ułybyszewa zjednało mu zaszczytne miejsce między znawcami muzyki i znakomitemi pisarzami o muzyce we wszystkich europejskich krajach.

3. Compte rendu de l'académie impériale des sciences pour l'année 1842. Par *M. Fuss* sécrétaire perpetuél. S. Petersb. 1843.—Zasadzając się na tém sprawozdaniu, uczynimy wzmiankę tylko o pracach akademików, które z przedmiotu swego przystępne są dla każdego czy-

telnika. Dla tego musimy opuścić ważne matematyczne prace Ostrogradskiego i Buniakowskiego. Na początku przeszłego roku Pułkowskie Obserwatorium zebrało bogaty zapas materyałów dla 1go tomu *Kronik Obserwatorium;* ułożyło katolog przeszło 18,000 gwiazd półkuli północnéj i 518 nowych złożonych gwiazd, nieumieszczonych w żadnym katalogu. W liczbie astronomiczno-jeograficznych dzieł wypada wspomnieć o rozprawie *K. M. Bera*, napisanéj z powodu jednéj dawnéj książki, wyd. w 1613 roku. W książce téj zawiera się między innemi doniesienie Izaaka Maszy Garlemskiego, który udziela ciekawe wiadomości o czasie zbudowania niektórych rossyjskich miast, o podróżach do Syberyi dla odkryć za czasów Borisa Godunowa, i nakoniec wiadomości o głównych źródłach ross. dawnéj jeografii, dawnéj hydrografii i książce *Wielki Plan* (Большой Чертежъ). Opuszczamy tu mnóstwo prac z fizyki, geognozii i paleontologii.

Przejdziemy do oddziału historyi, filozofii i nauk politycznych.— Ustrjałów wydrukował nowe wydanie *Opowiadań Księcia Kurbskiego*, i broszurę: *Znakomity Ród Strogonowych*. Prócz tego wydrukował krytyczno wydanie znanéj historyi Małorossyi Jerzego Koniskiego; nakoniec zajmuje się obszerną pracą, *Historyą Piotra Wielkiego*. P. Wostokow trudni się przygotowaniem do druku Ewanielii Ostromirskiéj, którą gruntownie porównał z greckim oryginałem, i do któréj dołączył mnóstwo grammatycznych uwag. Wydanie to wkrótce wyjdzie. *Schögren* przedstawił szczegółową analizę obszernego dzieła członka-korrespondenta akademii uczonego *Finna-Magnusena: O Runamo i Runach*.— Wiele także podjęto prac, tyczących numizmatyki i języków wschodnich.

4. Enumeratio altera plantarum novarum a Cl. Schrenk lectarum Petropoli, d 22 oct. 1842. Petersb. W 8-ce, str. III. i 77.— Jest to spis nowych roślin, zebranych przez p. Szrenka w 1841 roku. Wszystkie są z południowych granic Syberyi. Ta kollekcya dochodzi do tysiąca gatunków.

WIADOMOSCI NAUKOWE.

Pismo Petersburskie: *Revue Étrangére*, zawiera w 7-ym posz. z b. r. przegląd nowego dzieła P. Ministra Oświecenia Narodowego, które sam z powodu swego jubileuszu, jako Prezes Cesarskiej Akademii Nauk, 12 Stycznia 1843 r., rozdał członkom tego pierwszego naukowego zakładu w Rossyi. Wspomniony przegląd napisany przez p. Karola *Saint-Julien*, ma tytuł samego dzieła, które rozbiera: (*Etudes de Philologie et de Kritique par M. Ouvaroff, Président de l'Académie Impériale des Sciences de St. Pétersbourg; associé étranger de l'Institut de France* (*Académie des*

inscriptions et belles lettres); *membre des Academies et sociétés savents de Goettingue, de Copenhague, de Rome, de Madrid, de Naples, de Washington etc etc* 1 Vol. gr. W 8. Petersburg. 1843.)— Autor artykułu starał się jak najdokładniéj wystawić przed czytelnikiem różnorodną i zajmującą treść całego dzieła, składającego się z rozpraw uczonego Ministra Oświecenia Narodowego, napisanych w języku francuzkim i niemieckim. W ich liczbie znajdują się także, wydane w 1812 roku, w małéj ilości exemplarzy, badania nad tajemnicami eleuzyjskiemi, bardzo szacowane w świecie naukowym, a które dotąd były nam znane tylko w przekładzie angielskim. P. Saint-Julien wyznaje, że w przeglądzie podobnych utworów trudno wyczerpać cały przedmiot.

— W Lipsku wyszło dzieło: „*Piękna Literatura Rossyan.* Wybór z dzieł znakomitszych rossyjskich poetów i prozaików, dawnych i nowych czasów. Przekład niemiecki p. Wolfsohn, z historyczno-krytycznym przeglądem, bibliograficznemi wiadomościami i przypiskami. Tom. 1.“

— Wyszły następujące dzieła: 1) *Myśli Paskala*, przełożone przez p. Butowskiego, znakomite dzieło, które teraz Cousin nanowo wydaje w Paryżu, z krytycznemi uwagami; 2) Opis Wojny Tureckiéj za panowania Cesarza Alexandra; w 2ch tomach, z ogólną mappą i 30 planami; 3) Opis Rękopismów Muzeum Rumiancowskiego przez uczonego filologa Wostokowa; o tém nader ważném dziele będziemy mówili w przyszłym zeszycie *Jutrzenki*; 4) szósty poszyt *Obrazów Malarstwa Rossyjskiego*, zawierający kopersztych z obrazu p. *Bruni*: N. Panna z Przedwieczném Dzieciątkiem, i artykuł p. Nadeżdina: *Wyobrażenie Matki Boskiéj.* Rycina jest bardzo piękna, i jak powiadają, daje dokładne wyobrażenie oryginalnego obrazu wzniosłego rossyjskiego malarza.

— Wkrótce wyjdzie Całkowity Zbiór Dzieł pani Heleny Han. Kto czytał jéj utwory i śledził szybkie rozwinięcie jéj pięknego talentu, ten zapewne żałować będzie zawczesnego zgonu niepospolitéj autorki. Umarła w 27 roku życia, 1842 r. 24 Czerwca, po długiéj ciężkiéj chorobie. Pochodziła z domu *Faddeewa.* Powieści jéj odznaczają się głębokiém i oryginelném zapatrywaniem się na przyrodzenie i życie, i pięknym energicznym stylem. Dzieła pani Han będą się składać z czterech tomów.

II. ПОЛЬСКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

29. Poezye Brunona hrabi Kicińskiego: Стихотворенія графа Брунона Кицинскаго, частію переводныя, частію оригинальныя. Въ 12 частяхъ. Варшава, 1843. Въ 12 *Отдѣленіе второе.* **Ч. V. VI. VII и VIII. — Въ 5-ой части заключается греческая антологія, въ 6-ой ч. нѣмецкая, въ 7-ой и 8-ой Превращенія Овидія.— Стихъ гр. Кицинскаго отличается благозвучіемъ и изяществомъ.**

30. O Tarnowie Mazowieckim (Thorn) do Kopernika: О Мазовецкомъ Тарновѣ (Торнѣ) до Коперника. Сочин. Доминика Шульца, Члена-Корреспондента Краковскаго Ученаго Общества. Варшава. 1843. Въ 8., 39 стр.— Это замѣчательное разсужденіе сперва на-

печатано было въ Нравственно-Религіозномъ Памятникѣ, въ апрѣльской кн. за нын. годъ. Авторъ критически и основательно разобралъ важный вопросъ, относительно города *Тарнова*, нѣкогда принадлежавшаго Мазовецкому Капитулу и, въ-послѣдствіи времени, названнаго *Торномъ, Торунемъ;* объяснилъ также состояніе хелминской земли, прежде нежели она уступлена была крестоносцамъ, и, такимъ образомъ, представилъ доказательства о польскомъ происхожденіи Коперника. Благодаримъ почтеннаго автора за его важное разсужденіе, тѣмъ-более, что вопросъ о Коперникѣ долженъ равно занимать всѣхъ Словянъ, которымъ дорога честь и слава нашего великаго поколѣнія, именно въ то время, когда чужеземцы несправедливо присвоили себѣ нашего знаменитаго мужа и воздвигли ему памятникъ — въ своей Вальгаллѣ!....

31. Reszty Rękopismu Jana Chryzostoma na Gosławcach Paska: Остатки Рукописи Ивана Хризостома Паска на Гославцахъ, депутата изъ Лелёвскаго повѣта на рыцарскомъ съѣздѣ въ царствованіе короля Михаила Корибута, прежде-бывшаго панцырнаго товарища, 1656 — 1688 г. Переписаны съ экземпляра, находящагося въ Императорской Публичной Библіотекѣ и изданы Станисл. Авг. Ляховичемъ. Вильно. 1843. Въ 8., 411 стр. Изъ предисловія видно, что эта рукопись, не смотря на свое заглавіе, во-все не составляетъ остатка или первой части, недостающей въ изданныхъ графомъ Рачинскимъ *Запискахъ Паска* — Заглавіе: *Остатки Рукописи*, удержано здѣсь потому, что оно написано на самомъ оригиналѣ; между-тѣмъ, сравнивши эту книгу съ экземпляромъ, изданнымъ графомъ Рачинскимъ, можно видѣть, что она перепечатена съ того же самаго экземпляра, или, по-крайней-мѣрѣ, съ ближайшей его копіи.

32. Mięszaniny Obyczajowe przez Jarosza Bejłę: Нравоописательная Смѣсь Яроша Бейлы Часть II. Вильно. 1843. Въ 8., 219 стр. — Подъ именемъ *Яроша Бейлы* скрываетъ свое имя одинъ изъ лучшихъ, талантливыхъ писателей въ современной польской литературѣ. Его произведенія отличаются неподдѣльнымъ остроуміемъ и наблюдательностію. — Во 2-ой ч. его *Смѣси* заключаются слѣдующія статьи: Аристократія; Взглядъ на Древнюю Литературу; Честь; Свобода; Клевета; Объ Успѣхахъ Образованности; Дармоѣдъ; Хозяинъ-Хвастунъ, О Великихъ Мужахъ.

33. Korrespondencya Literacka M. Gr....skiego: Литературная Переписка М. Грабовскаго. Двѣ части. Вильно. 1843. Въ 12., 238 —

242 стр. — Мы съ удовольствіемъ прочитали любопытную переписку г-на Грабовскаго съ извѣстными польскими писателями. Ее можно назвать зеркаломъ современной польской литературы: здѣсь вы знакомитесь съ Головинскимъ, Грозою, Крашевскимъ, А Бѣлёвскимъ, граф. Ржевускимъ и др. Есть очень много вѣрныхъ критическихъ замѣтокъ, но есть также мѣста, съ которыми трудно согласиться. Между-прочимъ, намъ пріятно было видѣть, что г. Грабовскій знаетъ русскую литературу не по-наслышкѣ и добросовѣстно обращаетъ на нее вниманіе своихъ соотечественниковъ. Не скроемъ однако желанія, чтобы почтенный авторъ ближе разсмотрѣлъ г. Полеваго, о которомъ онъ имѣетъ *слишкомъ выгодное* мнѣніе. — Въ одной изъ слѣдующихъ книжекъ *Денницы* мы сдѣлаемъ нѣкоторыя извлеченія изъ *Переписки* г. Гр.

34. Biblioteka Starożytna Pisarzy Polskich: Древняя Библіотека Польскихъ Писателей, изд. К. В. Войцицкимъ. Отдѣленіе I., томъ 2 ой. Варшава. 1843. Въ 8., 313 стр. — Содержаніе: «Снимокъ съ молитвы всединевной ко Св. Троицѣ, противъ враговъ Св. Церкви. 1532 г. (Андрея Тржицѣскаго), въ Краковѣ; Путешествіе въ Швецію могущественнѣйшаго въ сѣверныхъ странахъ государя, Сигизмунда III, короля польскаго и шведскаго, совершенное въ 1594 г.; — Польскія Пословицы, собранныя Саломономъ Рысинскимъ, вновь изданныя и разд. на восемнадцать сотенъ (1629 г.); — Экономія или Порядокъ Деревенскихъ Удовольствій по четыремъ временамъ года, изд. Влад Стан. Ежовскимъ, студентомъ Знаменитой Краковской Академіи, въ 1648 г.; Записки о царствованіи Іоанна III. Собѣскаго (изъ современной рукописи библіотеки Іосифа Дзѣржковскаго въ Львовѣ); — Privilegium Laniorum. Actum Sandomiriae Fra Sexta Ante Festum S. Michalis proxima Anno 1620. Какъ по языку, такъ и по своему содержанію, особеннаго вниманія заслуживаютъ пословицы, собранныя Рысинскимъ. Многія изъ нихъ одинаковы съ русскими, до-сихъ-поръ живущими въ устахъ народа; другія замѣчательны по мыслямъ, въ нихъ выраженнымъ; напр. czego oko nie widzi, tego sercu nie żal, чего глазъ не видитъ, того сердцу не жаль; co za Czech słowo trzymać? Что за Чехъ, чтобы слово сдержалъ? Djabeł Ewę po włosku zwodził, Ewá Adámá po czesku, Bóg ich po niemiecku gromił, Anioł zaś po węgiersku z raju wygnał, дьяволъ соблазнялъ Еву по-италіянски, Ева Адама по-чешски, Богъ разилъ ихъ по-нѣмецки, а ангелъ выгналъ ихъ изъ рая по-венгерски; nierządem Polska stoi, несогласіемъ

держится Польта, nie będzie w Polszcze dobrze, aż pierwéj będzie bardzo zle, не будетъ въ Польшѣ хорошо, прежде нежели не будетъ очень худо; Polski most, niemiecki post, włoskie nabożeństwo, wszystko to błazeństwo, польскій мостъ, нѣмецкій постъ, италіянское моленіе, все это пустяки, и мн. др.

35. Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana: Древняя Польша, описанная въ отношеніяхъ историческомъ, географическомъ и статистическомъ, М. Балинскимъ и Т. Липинскимъ. Книжка II. Варшава. 1843. Въ 8., 57—190 стр.— Заключаетъ въ себѣ описаніе Земли Всховской, Воеводства Калишскаго и Воеводства Гнѣзненскаго.

36. Listy z Krakowa: Письма изъ Кракова Іосифа Кремера. Томъ I. Краковъ 1843. Въ 8., 412 стр. Вотъ истинно-прекрасное и необыкновенное явленіе въ польской литературѣ! Авторъ раскрываетъ передъ нами все богатство разнообразнаго міра искусствъ. Для этого онъ обладаетъ сильными средствами: прекраснымъ энергическимъ языкомъ, глубокими новѣйшими понятіями объ искусствѣ и неподдѣльнымъ талантомъ. Его письма можно читать нѣсколько разъ съ равнымъ удовольствіемъ, какъ произведеніе поэтическое, исполненное смѣлыхъ и новыхъ мыслей. *Денница* не замедлитъ украсить свои страницы извлеченіями изъ *Писемъ* г. Кремера; теперь же приводимъ ихъ содержаніе: Письмо I. Вступленіе. П. II. Общій взглядъ на искусство. П. III. О правилахъ и руководствахъ въ искусствѣ. П. IV. Искусство не есть подражаніе природѣ. П. V. Отношеніе искусства къ чувствамъ и разуму. П. VI. Отношеніе искусства къ чувствамъ. П. VII. Существенность искусства. П. VIII. Искусство. Вѣра. Философія. П. IX. О идеалѣ. П. X. Міръ, свойственный идеалу, ситуація, дѣйствіе, паѳосъ, характеръ.

III. ЧЕШСКАЯ ЛИТЕРАТУРА. / III. LITERATURA CZESKA.

25. Rukopis Kralodworsky a jiné vytečnějšie národnie spěvoprawne básně.

Королеводворская Рукопись и другія богатырскія народныя пѣсни, въ древнемъ, дословномъ и вѣрномъ подлинникѣ, съ присоединеніемъ переводовъ польскаго,

Rękopism Królodworski i inne bohatyrskie narodowe liryczne śpiewy, w dosłownym i wiernym dawnym oryginale, z dołączeniem polskiego, południowo-ruskiego, ilir-

южно-русскаго, илирскаго, краинскаго, верхне-лужицкаго, нѣмецкаго и англійскаго. Изданіе четвертое, Вячеслава Ганки, Кавалера Ордена Св. Владиміра, Библіотекаря Народнаго Чешскаго Музея. Прага. 1843. Въ 18., XII, 316 стр.— Знаменитый В. В. Ганка, которому Чехи обязаны за открытіе драгоцѣннаго памятника своей древней народной литературы, даритъ теперь вообще словянскую публику истинно-прекраснымъ изданіемъ *Короледворской Рукописи*. Кромѣ подлиннаго текста, на другой сторонѣ котораго показано его произношеніе, по правиламъ новѣйшаго правописанія, помѣщенъ здѣсь не только польской переводъ г. Сѣмѣнскаго и нѣмецкій г. Свободы, но также южно-русскій (гг. *Галки*, *Могилы* и *Срезневскаго*) илирскій (г. *Враза*), краинскій (неизвѣстнаго), верхне-лужицкій (г. Іордана) и англійскій (д-ра Боуринга).— Замѣчательно, что г. Боурингъ въ историческо критическомъ введеніи къ своему переводу (Manuscript of the Queen's Court, a collection of old Bohemian lyrico epic songs и т. д.), во многихъ мѣстахъ, съ удивительною вѣрностію, оцѣниваетъ красоты и благозвучіе чешскаго языка. Не уже ли и мы будемъ равнодушны къ такому прекрасному явленію въ нашемъ

skiego, kraińskiego, górno-łużyckiego, niemieckiego i angielskiego przekładu. Wydanie czwarte, Wacława Hanki, Kawalera Orderu Św. Włodzimierza, Bibliotekarza Narodowego Czeskiego Muzeum. Praga, 1843. W 18., XII, 316 str.— Znakomity Hanka, któremu Czesi winni wynalezienie szacownego zabytku swojéj dawnéj narodowéj literatury, przynosi teraz w darze publiczności słowiańskiéj prawdziwie piękne wydanie *Rękopismu Królodworskiego*. Prócz pierwotnego textu, po drugiéj stronie którego wskazano, jak należy wymawiać podług nowszéj pisowni, umieszczony tu nie tylko polski przekład p. Siemieńskiego i niemiecki p. Swobody, lecz także południowo-ruski (pp. Hałki, Mogiły i Srezniewskiego), ilirski (p. Wraza), kraiński (nieznanego), górno-łużycki (p. Jordana) i angielski (d-ra Bowringa). Godna uwagi, że p. Bowring w historyczno krytycznym wstępie do swojego przekładu (Manuscript of the Queens's Court, a collection of old Bohemian lyrico-epic songs etc.), w wielu miejscach, z zadziwiającą trafnością, ocenia piękności i przyjemność brzmienia języka czeskiego. Czyż i my będziemy obojętni na tak piękne zjawisko w naszém

словянскомъ мірѣ и не съумѣемъ оцѣнить его?

Почтенный издатель заслуживаетъ тѣмъ бо́льшую съ нашей стороны благодарность, что онъ представилъ намъ многоязычный переводъ Рукописи, и тѣмъ самымъ показалъ, какъ чтутъ и цѣнятъ чужестранцы безсмертный памятникъ чешской старины, который свидѣтельствуетъ о высокой степени образованности и просвѣщенія въ чешскомъ краѣ, еще до 1290 г., между-тѣмъ какъ сосѣдственныя страны погружены были въ глубокомъ мракѣ.— Еще бо́льшую цѣну придаютъ этому изданію приложенія «*Сонма*, *Суда Либуши*, *Любовной Пѣсни подъ Вышеградомъ* и *Пѣсни Короля Вячеслава I.* — Новое изданіе *Рукописи* можно назвать большимъ шагомъ *впередъ* къ литературной взаимности; остается только желать, чтобы какъ можно скорѣе явилась всесловянская полиглотта этого драгоцѣннаго памятника. *

* В. В. Ганка въ своемъ предисловіи говоритъ: „Прискорбно, что мы до-сихъ-поръ не имѣемъ ни русскаго, ни сербскаго перевода: адмиралъ Шишковъ измѣнилъ только нѣкоторыя окончанія и слова, для бо́льшей вразумительности. Жаль, что Пушкинъ скончался почти въ то время, когда хотѣлъ приступить къ переводу Кр. Рук. Но чего нѣтъ— принесетъ время, я же утѣшаюсь мыслію, что дождусь еще словянской полиглотты Королеводворской Рукописи."

słowiańskim świecie i nie potrafiemy je ocenić?....

Szanowny wydawca zasługuje z naszéj strony na tém większą wdzięczność, że przedstawił nam wielojęzykowy przekład *Rękopismu*, i przez to wskazał, jak szanują i cenią cudzoziemcy nieśmiertelny pomnik czeskiéj przeszłości, który świadczy o ukształceniu i oświacie w wyższym stopniu, w Czechach, jeszcze przed 1290 r., gdy sąsiednie kraje pogrążone były w głębokiéj ciemnocie. Jeszcze większą wartość nadają temu wydaniu dodatki: *Sejmu*, *Sądu Libuszy*, *Miłosnéj Pieśni pod Wyszegrodem* i *Pieśni Króla Wacława I.* Nowe wydanie *Rękopismu* można nazwać wielkim krokiem *naprzód* do literackiéj wzajemności, pozostaje tylko życzenie, aby jak najprędzéj ukazała się wszechsłowiańska poliglotta tego szacownego pomnika. *

* P. Hanka w przedmowie swojéj mówi: „Żałuję, że dotąd niemamy ani rossyjskiego, ani sérbskiego przekładu: admirał *Szyszków* odmienił tylko niektóre zakończenia i wyrazy dla większéj zrozumiałości. Szkoda, że Puszkin skonał prawie w tym czasie, kiedy chciał przystąpić do przekładu *Rękopismu Królodworskiego*. Lecz czego niema — przyniesie czas, ja zaś cieszę się z myśli, że jeszcze doczekam się słowiańskiéj poliglotty *Rękopismu Królodworskiego*."

Изданіе, въ типографическомъ отношеніи, чрезвычайно-красивое и дешевое (въ Прагѣ стóитъ всего— 2 рейнск. гульд.).

Wydanie, we względzie drukarskim, nader jest piękne i tanie, (w Pradze wynosi tylko—2 zł. reńskie).

26. Theoretisch-practische Anleitung zur schnellen und gründlichen Erlernung der čechisch-slawischen Sprache nach einer neuen leichtfasslichen Methode. (Mit der neuen Orthographie). Von J. N. Konečny. Wien, 1842. 8. 276.

Эта книга является очень кстати, потому-что многіе Нѣмцы посвящаютъ себя изученію чешскаго языка; притомъ г. Конечный оказалъ услугу онѣмеченнымъ Чехамъ, которые теперь пробудились и полюбили родной языкъ. Во всемъ сочиненіи видно, что авторъ ревностно занимался избраннымъ предметомъ и глубоко изслѣдовалъ языкъ; каждое правило онъ объяснилъ многими примѣрами и соотвѣтственными предложеніями, привелъ разные образцы разговоровъ и въ концѣ книги помѣстилъ нѣсколько стихотвореній. Подробно разсматривая это сочиненіе, мы видимъ, какъ авторъ, начиная съ произношенія буквъ, измѣненія согласныхъ, (которое не развито надлежащимъ образомъ, по-крайней-мѣрѣ такъ, какъ у Поляковъ развилъ Мрозинскій), съ правописанія и т. д., переходитъ къ частямъ рѣчи, къ ихъ измѣненіямъ и оттѣнкамъ, на которые обращаетъ преимущественное вниманіе, какъ и должно быть. Говоря объ именахъ средняго рода, *очи* и *уши* онъ справедливо принимаетъ за

Jestto praca bardzo pożądana, gdyż wielu Niemców poświęca się nauce języka czeskiego, a nawet dla zniemczonych Czechów, którzy się teraz ocknęli i zamiłowali przodków język, uczynił p. Konieczny wielką przysługę. W całém dziele widać szczere zajęcie się obranym przedmiotem, zgłębianie języka; każde prawidło objaśnia autor wielą przykładami, stosownym doborem zadań; przy końcu umieścił różne sposoby mówienia i kilka poezyi. Wchodząc w szczegóły, widzimy, jak autor zacząwszy od wymawiania głosek, przemiany spółgłosek, (która nie jest należycie rozwinięta, przynajmniéj nie tyle, jak to u Polaków Mroziński uczynił) pisowni i t. d. przechodzi do części mowy, ich odmian i odcieni, nad któremi najwięcéj się zastanawia, jak właśnie być powinno. Mówiąc o imionach rodzaju nijakiego, słusznie *oczy* i *uszy* poczytuje za liczbę podwójną. Pomijając inne dostatecznie wyświecone części mowy, zastanowimy się nieco nad słowem, a mianowicie nad jego czasowaniem. Tu uderza nas

двойственное число. Не говоря о прочихъ, достаточно объясненныхъ частяхъ рѣчи, скажемъ коечто о глаголѣ, а именно о его спряженіи. Здѣсь, съ самаго начала, бросается въ глаза наклоненіе сослагательное, несообразное съ духомъ словянскихъ языковъ, котораго собственно даже и нѣтъ въ языкѣ чешскомъ. Приставка *bych*, *by* и т. п., выражаетъ или желаніе, или условіе, но отнюдь не принадлежитъ ни къ окончаніямъ, ни къ свойству глагола, и связано съ значеніемъ этихъ частицъ. — Ошибоченъ также одинаковый переводъ причастія прошедшаго, дѣйствительнаго и страдательнаго.— Напр. *sel*, *a*, *o* и *set*, *a*, *o*, авторъ перевелъ: *gesaeet*, хотя первое значитъ: *der*, *die*, *das gesaeet hat*.

Съ какой любовью авторъ занимается своимъ предметомъ, это доказываетъ самое предисловіе, въ которомъ онъ горячо защищаетъ достоинства своего отечественнаго языка отъ нападеній чужеземцевъ, и для подтвержденія своихъ доказательствъ ссылается на свидѣтельства извѣстнѣйшихъ писателей. Приводимъ здѣсь въ переводѣ нѣкоторыя извлеченія изъ этого предисловія: «Желая устранить отъ себя упрекъ въ самолюбивомъ мнѣніи, привожу слова одного изъ величайшихъ нашихъ писателей, проникнутаго равною любовью къ каждой словянской

najprzód niezgodny z duchem języków słowiańskich tryb łączący, którego też rzeczywiście nie ma w języku czeskim. Dodanie *bych*, *by* i tym podobnych, wyraża już to życzenie, już warunek, ale nie należy do zakończeń ani natury słowa, lecz jest zawarte w znaczeniu tych partykuł. Mylne także tłumaczenie jednakowe imiesłowu przeszłego, czynnego i biernego. Autor np. tłumaczy *sel*, *a*, *o* i *set*, *a*, *o* przez *gesaeet*, chociaż piérwszy znaczy *der*, *die*, *das gesaeet hat*.

Z jakim zapałem poświęca się autor swemu przedmiotowi, dowodzi już tego sama przedmowa, w któréj żywo broni zalet swojego ojczystego języka przeciw napaściom cudzoziemców, i na poparcie swoich dowodów świadectwa najznakomitszych pisarzy przywodzi. Przytaczamy tu w przekładzie niektóre wyjątki: »Chcąc się uchronić zarzutu samolubnego zdania, przywodzę słowa jednego z największych naszych pisarzy, który dla

отрасли,— Коллара, который говоритъ: «Одно словянское нарѣчіе имѣетъ силу и величіе, какъ напр. русское; другое— нѣжность и прелесть, какъ наприм. польское; третье—классическій ритмъ, какъ напр. чешское; четвертое—пламенность и воодушевленіе, какъ напр. илирское», и т. д.— Въ другомъ мѣстѣ онъ говоритъ: «Надобно удивляться обогащенію языка и понятій, къ которому, въ новѣйшей чешской литературѣ, способствовали труды Юнгманна, Ганки, Пресля, Марка и др. Паляки и Русскіе хорошо бы сдѣлали, если бы оставили хаосъ своихъ греческихъ, латинскихъ, французскихъ, шведскихъ терминологій и техническихъ словъ, въ искусствахъ и наукахъ, замѣнивъ ихъ чисто-словянскими, которыя Чехи отчасти уже имѣютъ, отчасти ихъ приготовили.— И такъ, чешскій языкъ имѣетъ три главныя достоинства: а) онъ усвоилъ поэзіи, съ величайшимъ успѣхомъ и вѣрностію, классическій ритмъ и всѣ размѣры греческихъ и римскихъ писателей; что касается до новѣйшей поэзіи, то, по прекраснымъ сонетамъ Коллара, стихотвореніямъ Челяковскаго и мн. др., онъ не уступаетъ ни одному изъ живыхъ языковъ, такъ, что о чешскомъ смѣло можно повторить то, что́ Белій вообще сказалъ о словянскомъ языкѣ, въ предисловіи къ своей сло-

każdéj słowiańskiéj gałęzi równym zapałem jest przejęty, Jana Kollara;— mówi on: «Jedno słowiańskie narzecze ma dzielność i powagę, jak rossyjskie; drugie powab i urok, jak polskie; trzecie klassyczno-miarowy rytm, jak czeskie; czwarte ogień i zapał, jak ilirskie» i t. d. W inném miejscu mówi: «Zdumiewać się trzeba nad wzbogaceniem mowy i pojęć, zdziałaném w nowszéj czeskiéj literaturze za sprawą Jungmana, Hanki, Presla, Marka i innych. Polacy i Rossyanie dobrzeby uczynili, gdyby porzuciwszy zamęt swoich greckich, łacińskich, francuzkich, szwedzkich terminologij i wyrazów technicznych w sztukach i umiejętnościach, zamienili je na czysto-słowiańskie, jakie Czesi w części już posiadają, a w części przygotowali. Trzy zatém główne zalety posiada język czeski: a) dla poezyi klassycznéj rytm i wszystkie miary greckich i rzymskich klassyków z największém powodzeniem i wiernością oddaje; w nowszéj zaś poezyi przez niezrównane sonety Kollara, poemata Czelakowskiego i tylu innych nie ustępuje żadnéj in-

вянской грамматикѣ: «Experiundo condoctus sum, omnium Europae linguarum decora, non aemulari modo, sed vincere etiam unam slavicam posse. Neque enim Hispaniae gravitate majestateque, blanditie ac facilitate Gallicae, Anglicae sublimitate efficacitateque; Germanicae sensus et emplaseos ubertate lenitate ac suavitate Italicae; denique Hungaricae imperiosa severitate quidquam concedit, ita absolutarum est qualitatum, si viri ea utantur, docti, eloquentes et ad societatem nati offormatique.»— б) Чешскій языкъ имѣетъ достоинство въ грамматическомъ отношеніи, въ которомъ развиваетъ столь различное богатство измѣненій, что безспорно занимаетъ первое мѣсто послѣ греческаго, съ которымъ находится въ ближайшемъ сродствѣ. (См. сочиненіе: Die Griechen als Stamm- und Sprachverwandte des Slaven. Historisch und philologisch dargestellt von Dankowsky. Pressburg. 1828, также и другое сочиненіе того же автора: Matris slavicae filia erudita vulgo lingua graeca, и т. д.; в) наконецъ онъ имѣетъ преимущество въ ученомъ отношеніи, которое пріобрѣлъ въ термонологіи изумительными трудами своихъ образователей *, и такимъ образомъ бо-

* Г. Юнгманнъ трудился надъ своимъ чешско-нѣмецкимъ словаремъ слишкомъ тридцать лѣтъ.

néj żyjącéj mowie, tak, że o czeskiéj śmiało rzec można, co Belius w przedmowie do swojéj słowiańskiéj grammatyki w ogólności o języku słowiańskim powiedział: Experiundo condoctus sum, omnium Europae linguarum decora, non aemulari modo, sed vincere etiam unam slavicam posse. Neque enim Hispaniae gravitate majestateque; blanditie ac facilitate Gallicae; Anglicae sublimitate efficacitateque; Gormanicae sensus et emplaseos ubertate; lenitate ac suavitate Italicae, denique Hungaricae imperiosa severitate quidquam concedit, ita absolutarum est qualitatum, si viri ea utantur, docti, eloquentes et ad societatem nati efformatique. b) Posiada zaletę w grammatycznym względzie, przez którą rozwija tak rozliczne bogactwo odmian, że bez zaprzeczenia w tym względzie pierwsze miejsce po greckim zajmuje, z którym w bardzo blizkiém pokrewieństwie zostaje. (Obacz dzieło: Die Griechen als Stamm-und Sprachverwandte des Slaven von Dankowski. Pressburg. 1828, również drugie dzieło tego samego autora: Matris slavicae filia erudita vulgo lingua graeca etc. c) Posiada nakoniec zaletę pierwszeństwa we względzie scientyficznym, którą utrzymuje przez zdumiewającą pilność swoich uprawiaczy * w ter-

* P. Józ. Jungmann pracował nad swoim czesko-niemieckim słownikiem z górą lat 30

лѣе и болѣе обогащается словами для выраженія высшихъ понятій.»

(Окончаніе слѣдуетъ).

minologii; tym sposobem nabywa coraz więcéj wyrażeń na oddanie wyższego zakresu pojęć.»

(Dokończenie nastąpi.)

IV. ИНОСТРАННЫЯ КНИГИ, ОТНОСЯЩІЯСЯ КЪ СЛОВЯНСТВУ.

IV. DZIEŁA ZAGRANICZNE, TYCZĄCE SIĘ SŁOWIANSTWA.

8. Handbuch der germanischen Alterthumskunde von D-r Gustaw Klemm. Mit 23 Taffeln in Steindruck. Dresden. 1836 In 8. XXXII, 448.

Въ предисловіи, на стр. 15, авторъ говоритъ, что, желая доказать, жили ли Словяне въ Сѣверной Германіи во времена, предшествовавшія введенію Христіянства (разумѣется, прежде-нежели можно открыть слѣды Христіянства въ Германіи), необходимо сравнить памятники, находимые въ языческихъ могилахъ, въ тѣхъ странахъ, гдѣ никогда не жили Нѣмцы, напр. въ Галиціи, въ странахъ, находящихся за Вислою, и т. п. Ежели окажется, что языческіе памятники сходны съ памятниками, находимыми въ могилахъ Сѣверной Германіи, то нѣтъ никакого сомнѣнія, что памятники сѣверо-германскихъ могилъ суть дѣйствительно словянскіе, и изъ этого слѣдуетъ заключить, что здѣсь жили Словяне. Именно памятники, открытые въ языческихъ могилахъ въ Бѣлоруссіи, недавно описанные и изданные графомъ

W przedmowie, str. 15, autor mówi, że chcąc dowieść tego, czy w przedchrześciańskich czasach (ma się rozumieć, zanim Chrześciaństwa ślady w Niemczech odkryć można), mieszkali Słowianie w Północnéj Germanii,—trzeba będzie porównać zabytki, odkopywane w pogańskich mogiłach, w krajach tych, gdzie nigdy nie mieszkali Niemcy, np. w Galicyi, w krajach za Wisłą położonych i t. p. A jeżeli te zabytki pogaństwa okażą się podobne do owych, które się w mogiłach północnych Niemiec odkrywają, to będzie niezaprzeczoną rzeczą, iż zabytki mogił północno-niemieckich są istotnie słowiańskiemi, a stąd wypadnie wniosek, że tu istotnie mieszkali Słowianie; lecz właśnie z zabytków, odkrytych w mogiłach po-

Тыш....., * показываютъ, что они одного происхожденія съ памятниками, которые открыты и безпрестанно открываются въ Сѣверной Германіи. Такъ-какъ Бѣлоруссія никогда не была заселена Германцами, слѣд. все это представляетъ такія доказательства, какихъ требуетъ г. Клеммъ.

Содержаніе книги г. Клемма слѣдующее: I. Край и его произведенія. II. Нравственное и физическое состояніе Германцевъ. III. Образъ жизни, ихъ обычаи. IV. Свѣдѣнія и умѣнье дѣйствовать. V. Общественная жизнь въ мирное время. VI. Воинство. VII. Вѣра въ боговъ. VIII. Богопочитаніе. Въ прибавленіи: хронологическій указатель сочиненій о древностяхъ германскихъ;— сочиненія, объясняющія Германію Тацита, — указатель мѣстъ, въ которыхъ преимущественно открыты были германскія древности, также сочиненій, объясняющихъ труды ученыхъ обществъ, посвящающихъ себя изысканію древностей.

gańskich, położonych na Białéj Rusi, a świeżo ogłoszonych przez hr. Tysz..... *, pokazuje się, że one są takież same, jakie w Północnéj Germanii wynaleziono i ciągle wynajdują się. A ponieważ Biała Ruś nie była nigdy przez Giermanów zamieszkaną, więc właśnie to daje taki dowód, jakiego p. Klemm żąda.

Treść dzieła p. Klemma jest następująca: 1 rozdz. Kraj i jego produkta. II. Stan moralny i fizyczny Giermanów. III. Sposób życia, ich zwyczaje. IV. Wiadomości i zręczność w działaniu. V. Publiczne życie w czasie pokoju. VI. Wojskowość. VII. Wiara w bóstwa. VIII. Cześć bogom oddawana. W dodatku: spis chronologiczny dzieł, wydanych o starożytnościach giermańskich; dzieła objaśniające Giermanią Tacyta; spis miejsc, w których starożytności giermańskie szczególniéj odkrywano; tudzież dzieła objaśniające prace uczonych towarzystw, wynajdywaniu starożytności poświęcających się.

9. Märkische Sagen und Märchen nebst einem Anhange von Gebräuchen und Aberglauben gesammelt und herausgegeben von *Adalbert Kuhn*. Berlin. 1843. in 8. XVI, 388.

Въ этой книгѣ заключаются сказки (Sagen) всѣхъ провинцій, составляющихъ Брандебургію, народныя преданія, обряды и суевѣрія. Въ предисловіи, на 5 стр.,

Dzieło to obejmuje: klechdy (Sagen) wszystkich prowincyj Brandenburgią składających, powiastki ludu, obrzędy i zabobony; w przedmowie na str. 5 éj autor powiada,

* См. польскую библіографію въ апрѣльской книжкѣ *Денницы* за нын. годъ.

* Ob. polską bibliografią w kwietniowym poszycie *Jutrzenki* z r. b.

авторъ говоритъ: «Хотя эти страны нѣкогда были заселены Словянами, однако жъ слѣды словянщины до того здѣсь изглажены или смѣшаны съ германизмомъ, что теперь нѣтъ даже возможности указать, какая сказка, преданіе и т. д., происхожденія словянскаго и какая германскаго.— Впрочемъ, (прибавляетъ онъ на стр. 9), можно бы принять, что сказки объ отвратительныхъ животныхъ, какъ напр. о в......, также сказка о ракахъ, суть словянскаго происхожденія. Въ древней брандепбургской сказкѣ, подъ нум. 36, помѣщенной въ этой книгѣ, разсказывается, что близъ деревни *Дарзекофъ* (можетъ быть *Дзържковъ=Dzierzkow)* находится источникъ, на днѣ котораго лежитъ скованная цѣпью в......, и что никто не знаетъ, какъ она туда попала. Въ пригницкой сказкѣ, подъ 230 нум., разсказывается, что на днѣ мyржиновскаго озера (der Mohriner See) лежитъ скованный цѣпью ракъ; что если онъ освободится изъ своего заточенія, тогда во всей окрестности перевернется земля, и что этотъ ракъ уже не разъ покушался на такой подвигъ, однако жъ ему не удалось исполнить своего намѣренія. Можемъ увѣрить автора, что ни въ одномъ собраніи словянскихъ сказокъ нѣтъ ничего подобнаго, что́ онъ выдаетъ здѣсь за словянское; напротивъ того луч-

że lubo kraje te były niegdyś przez Słowian zamieszkałe, przecież ślady słowiańszczyzny tak się tu zatarły lub z giermanizmem połączyły, że teraz jest niemożnością nawet wskazać, jaka klechda, powiastka i t. d. słowiańskiego, a jaka giermańskiego jest pochodzenia. Wszakże (dodaje na str. 9) przyjąć by można, że klechdy o zwierzętach obrzydliwych np. o w.......y, tudzież klechda o rakach jest słowiańskiego pochodzenia. Opiewa starobrandenburska klechda pod n-rem 36 w tém dziele umieszczona, że przy wsi Darsekof (może Dzierzków) jest źródło, na którego dnie leży łańcuchem przykuta w......, a nikt nie wie, jak się tam dostała. Klechda prignicka, pod n-rem 230 położona, powiada, że w murzynowskiém jeziorze (Der Mohriner See) leży na dnie łańcuchem przykuty rak, który jeżeli się kiedy uwolni ze swych więzów, wtedy przewróci się ziemia w całéj okolicy: że już nie raz rak ów probował tego, przecież zamiaru swego do skutku nie przywiódł. Możemy zapewnić autora, że w żadnym zbiorze słowiańskich klechd nie znajduje się nic podobnego, co tu za słowiańskie udaje, ale natomiast, że najpiękniejsze w jego zbiorze klechdy, również powiastki odpowiadają takim że w zbiorze, szczególniéj klechdy polskie objejmującym. Skąd oczywisty wniosek, że wspom-

шія сказки въ его сборникѣ, равно преданія, сходятся съ такими же сказками въ сборникахъ преимущественно польскихъ. Изъ этого очевидно слѣдуетъ, что упомянутыя сказки оставили послѣ себя Словяне лехитскаго поколѣнія, нѣкогда заселявшіе Брайденбургію. Что касается до обрядовъ и суевѣрій, то они также бо́льшею частію суть словянскіе и сходны не только съ польскими, чешскими и русскими, но и съ сърбскими,— напр. нум. 99, сказка о Вилѣ и мн. др. въ томъ же родѣ. Нумеръ 144, сказка о томъ, какъ мужикъ обманулъ чорта (сходна съ польскими сказками). Нум. 184, о томъ, какъ подземные духи крадутъ лучшихъ дѣтей и вмѣсто ихъ подкладываютъ своихъ, гадкихъ. Нум. 191., о цвѣткѣ Папоротникѣ: если у кого есть этотъ цвѣтокъ, то онъ видитъ сокровища, скрытыя въ землѣ. Нум. 196. Другая сказка о мужикѣ, обманувшемъ чорта. Нум. 243. Сказка о *Вилколакѣ*= Оборотнѣ. (*Вилколаки* неизвѣстны въ германской миѳологіи). Есть разныя преданія, которыхъ содержаніе взято изъ польскихъ сказокъ: о *Ржеполичѣ* (Rübezahl= считающій рѣпу), о разговорѣ животныхъ, о Мадеѣ (удивительно перейначенная сказка). Есть также сказки, которыхъ до-сихъ-поръ нѣтъ въ сборникѣ Войцицкаго, но которыя разска-

nione klechdy pozostawili po sobie Słowianie szczepu lechickiego, Brandenburgią niegdyś zamieszkujący. Co się dotyczy obrzędów i zabobonów, te również po większej części są słowiańskie i nie tylko odpowiadają polskim, czeskim i ruskim, ale nawet i serbskim. Np. nr. 99., klechda o Wile i wiele tego rodzaju klechd innych. Nr. 144, klechda, jak chłop oszukał djabła (podobna do klechd polskich). Nr. 184., klechda o tém, jak podziemne duchy kradną ludziom piękne dzieci, a w miejsce ich podkładają swoje brzydkie. Nr. 191. O kwiecie paprociowym, który jeżeli ma kto przy sobie, widzi ukryte skarby w ziemi. Nr. 196., insza klechda o chłopie, który oszukał djabła. Nr. 243, klechda o Wilkołaku (Wilkołaków nie zna mithologia giermańska). Są rozmaite powiastki, usnute z wątku klechd polskich: o Rzepoliczu (Rübezahl), o rozmowie zwierząt, o Madeju (dziwnie przeistoczona klechda). Są nawet klechdy, które dotąd nie objęte zbiorem Wojcickiego, a jednakże krążą mię-

вываются польскимъ народомъ, напр. сказка о волкѣ, который ловилъ рыбу, и о глупомъ волкѣ. Для доказательства приводимъ одну сказку, подъ 210 нум.; — въ ней разсказывается о началѣ мѣстечка *Pritzwalk*. Когда, при основаніи этого мѣстечка, вырубили лѣсъ, то подъ однимъ деревомъ найденъ былъ сидящій волкъ, который не хотѣлъ тронуться съ мѣста; наконецъ съ громкимъ крикомъ сказали ему по словянски: *Priz wolk*, или *Priz fouk*, что значитъ: *прочь, волкъ*, (precz, wilku); отъ чего произошло названіе мѣстечка *Pritzwalk*.

dzy polskim ludem, np. klechda o wilku, który łowił ryby, o głupim wilku. Na dowód przytoczymy jednę klechdę pod n-rem 210; ta opowiada, skąd ma początek miasteczko *Pritzwalk*: kiedy przy zakładaniu tego miasteczka, karczowano las, znaleziono pod jedném drzewem siedzącego wilka, który nie chciał ruszyć się z miejsca, aż wreszcie z wielkim krzykiem odezwano się do niego po słowiańsku: *Priz wolk* albo *Priz fouk*, co znaczy *precz wilku*, skąd powstała nazwa miasta *Pritzwalk*.

СЛОВЯНСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

PISMA PERYODYCZNE SŁOWIAŃSKIE.

I. PISMA ROSSYJSKIE.

1. Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія: Dziennik Ministerium Oświecenia Narodowego. 1843. Marzec. — Przegląd wiadomości o Rossyi za czasów Piotra W., wyjętych przez A. J. Turgeniewa z aktów i sprawozdań posłów francuzkich. — O piśmienności głagolskiéj, przez p. *Prejsa*.

2. Москвитянинъ: Moskwicianin. 1843. Zesz. 2. Życie Człowieka czyli przechadzka po Newskim Prospekcie, przez *W. Ługańskiego*. — Branka Tatarska, powieść pani Kraków, tłum. z polsk. — *Narodopis* Szafarzyka. *(Ciąg dalszy)*. Przegląd krytyczny utworów literatury rossyjskiéj przez p. Szewyrewa *(Ciąg dalszy)*. Rozbiór Badań Filologicznych Pawskiego, przez Dawydowa. — Zesz. 3 Ciąg dalszy *Narodopisu* i przeglądu liter. ross., i inne.

3. Журналъ Министерства Внутреннихъ Дѣлъ: Dziennik Ministerium Spraw Wewnętrznych. 1843. Zesz. 4. Opis statystyczny Iszymskiego Okręgu gubernii tobolskiéj.

4. Библіотека для Чтенія: Biblioteka do czytania. 1843. Kwiecień. Spółczesny stan sztuk w Rossyi.

5. Отечественныя Записки: Pamiętniki Ojczyste. 1843. *Kwiecień*. Przejście Suworowa przez Saint-Gotard i Most Djabelski. Pulo-Penang, Singapur i Manila (z pamiętników ross. morsk. oficera w czasie podróży naokoło świata w 1840, 1841 i 1842 r. (Butakowa). *Maj*. — Morska Królewna i inne poezye Lermontowa. *Czajkowski*, romans Grebionki. (Część druga i ostatnia). Dilletantyzm w nauce. (Artykuł trzeci). Sztuka drukarska (Stan umysłowy w XV w., — poprzednicy Guttenberga, — Guttenberg, — mitologia sztuki drukarskiéj i t. d.).

II. ПОЛЬСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

1. Biblioteka Warszawska: Варшавская Библіотека. 1843. Іюнь.— О степяхъ и пустыняхъ, *А. Гумбольдта*.—Іоаннъ Георгій Вейгертъ, истор. повѣсть *Косинскаго*.

2. Pielgrzym: Пиллигримъ. 1843. Іюнь. Боссюетъ. Поэзія и Байронъ, разборъ Манфреда (*Э. Зѣмѣнцкой*). Корреспонденція *Грабовскаго*.

3. Zorza: Заря. No 10.—Пятигрошовый обѣдъ.— Игра въ зеленое. No 11 Путевые письма (продолж.). Плѣнники Опришковъ. *Комед.*

4. Kmiotek: Поселянинъ. 1843. No 16—24.— Обязанности въ-отношеніи къ духовнымъ;— поученіе въ Троицынъ День;— поученіе въ День Божьяго Тѣла и др.

5. Przegląd Naukowy: Ученое Обозрѣніе. 1843. No 15—17. — Съ особеннымъ вниманіемъ прочитали мы въ 16 нум. стихотвореніе г-жи *Габріелли* (*Жмиховской*): *Фантазія*. Она явилась въ немъ, какъ истинный поэтъ.

III. ЧЕШСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

III. PISMA CZESKIE.

1. Časopis Českého Museum. W Praze. 1843.

Журналъ Чешскаго Музея. (*Семнадцатый годъ*). 1843. Книжка I. Слово о чешскомъ правописаніи, г. *Шафарика*. О Галицкой и Венгерской Руси, *І. Ф. Г.*— О чувствѣ и разумѣ, г. *Клацеля;*—*Гомеръ и его творенія*, г. *Винаржицкаго;* — Матеріалъ для этнографической карты чешскаго королевства, г. *Сметаны.* — Извлеченія изъ исторіи русско-монгольской, г. *Шемберы;* — Книжка II. Указъ граф. Берковы (1620—1626); — Извлеченія изъ исторіи русско-монгольской. (Окончаніе); Извѣстія о нѣкоторыхъ особахъ Братской Общины между

Czasopism Czeskiego Muzeum (*Siedemnasty rocznik*). 1843. *Zesz. I.* Mowa o czeskiéj pisowni, przez p. *Szafarzyka*; — o halickiéj i węgierskiéj Rusi, przez *J. F. H.*; — o uczuciu i rozumie, przez p. *Klacela*; — Homer i jego utwory, przez p. *Winarzyckiego*; — materyał do etnograficznéj mappy królestwa czeskiego, przez p. *Smetanę*, — wyjątki z dziejów rusko-mongolskich, przez p. *Szemberę*. *Zesz. II.* Rozkaz hrab. Berkowy (1620 — 1626), wyjątki z dz. ros. mong. (*dokończenie*); — wiadomości o niektórych osobach braterskiego zjednoczenia między 1542—1551 r.; — mate-

1542—1551 г.;—матеріалъ для исторіи чешской реформаціи;—Слово, произнесенное въ собраніи братскихъ церквей въ Бостонѣ;— разборъ имени прилагательнаго (продолж.); путешествіе Котлера въ Европейскую Россію и Сибирь (Окончаніе);— о сохраненіи чешско-славянскихъ древностей;— новости литературы чешской, русской, польской и т. д., письма (И. И. *Срезневскаго*, *Дубровскаго* и др.).

ryał do historyi czeskiéj reformacyi;— mowa miana w zebraniu braterskich kościołów w Bostonie, — rozbiór imienia przymiotnego (*ciąg dalszy*); podróż Kotlera do Rossyi Europejskiéj i Syberyi, (*dokończenie*); — o zachowaniu czesko-słowiańskich starożytności, — nowości z literatury czeskiéj, rossyjskiéj, polskiéj i t. d., — listy (p. *Srezniewskiego*, *Dubrowskiego* i in.).

2. Kwěty. 1843.

Цвѣты. No 7—20. Въ 8 нум. особенное вниманіе обращаютъ на себя прекрасныя стихотворенія гг. *Баха* и *Звѣрины Рухвальдскаго*, которые писали прежде по-нѣмецки, а теперь пишутъ на своемъ отечественномъ языкѣ. — Оба обѣщаютъ необыкновенныхъ поэтовъ для чешской литературы. Въ слѣдующей книж. *Денн.* мы познакомимъ съ ними нашихъ читателей. — Въ вышеупомянутыхъ нумерахъ *Цвѣтовъ* заключается множество любопытныхъ извѣстій о чешской литературѣ, о театрѣ, народныхъ балахъ и т. п., о чемъ надѣемся поговорить въ слѣд. кн.

Kwiaty. Nr. 7 — 20. — W 8-ym n-rze szczególną uwagę zwracają piękne poezye pp. *Bacha* i *Zwierzyny* z *Ruchwaldu*, którzy przed tém pisali po niemiecku, teraz zaś piszą w języku ojczystym. Obydwa obiecują niepospolitych poetów dla literatury czeskiéj. W następnym posz. *Jutrzenki* zapoznamy z niemi naszych czytelników. W wyżéj wspomnionych n-rach *Kwiatów* zawiera się także mnóstwo ciekawych wiadomości o literaturze czeskiéj, o teatrze, balach narodowych i t. p., o czém zamierzamy mówić w następnym poszycie.

3. Tatranka. Spis pokračujicj rozličneho obsahu. 1842.

Татранка. Періодическое изданіе различнаго содержанія. *Годъ третій.* 1842. Трудами и иждивеніемъ Георгія Пальковича, профессора словянскаго языка и литературы въ евангелическомъ пресбургскомъ лицеѣ.— Отд. II., Кн. 4.— Прошеніе церкви евангелическаго липтовскаго сеніората о словянской каөедрѣ въ пресбургскомъ лицеѣ, поданное въ Областной Совѣтъ, 1841 г., 23 Іюня;— Азія и Европа. г. *Штура*, (продолж.); — Сербія въ девятнадцатомъ столѣтіи и др.

Tatranka. Pismo czasowe różnéj treści. *Rok trzeci.* 1842. Pracą i kosztem Jerzego Palkowicza, professora języka i literatury słowiańskiéj przy liceum ewangielickiém presburskiém. Oddz. II., zesz. 4. — Prośba kościoła senioratu ewang. liptowskiego, względem katedry słowiańskiéj przy liceum presburskiém, podana do konwentu dystryktualnego, 1841 roku, 23 Czerwca, — Azya i Europa, przez Sztura, — Serbia w dziewiętnastym wieku i in.

IV. СЪРБО-ИЛИРСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

IV. PISMA SÉRBO-ILIRSKIE.

Kolo. Članci za literaturu, umětnost i narodni život. U Zagrebu. 1842.

Коло. Статьи, относящіяся къ литературѣ, наукамъ и народной жизни. Издатели: *Д. Раковацъ*, *Ст. Вразъ*, *Л. Вукотиновичъ*. Книжка II. Загребъ (Agram). 1842. Взятіе Очакова, стихотвореніе Юрія Ферича Дубровчанина; — *Пиковая Дама*, изъ Пушкина; — Штирія во времена нѣмецкихъ и мадьярскихъ войнъ (800—1122), г. *Кремпля*; — О народныхъ играхъ въ Славоніи, г. *Родолюба Луке*; — древній открытый листъ (1457 г.), по-глагольски, *П. И. Прейса*; — Обозрѣніе русской и польской литературы, *Петра Дубровскаго*; — литература чешская и иллирская, г. *Церовца*. Въ *Смѣси:* Иллиризмъ и Кроатизмъ, *Вукотиновича*, — письмо изъ Горватскаго Приморья; — уваженіе къ своему народу.

Koło. Artykuły, tyczące się literatury nauk i życia narodowego. Wydawcy: *D. Rakowac*, *St. Wraz*, *L. Wukotinowicz*. Zeszyt II. — Zagreb (Agram). 1842. Zdobycie Oczakowa, poezya przez Jerzego Fericza Dubrowczanina; *Dama Pikowa*, powieść Puszkina, tłum. z ros., Sztyrya za czasów niemieckich i madjarskich wojen (800 — 1132), przez p. *Krempla*, — o narodowych zabawach w Sławonii, przez p. *Rodoluba Luke*, — dawny otwarty list (1457 roku), po głagolsku, przez p. *Prejsa*, — przegląd literatury rossyjskiéj i polskiéj, przez *Dubrowskiego*, literatura czeska i ilirska, przez p. *Cerowea*; w *Rozmaitościach:* Iliryzm i Kroacizm, p. *Wukotinowicza*, — list z Nadmorza Horwackiego, — szanowanie swego ludu.

Знаменитый польскій ученый и поэтъ, графъ *Осипъ Дунинъ-Борковскій*, котораго прекрасное стихотвореніе: *Словянскія Пѣсни*, такъ недавно восхищало читателей *Денницы* (ч. I., стр. 185), — скончался въ Львовѣ, $\frac{6}{18}$ Іюня, на 33-мъ году своей жизни. — Потеря грустная!....

Znakomity polski uczony i poeta, *Józef Hr. Dunin-Borkowski*, którego piękna poezya: *Pieśni Słowiańskie*, niedawno zachwycała czytelników *Jutrzenki* (t. I., str. 185), zgasł we Lwowie, dnia 6 (18) Czerwca, w 33 r. życia swego. Strata nieodżałowana!.....

V. СМѢСЬ.

ВІОЛОНЧЕЛИСТЪ САМ. КОССОВСКІЙ.

Словянскія пѣсни, чуждо ли вамъ что на великой землѣ? Въ какой части свѣта ваши звуки не приводятъ въ восторгъ? Гдѣ же не примутъ васъ съ трепещущимъ сердцемъ?

Графъ Дунинъ-Борковкій.

Газеты заблаговременно не объявляли шумныхъ возгласовъ о пріѣздѣ въ Варшаву *Коссовскаго;* въ публикѣ не было о немъ слуховъ.... Громкая слава, признанная чужеземцами, не соединяется съ именемъ нашего великаго художника, — вѣдь это не Тальбергъ, не Дрейшокъ, не— Листъ! — *Коссовскій?!*..... Имя обыкновенное..... Можетъ быть, вы слышите о немъ въ первый разъ? Однако жъ, по-видимому, оно вамъ очень знакомо: это имя польское — имя словянское, имя для васъ не чуждое, отзывающееся роднымъ голосомъ..... И не шумѣла, не тѣснилась толпа при входѣ въ залу Пацева палаца, гдѣ *Коссовскій* давалъ концерты; мирно собралась въ небольшой кружокъ любители и знатоки музыки, да еще нѣсколько десятковъ человѣкъ, завлеченныхъ въ концертъ или празднымъ любопытствомъ, или какимъ-нибудь нечаяннымъ случаемъ....

Коссовскій былъ у насъ дорогимъ гостемъ, пріѣхавшимъ съ Карпатъ; долгомъ нашимъ было принять его со всемъ радушіемъ словянскаго гостепріимства.....

Мы не будемъ распространяться объ игрѣ Коссовскаго по правиламъ искусства; скажемъ только, что мы видѣли въ немъ художника съ великимъ дарованіемъ и притомъ художника самобытнаго. Мы слуша-

V. ROZMAITOŚCI.

WIOLONCZELISTA SAMUEL KOSSOWSKI.

Pieśni słowiańskie, cóż na wielkiéj ziemi
Jest wam obcego? W któréj świata stronie
Na wasze dźwięki oblicze nie płonie?
Gdzież was nie przyjmą piersi bijącemi?

Hr. Dunin-Borkowski.

Gazety wcześnie nie ogłosiły szumnych wykrzyknień, że do Warszawy przyjedzie *Kossowski*; w publiczności nie było o nim wieści..... Swietna chwała, uznana przez cudzoziemców, nie łączy się z imieniem naszego wielkiego mistrza, wszak to nie Talberg, nie Drejszok, nie Liszt! — *Kossowski*?!.... imie zwyczajne..... Może po raz pierwszy słyszycie o niém?...... Jednakże, jak się zdaje, bardzo i bardzo jest wam znane: jest to imie polskie, słowiańskie, imie dla was nie obce, brzmiące mową rodzinną.... I nie wrzeszczał, nie cisnął się tłum przy wejściu do sali pałacu Paca, gdzie Kossowski dawał koncerta; w cichości zebrało się małe grono miłośników i znawców muzyki, i kilka dziesiątków ludzi, których zaprowadziła na koncert lub próżna ciekawość, lub jaki niespodziany traf.

Kossowski był u nas drogim gościem z Karpat; powinnością naszą było przyjąć go z całą szczerością słowiańskiéj gościnności.....

Nie będziemy się rozszerzać o grze *Kossowskiego* podług prawideł sztuki, powiemy tylko, że poznaliśmy w nim mistrza z wielkim talentem, a przytém mistrza samodzielnego. Słuchaliśmy go z uniesieniem, jego dźwięki, które wydobywał czarowniczym smyczkiem ze swego instrumentu—dzieła prostego chłopka, mieszkańca gór karpackich. Nigdy nie

ла съ восторгомъ его звуки, которые онъ извлекалъ волшебнымъ смычкомъ изъ своего инструмента, сдѣланнаго простымъ мужикомъ, жителемъ Карпатскихъ Горъ. — Незабвенны для насъ тѣ минуты, когда Коссовскій игралъ своего сочиненія *Фантазію Мазура*, когда восхищенная публика встала съ своихъ мѣстъ, окружила его съ жаднымъ вниманіемъ, и когда онъ, на привѣтливое *фора*, заигралъ другую фантазію своего сочиненія на народную тему.

Коссовскій, давши у насъ четыре концерта, поѣхалъ за-границу: пускай же встрѣтитъ его тамъ достойная слава! Если, во время путешествія, случится ему быть въ кругу соплеменниковъ, мы увѣрены, что они будутъ искренно привѣтствовать своего брата-художника, благодаря его за звуки польской пѣсни, которую еще никто, кромѣ его, не выразилъ съ такимъ искусствомъ и силою.— *П. Д.*

ИЗВЛЕЧЕНІЕ ИЗЪ ПИСЬМА КЪ РЕД. ДЕННИЦЫ. (*Маріенбадъ*. 1843 *г*. 20 *Мая*). Здѣсь много разныхъ журналовъ, газетъ и книгъ. Есть двѣ чешскія газеты. Одна изъ нихъ: Česka Wčela (Чешская Пчела), въ 36 нум. помѣстила слѣдующую пѣсню:

S l o w e n s k a P j s n ě.

Narodnost wlásce.

Žadny newj, jak je mně,
Když mě Slowak obejmé:
Jakobych já cukr jedla,
Wjno pila, w peřy sedla;
Tak je mně, tak je mně,
Když mě Slowak obejmé.

*

Žadny newj, jak je mně,
Když mě Maďar obejmé:
Jakobych ja kysel jedla,
Ocet pila, w trnj sedla;
Tak je mně, tak je mně,
Když mě Maďar obejmé.

---

zapomniemy tych chwil, kiedy *Kossowski* grał swojéj kompozycyi *Fantazyą Mazura;* kiedy zachwycona publiczność powstała z swoich miejsc, otoczyła go z największą uwagą, i kiedy przy witającym *fora* zagrał inną fantazyą swojego układu, na temat narodowy.....

Kossowski, dawszy u nas cztery koncerta, pojechał za granicę: niech-że znajdzie tam godną siebie chwałę!— Jeżeli w czasie podróży zdarzy mu się być między pobratymcami, pewni jesteśmy, że szczerze przywitają swego brata— mistrza, dziękując mu za dźwięki polskiéj pieśni, któréj jeszcze nikt, przed nim, nie wyraził z taką sztuką i siłą! — *P. D.*

WYJĄTEK Z LISTU DO RED. JUTRZ. (*Marienbad*, 1843, 20 *Maja*).... Jest tu wiele różnych pism, gazet i dzieł. Są dwie czeskie gazety. Jedna z nich Česka Wčela (*Czeska Pszczoła*), w num. 36-ym umieściła następującą piosnkę (ob. oryginał w części rossyjskiéj):

Pieśń Słowacka.

Narodowość w miłości.

„Nikt nie pojmie, co mi jest, gdy mnie Słowak uściśnie: jakobym ja cukier jadła, wino piła, w pierzu siedziała; tak mi jest, tak mi jest, gdy mnie Słowak uściśnie."

„Nikt nie pojmie, co mi jest, gdy mnie Madjar uściśnie: jakobym ja kisel jadła, ocet piła, w cierniu siedziała,— tak mi jest, tak mi jest, gdy mnie Madjar uściśnie."

W ostatnich numerach *Czeskiéj Pszczoły* znalazłem niektóre nowości. P. *Zap* wydał pierwszy poszyt swego *Zwierciadła Życia w Europie Wschodniéj.* Jest to zbiór obrazów, powieści i anekdot z narodowego i towarzyskiego życia; — p. *Winarzycki* wydał: *Warito i Lira* i *Swięte Perły*; — p. *Jan z Hwezdy* — dwa poszyty swoich *Nauczających Pism*, i osobne dziełko pod tytułem: Ballady, Romanse, Powieści i Legendy. — Krytyk *Cze-*

то есть:

Словацкая Пѣсня.
Народность въ любви.

„Никто не знаетъ, каково мнѣ, когда меня Словакъ обойметъ: словно бы я сахаръ ѣла, вино пила, на пуху сидѣла; таково мнѣ, таково мнѣ, когда меня Словакъ обойметъ."

„Никто не знаетъ, каково мнѣ, когда меня Мадьяръ обойметъ: словно бы я кисель ѣла, уксусъ пила, на тернахъ сидѣла; — таково мнѣ, таково мнѣ, когда меня Мадьяръ обойметъ."

Въ послѣднихъ нумерахъ *Чешской Пчелы* я замѣтилъ нѣкоторыя новости. Г. *Занъ* издалъ первый выпускъ своего *Зеркала Жизни въ Восточной Европѣ*. Это собраніе очерковъ, повѣстей и анекдотовъ, взятыхъ изъ народной и общественной жизни; г. *Винаржицкій* издалъ: *Варито и Лира* и *Священныя Перлы;* г. *Иванъ изъ Гвѣзды*— два выпуска своихъ *Поучительныхъ Сочиненій*, и особую книжку, подъ заглавіемъ: Баллады, Романсы, Повѣсти и Легенды. Критикъ Чешской Пчелы съ большою похвалою отзывается объ этихъ сочиненіяхъ, особенно о книгѣ г. Винаржицкаго: *Варито и Лира*, о которой говоритъ: „Это необыкновенное явленіе въ литературѣ, какого нѣтъ ни у одного народа; — это собраніе стихотвореній, въ которыхъ нигдѣ не встрѣчаются вмѣстѣ двѣ согласныя буквы." — Приготовлены къ изданію: Юнгманномъ — новый переводъ Мильтонова *Потеряннаго Рая;* Лишкіемъ — новый переводъ *Одиссеи* Гомера; Винаржицкимъ—*Академія Животныхъ*, какъ продолженіе *Сейма Животныхъ*. Осипъ Прокоѳій Хохолушекъ (Chocholaušek), отъ котораго много ожидаютъ для чешской беллетристики, объявилъ подписку на сочиненный имъ въ трехъ частяхъ романъ, подъ заглавіемъ: *Рыцари Храма въ Чехахъ*. Въ слѣдующихъ выпускахъ литературнаго сборника *Ивана изъ Гвѣзды* будетъ помѣщенъ романъ: *Ярогнѣвъ изъ Градка. Описаніе Путешествія* Коллара очень разхвалено.

P. S. Изъ числа варшавскихъ журналовъ и газетъ, я нашелъ одного только *Курьера*, котораго нѣсколько нумеровъ читалъ также въ Берлинѣ и Дрезденѣ, въ двухъ лучшихъ кондитерскихъ.

ВОПРОСЫ. I. Какая тому причина, что только въ Москвѣ и у Сербовъ мы находимъ длинныя народныя пѣсни, у прочихъ же Славянъ короткія, даже очень короткія?

II. Недавно, въ Сѣверной Германіи, открыта руническая славянская надпись на военномъ шишакѣ. *Гизебрехтъ* (*Wendische Geschichten. Berlin.* 1843. *III., стр.* 27) утверждаетъ, что это обыкновенныя украшенія, а не руны. Не нашелся ли бы кто-нибудь изъ тамошнихъ правдолюбовъ, который бы захотѣлъ подробно объяснить этотъ предметъ?

---

skiéj Pszczoły z wielką pochwałą robi wzmiankę o tych dziełach, szczególniéj o utworze p. Winarzyckiego: *Warito i Lira*, o którym mówi: „Jest to szczególne zjawisko w literaturze, jakiego niema żaden lud; jest to zbiór poezyj, w których nigdzie nie stykają się razem z sobą dwie spółgłoski."— Przygotowane są do wydania: przez Jungmanna—nowy przekład *Raju Utraconego* Miltona; przez Liszkiego — nowy przekład *Odyssei* Homera; przez Winarzyckiego — *Akademia Zwierząt*, jako ciąg dalszy *Sejmu Zwierząt*. Józef Prokop Chocholaušek, który wiele obiecuje dla czeskiéj belletrystyki, ogłosił prenumeratę na romans, napisany przez niego w trzech tomach, pod tytułem: *Templaryusze w Czechach*. W następnych poszytach literackiego zbioru *Jana z Hwezdy* umieszczonym będzie romans: *Jarogniew z Hradka.— Opis Podróży* Kollara bardzo chwalą.

P. S. Z liczby warszawskich pism i gazet, znalazłem tylko *Kurjera*, którego kilka numerów czytałem także w Berlinie i Dreznie, w dwóch najlepszych cukierniach.

PYTANIA. I. Skąd to pochodzi, że tylko w Moskwie, tudzież u Serbów, znajdujemy długie pieśni gminne, a u innych Słowian krótkie, a nawet bardzo krótkie?

II. Swieżo odkryto w Północnych Niemczech runiczny napis słowiański na wojskowym kaszkiecie. Giesebrecht (*Wendische Geschicten. Berlin.* 1843. *III.*, *str.* 27) utrzymuje, że to są zwyczajne ozdóbki, a nie runy. Czy nie znalazłby się ktoś z tamecznych lubowników prawdy, któryby rzecz tę wyjaśnić chciał dodładnie?